

Лемківський календар

1996

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ
У ЛЬВОВІ

Бібліотека Лемківщини, 13

Львів
Видавництво "Край"
1995

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Редколегія: Петро Когут, Дмитро Солинко,
Ярослав Швягla
Упорядник видання Іван Красовський
Упорядник церковного
календаря о. А.Дуда
Упорядник народного
календаря В.Хомик

Обкладинка — С.Шоріна

*На обкладинці:
різба А.Сухорського
"Переселення" (1945-1946).
Дерево, 1985.*

Віддаємо на руки шановних читачів третій випуск "Лемківського календаря", що його видає щорічно Фундація дослідження Лемківщини у Львові. Саме цей "Календар" особливий, бо виданий з нагоди 5-ї річниці вільної та незалежної України і 5-ї річниці існування Фундації.

Лишє завдяки створенню вільної України ми мали змогу об'єднатися навколо ФДЛ, видавати "Календар" та іншу літературу про історію лемків, їхні народні традиції. За п'ять років свого існування ФДЛ організувала будівництво чудової лемківської церкви святих Володимира і Ольги в Шевченківському гаю, експозиції музею історії та культури лемків. Фундація підготувала і видала 12 назив лемкознавчої літератури.

Приємно відзначити, що цих успіхів без вашої допомоги, шановні читачі та симпатики, ми не змогли б досягти. А тому звертаємось до вас з проханням підтримувати і надалі добре поривання ФДЛ, надавати допомогу церковному комітетові, муzejній раді, видавничому об'єднанню "Бібліотека Лемківщини".

Бажаємо вам щасливого Нового 1996 року!

*ФДЛ **
Редколегія "Календаря"

M. Dobrovols'ka

ЩИРО ВАС ВІТАЄМО...

o. A. Dudі присвячую

Дорогий наш отче з лемківського краю,
Вшитки лемки вас на Різдво щиро поздравляють.
Голови схиляме, сердечні витаме
Так рідного, лемківського, душпастиря маме.

Чи спека на дворі, чи сніgom замете,
А наш отець у церковці давно на нас чекат.
Не доспить, не доіст, він завше вандрує,
З Монастириск аж до Львова, бо лемків шанує.

Як може, так тулит нас, лемків, докупи,
Жеби ми сой пам'ятали, чиіх дідів внуки.
Жеби не стратили остатню крапельку,
Остатнюю ту надію, же є в кождім лемку.

І тоту надію, плекану роками,
Ви нам дали, любий отче, своїми устами.
Том нашом говірком, любовітом до краю,
Ви нас вшитких поріднили в Шевченківськім гаю.

Квадратик земельки, церковця з банями,
То є наше, то лемківське. І ви, отче, з нами.
Каждому з нас, отче, ви хцете отdatи
Любов свою ту лемківску, же єй в серцю мате.

І гнєска на съято Пречистой Марії,
Зичиме здоровля, щастя, най сповнят ся мрїї.
І ваши, і наши, хай думки витают
Над лемківском рідном земльом, покинутим крайом.

От Бога опіки, от Пречистой сили,
А от лемків "Боже заплат", як дома гварили.
Зичиме в здоровлю Вам вік проживати
І многая і благая літ Вам засыпівати.

*Мадонна з дитям. XVI ст.
(с. Костарівці, Історичний музей в Сяноці)*

Б.-І. Антонич

ЧЕРЕМХИ

Мов свічка, куриться черемха
В побожній вечора руці.
Вертаються з вечірні лемки,
До хат задумано йдучи.

Моя крайно верховинна, —
Ні, не забути твоїх черемх,
Коли над ними місяць лине
Вівсяним калачем.

На полонині біля села Регет.

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

*

ІСТОРИЧНИЙ ТА НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

*

СЧЕНЬ

- 1 Пн Боніфатія мч. Дарія
- 2 Вт Ігнатія Богоносця свшмч.
- 3 Ср Юліанії мц. Уляни
- 4 Чт Анастасії влкмц.
- 5 Пт Мучч. у Криті
- 6 Сб Навечіря Різдва Христового, Євгенії
- 7 Нд 30 и. Різдво Христове
- 8 Пн Собор ПДМ і Йосифа обручн.
- 9 Вт Стефана Первомученика
- 10 Ср Мч. у Нікодимії
- 11 Чт Убитих дітей у Вифлеємі
- 12 Пт Анисії мц.
- 13 Сб Меланії прп:
- 14 Нд 31 и. Новий рік найм. Хр. Василія В.
- 15 Пн Сильвестра, Папи Рим.
- 16 Вт Малахія прор. Годія мч.
- 17 Ср Собор 70-ти апост.
- 18 Чт Навечіря Богоявлення. Міхея прор.
- 19 Пт Богоявлення Господнє
- 20 Сб + Собор Івана Хрестителя
- 21 Нд 32 и. Георгія і Еміліяна, прпп.
- 22 Пн Поліевкта мч.
- 23 Вт Григорія Нисського свят.
- 24 Ср + Теодозія В. прп.
- 25 Чт Татіані мц.
- 26 Пт Єрмила мч.
- 27 Сб Отців, забитих у Синаї
- 28 Нд 33 и. Павла Тив. прп.
- 29 Пн Поклін оковам св. Петра
- 30 Вт + Антонія В. прп.
- 31 Ср Афанасія і Кирила, святт. Олександровських

I. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1406 Народився в Сяноці Григорій з Сянока — учений, філософ, педагог, громадський діяч (29.01.1477).
- 6.1846 Тарас Шевченко, перебуваючи в с. В'юнищах на Переяславщині, написав “Заповіт”.
- 16.1936 Народився в с. Крампна Ясельського повіту Анатолій Кобеляк — редакційний працівник, громадський діяч
- 29.1871 Народився в с. Лішня Сяніцького повіту Іван Филипчак — письменник, автор праць про Лемківщину (21.10.1945, Сибір).

Д. Солинко. Зима на Лемківщині

ЛЮТИЙ

- 1 Чт Макарія Єгипетського прп.
2 Пт Євтимія В.
3 Сб Максима ісп.
4 Нд Митаря і Фаросея, Тимотея ап.
5 Пн Климентія свящмч.
6 Вт Ксенії прп.
7 Ср + Григорія Богослова
8 Чт Ксенофонтія, Марії, Аркадія, мчч.
9 Пт + Івана Золоустого
10 Сб Єврема прп.
11 Нд Блудного сина. Перенесення мощів Ігнатія Богоносця
12 Пн Трьох святителів
13 Вт Кирила й Івана, мчч.
14 Ср Трифона мч.
15 Чт Стрітення Господнє
16 Пт Симеона і Анни
17 Сб Ісидора прп.
18 Нд М'ясопусна, Агафії мц.
19 Пн Вукола прп.
20 Вт Партенія і Луки, прпп.
21 Ср Теодора Стратилата мч.
22 Чт Никифора мч.
23 Пт Харлампія мч.
24 Сб Власія свящмч.
25 Нд Сиропусна. Мелетія свят.
26 Пн Мартиніяна прп.
27 Вт + Кирила ап. слов'ян.
28 Ср Онисима ап.
29 Чт Касіяна прп.

ІІ. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 8.1106 Князь Володимир Мономах уклав перший дидактично-художній твір княжої Русі-України “Повчання”.
18.1921 Народився в с. Вілька Сяніцького повіту Василь Одрехівський — скульптор, засл. діяч мистецтв України.
20.1936 Народився в с. Курів (Словаччина) Микола Мушинка — український вчений, фольклорист.
25.1871 Народилася видатна українська поетеса Леся Українка (01.08.1913).

*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Йде лютий, кригом кутий.
Лютий острій, бо безхвостий.
Зима має острі зуби і камінне серце.
По Ізидорі (17.02) тепліє надворі.
Што видиш над лютим, сподійся і над марцем.
Як лютий острій, скоро яр в гості.
В лютім потеплено; на ярі студено.
Як би лютий бровами не крутив, а яр тепла приде.
Зима не кума: муки не позичить.
Зимова пора — тяжка для двора.
Стічен в морозі — будуть стоги в оборозі.
На Різдвяні свята пахне медом хата.

БЕРЕЗЕНЬ

- 1 Пт Панфіла і Валентія, мчч.
- 2 Сб Теодора Тирона влкмч.
- 3 Нд 1 нед. Вел.посту. Льва, Папи Рим.
- 4 Пн Архипа ап.
- 5 Вт Льва, єп. Катанського прп.
- 6 Ср Тимотея і Євстахія, прп.
- 7 Чт Всеволода кн.
- 8 Пт Полікарпа, єп. Смирни свщмч.
- 9 Сб + 1 і 2 знайд. Голови Івана Хрестит.
- 10 Нд 2 нед. Вел. посту. Тарасія свят.
- 11 Пн Порфирія свят.
- 12 Вт Прокопія ісп.
- 13 Ср Василія ісп.
- 14 Чт Євдокії прп. мч.
- 15 Пт Теодора свщмч. Богдана
- 16 Сб Євтропія мч.
- 17 Нд 3 нед. Вел. посту. Герасима прп.
- 18 Пн Конона мч. Богослова
- 19 Вт 42-х мчч. Аморійських
- 20 Ср Павла Препростого прп.
- 21 Чт Теофілакта ісп.
- 22 Пт + 40 мч. Севастійських
- 23 Сб Кіндрата мч. Галичини
- 24 Нд 4 нед. Вел. посту. Софонія патр. Єрусалимського
- 25 Пн Теофана ісп. Григорія, Папи Рим.
- 26 Вт Никифора свят.
- 27 Ср Венедикта прп. Ростислава кн. Утреня з поклонами
- 28 Чт Агатія мч.
- 29 Пт Савина, Олександра, мчч.
- 30 Сб Олексія, чоловіка Божого
- 31 Нд 5 нед. Вел. посту. Кирила, єп. Єрусалимського

ІІІ. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 2.1861 В Україні (під Росією) скасовано кріпацтво.
- 5.1911 Народився в с.Стежниця Ліського повіту **Михайло Чешніковський** — видатний скульптор і різьбар (20.07.1994, Нью-Йорк).
- 8.1946 Початок ліквідації греко-католицької церкви. Собор у Львові.
- 10.1861 Помер Тарас Шевченко.
- 17.1874 Помер у с.Гутисько на Тернопільщині **Михайло Орисик** — визначний лемківський різьбар (23.04.1885, с.Вілька).
- 25.1871 Народився в Будапешті **Ігор Грабар** — мистецтвознавець, живописець. Походив з лемків Закарпаття (16.05.1960).

*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

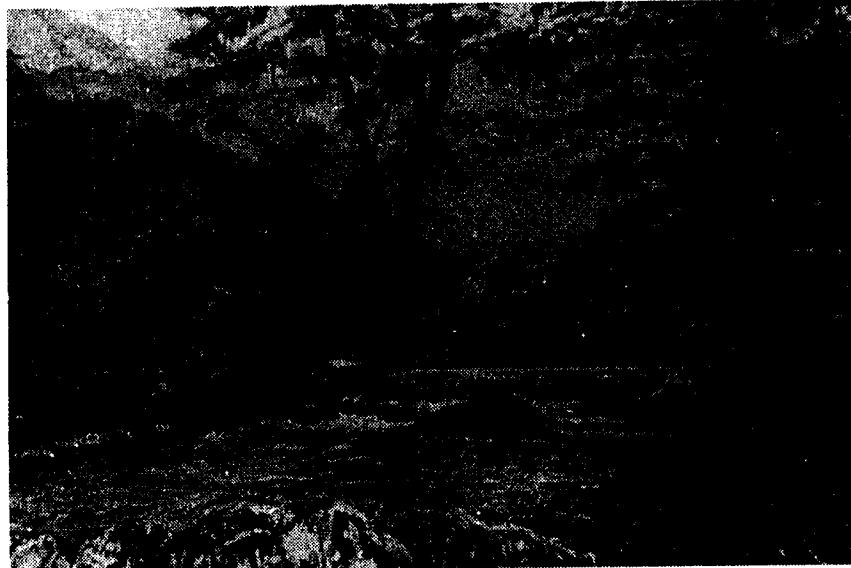
Марец — фіглярец: то віє, то гріє.
Марцьова дніна, як вередлива дітина.
Весняни води — добрі на броди.
Феофан (25.03) пригнав птахів з теплих стран.
Святий Лешек (Олексій, 30.3) тепло несе.
Як рокита пукат, то яр в двері стукат.
Як яр студена, то літо буде спекотне.
В марцю погода: то сніг, то вода.
Як марець сухий, май на квіт'я глухий.
Йде квітень на телізі, то по воді, то по снізі.
Дай ниві омасту — випечеш сой паску.

КВІТЕНЬ

- 1 Пн Хризанта і Дарії, мчч.
- 2 Вт прп. отців убитих в мон. Світл.
- 3 Ср Якова кн. Любомира
- 4 Чт Василія свящмч.
- 5 Пт Никона прп. мч.Лідії
- 6 Сб Захарія і Якова, прпп.
- 7 Нд 6 нед. Вел.посту. Шуткова неділя.Благовіщення Пр.Діви Марії
- 8 Пн Собор Архангела Гавриїла
- 9 Вт Матрони Солунської Мотрі
- 10 Ср Іларіона і Стефана, прпп.
- 11 Чт Вел. четвер. Марка і Кирила мчч.
- 12 Пт Вел. П'ятниця. Івана Ліствичника прп.
- 13 Сб Вел. субота. Іпатія Чудотворця свят.
- 14 Нд Воскресіння Христове
- 15 Пн Св. понеділок. Тита прп.
- 16 Вт Св. вівторок. Микити прп.
- 17 Ср Йосипа, Георгія, прпп.
- 18 Чт Теодула Агатопада мч.
- 19 Пт + Методія ап.слов'ян.
- 20 Сб Серафіона прп.
- 21 Нд Нед. Томина (проводна)
- 22 Пн Євпсихія мч.
- 23 Вт Терситія мч.
- 24 Ср Антипи свящмч.
- 25 Чт Василія ісп.
- 26 Пт Артема свящмч.
- 27 Сб Мартина, Папи Рим. ісп.
- 28 Нд Нед. Мироносиць. Аристарха
- 29 Пн Агапії та Ірини, мцц.
- 30 Вт Самсона Перс. прпп.

IV. ИСТОРИЧНЫЙ КАЛЕНДАР

- 7.1991 Патріарх УГКЦ Мирослав Іван кардинал Любачівський та архієпископ Володимир Стернюк освятили місце під будівництво лемківської церкви у Шевченківському гаю, Львів.
- 13.1896 Народився у Львові Лев Гец — український художник, педагог, засновник і директор музею "Лемківщина" в Сяноці, автор численних творів з лемківської тематики (16.12.1971, Краків).
- 18.1896 Народився у с.Вороблик Королівський на Лемківщині Орест Турковський — композитор (28.12.1973, США).
- 26.1846 Народився у Белзі Іван Верхратський — дослідник фольклору лемків (29.11.1919).
- 27.1896 Народився у с.Вапенник (Словаччина) Іван Жак — український поет і громадський діяч (11.11.1972).

Д.Содинко. Весна на Лемківщині

ТРАВЕНЬ

- 1 Ср Івана і Косми прп.
- 2 Чт Івана Верхопечерського
- 3 Пт Теодора Трихини прп.
- 4 Сб Януарія та ін.мч.
- 5 Нд Нед. розслабленого Віталія Монаха
- 6 Пн + Юрія Побідоносця
- 7 Вт Сави Стратилата
- 8 Ср + Марка ап. і єванг.
- 9 Чт Глафири мц.
- 10 Пт Симеона ап.Стефана
- 11 Сб Ясона і Сосипатра, апп.
- 12 Нд Нед. Самарянки Кирила єп.Турівського
- 13 Пн + Якова Заведея ап.
- 14 Вт Єремій прор. Тамари
- 15 Ср Атанасія В. патр.Олександр.
- 16 Чт + Теодосія Печер. при.
- 17 Пт Пелагії прп. мц. Моніки
- 18 Сб Ірини мц. Ярини
- 19 Нд Нед. Сліпонародженого Йова Многострадника, Юдити
- 20 Пн Поява Чесного Хреста
- 21 Вт + Івана Богослова
- 22 Ср + Перенес.мощів св.Миколая
- 23 Чт Вознесіння
- 24 Пт + Кирила і Методія ап.слов'ян.
- 25 Сб Епіфанія і Германа, святт.
- 26 Нд Нед. отців I Нік.собору Гликерії мц.
- 27 Пн Ісидора мч.
- 28 Вт Пахомія прп.
- 29 Ср Теодора, Віта, Модеста
- 30 Чт Андроніка ап. Юлії
- 31 Пт Теодора Анк. мч. Клавдії мц.

V. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 9.1871 Народився у с.Велеснів (Тернопільщина) **Володимир Гнатюк** — учений, етнограф, фольклорист, дослідник культури закарпатських лемків (06.10.1926).
- 14.1871 Народився в с.Русів (Івано-Франківщина) **Василь Степанік** — український письменник (07.12.1936).
- 18.1876 З'явився Емський указ російського уряду про заборону української мови.
- 22.1926 Помер **Василь Яворський**— відомий громадський і освітній діяч на Лемківщині.
- 28.1916 Помер у Львові **Іван Франко** — український письменник.

*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

- Йде май — о землю дбай!
В маю вівці по гаю.
На майовий дош поле ся не гніват.
Лінівий яри не визерат.
На Юрія (6.05) скловат ся в житі куря.
На Сави (7.05) піднімают ся жита і стави.
На Якова (13.05) зелена діброва.
Хто посіє до Івана (21.05), буде жито яко в пана.
Зо щедрой руки кажде зерно сходит.
Яка роля, така і фасоля.
Яр з водом, літо — з погодом.
Яр покаже, хто як поле маже.

ЧЕРВЕНЬ

- 1 Сб Патрикія свящмч.
 2 Нд Зіслання Св.Духа (Зелені свята) Талалея ап.
 3 Пн Пресвятої Тройці. Константина і Олени імп.
 4 Вт Василиска мч.
 5 Ср Єфросинії Полоць.
 6 Чт Самсона Дивногорця, Сусанни
 7 Пт + віднайдення голови Івана Хрестителя
 8 Сб Карпа ап.
 9 Нд 1 нед. по зісл. Св.Духа. Всіх святих. Терапонта свящмч.
 10 Пн Никити прп.
 11 Вт Теодозій прп.мц.
 12 Ср Ісаакія прп.
 13 Чт Єрмія ап. Єрмей мч. Пресв. Євхаристії (на неділю)
 14 Пт Юстина філос. мч. Агапита Печ.
 15 Сб Никифора ісп.
 16 Нд 2 нед. по зісл. Св.Духа. Пресв.Євхар.Лукиліяна Павліни мчч.
 17 Пн Митрофана свят.
 18 Вт Доротея свящмч. Ігоря кн. Черніг.
 19 Ср Віссаріона й Іларіона, прпп.
 20 Чт Теодора свящмч. Богдана
 21 Пт Теодора Стратилата. Пресв. Серця Ісус.
 22 Сб Кирила асп.Олександр.
 23 Нд 3 нед. по зісл. Св.Духа. Тимотея свящмч. Олександра
 24 Пн Вартоломея і Варнави, апп.
 25 Вт Онуфрій В прп.
 26 Ср Акилини мц.
 27 Чт Єлісея прор.
 28 Пт Амоса прор. Єроніма прп.
 29 Сб Тихона єп.
 30 Нд 4 нед. по зісл. Св.Духа Мануїла і ін.мчч. Ісавра

VI. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 5.1911 Народився в с.Рудльов (Словаччина) **Іван Гриць-Дуда** — український письменник, театральний діяч.
 6.1936 Відбувся перший з'їзд Організації Оборони Лемківщини (Філадельфія; США).
 10.1866 Помер **Іван Вагилевич** — український поет і фольклорист, член "Руської Трійці", автор нарису "Лемки" (1841).
 15.1956 У Варшаві почав виходити український тижневик "Наше Слово".
 21.1936 Помер **Йосиф Костельник** — письменник і фольклорист (30.11.1903, с.Петровці, Югославія).
 25.1886 Народився у Львові **Іван Крип'якевич**, історик, академік, автор численних праць, писав також про Лемківщину (21.04.1967).

*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Червец стратив в полю керпец.
 Червец ласкавий: дбат о квіті і траві.
 В червцю вигода: в лісі гриб і ягода.
 В червцю, дітки, на ягідки!
 Тішат ся літом, як бджоли цвітом.
 На Зелені свята — виганяй гусята.
 На Теодора — сіно до двора.
 Як трави косят — дощів не просят.
 Мокрина — до сіна, Осиф — до отави.
 Яр красна цвітом, а літо житом.

ЛИПЕНЬ

- 1 Пн Співстраждання Богородиці. Леонтія мч.
 2 Вт + Юди ап. брата Госп.
 3 Ср Методія свіцмч.
 4 Чт Юліана мч.
 5 Пт Євсевія свіцмч.
 6 Сб Агрипини мц. Горпини
 7 Нд 5 нед. по зісл. Св.Духа Різдво Івана Хрестителя
 8 Пн Февроній мц.
 9 Вт Давида прп.
 10 Ср Самсона прп.
 11 Чт Кира й Івана, мчч.
 12 Пт Св. Ап. Петра і Павла
 13 Сб Собор 12-ти апостолів
 14 Нд 6 нед. по зісл. Св.Духа Косми і Дем'яна безсріб.
 15 Пн + Положення Ризи Богородиці
 16 Вт Якінта і Антонія, мчч.
 17 Ср Андрія Крит., Марти прп.
 18 Чт + Атанасія Атон. прп.
 19 Пт Сисоя схим. Печер.
 20 Сб Томи і Акакія, прпп.
 21 Нд 7 нед. по зісл. Св.Духа Прокопія влкмч.
 22 Пн Панкратія свіцмч.
 23 Вт + Антонія прп. Печер.
 24 Ср Ольги кн. Київської
 25 Чт Федора, Івана, Укр. мчч.
 26 Пт Стефана Сави. прп.
 27 Сб Акили і Прискили, апп.
 28 Нд 8 нед. по зісл. Св.Духа + Володимира Великого
 29 Пн Атеногена свіцмч.
 30 Вт Марини влкмч.
 31 Ср Івана Многострадника

VII. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 8.1901 Народився в с.Балутянка **Іван Кищак** — народний лемківський різьбяр (03.10.1968, Львів).
 11.1056 Народився **Нестор** — літописець Київської Русі, автор “Повісті временних літ”.
 14.1976 Помер **Орест Зілинський**, вчений-філолог, дослідник Лемківщини (12.04.1923, с.Красна).
 17.1871 Народився в с.Ходовичі Стрийського повіту **Філарет Колесса** — композитор, музикознавець, фольклорист, академік, автор збірки “Пісні галицьких лемків”.
 19.1846 Народився в с.Лінинці Малі Старосамбірського повіту **Петро Лінинський** — громадський діяч на Західній Лемківщині (18.08.1914).

Д.Солинко. Літо на Лемківщині

СЕРПЕНЬ

- 1 Чт Мақрини прип.
- 2 Пт + Іллі прор.
- 3 Сб Езекіїла прор.
- 4 Нд 9 нед. по зісл. Св.Духа Марії Магдалини Мироносиці
- 5 Пн Трофима і Теофіла, мчч.
- 6 Вт + Бориса і Гліба
- 7 Ср + Успіння св.Анни
- 8 Чт Єрмолая свіщмч.
- 9 Пт + Пантелеймона лік. мч.
- 10 Сб Прохора ап. Інокентія
- 11 Нд 10 нед. по зісл. Св.Духа Калиніка, Серафими
- 12 Пн Сили і Сильвана, апп.
- 13 Вт Євдокима правед.
- 14 Ср Проходження Чесного Хреста Хрець. Руси-України
- 15 Чт Стефана, Папи Рим.
- 16 Пт Ісаакія, Долмата, Фавста, мчч.
- 17 Сб Євдокії прип.
- 18 Нд 11 нед по зісл. Св.Духа Євсигнія мч.
- 19 Пн Преображення Господнє
- 20 Вт Дометея Пульхерії
- 21 Ср Єміліяна ісп. Омеляна
- 22 Чт + Матея ап. і єванг.
- 23 Пт Лаврентія мч.
- 24 Сб Євлала мч.
- 25 Нд 12 нед. по зісл. Св.Духа Фотія і Аникити, мчч.
- 26 Пн Максима ісп.
- 27 Вт Перенес. мощ. Теодозія Печ.
- 28 Ср Успіння Пресв. Богородиці
- 29 Чт Нерукотвор.образа Спаса Діоміда мч.
- 30 Пт Мирона мч. Алипія Печер.
- 31 Сб Флора і Лавра, мчч.

VIII. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 7.1906 Народився в с.Кийов (Словаччина) Дезидерій Милий — видатний український художник (01.09.1971).
- 14.1886 Народився в с.Костарівці Сяніцького повіту Михайло Соболевський — збирач фольклору лемків, автор збірки “Лемківські співанки”, 1967 (12.02.1969).
- 14.1926 Народився у с.Фльоринка Олександр Дубець — єпископ Перемишльсько-Санчівський Адам.
- 21.1921 Народився в с.Вілька Іван Красівський — талановитий лемківський різьбяр (13.04.1989, м. Трускавець).
- 24.1991 Український парламент прийняв Акт про державну незалежність України.
- 26.1921 Народився у с.Богуша Любомир Олесневич — вчений, громадський діяч (17.06.1983, Львів).
- 27.1856 Народився в с.Нагуєвичі Іван Франко — великий український письменник, а також автор матеріалів про Лемківщину.

* НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Літо, Власе, лем до часу.
Каждому літу конець приходить.
Надходит серпен, рихтуй серп і керпець.
Повідав циган, же оддав би дві зими за єдно літо.
Мокрина полями иде сой з граблями, Василько з
череслом, Ілько — з перевеслом.
В полі краса, лем до Спаса.
Серпень пріє: жне, возить і сіє.
Яркий липець на погоду, серпен на уроду.
А по Петрі юж по теплі.

ВЕРЕСЕНЬ

- 1 Нд 13 нед. по зісл. Св.Духа Андрія Стратилата мч.
2 Пн Самуїла проп.
3 Вт Тадея ап.
4 Ср Агатоніка, Боголіпа, мчч.
5 Чт Лупа, Іринея, мчч.
6 Пт Євтиха свящмч.
7 Сб Тита ап.
8 Нд 14 нед. по зісл. Св.Духа Андріана і Наталя, мчч.
9 Пн Пімена прп. Кукші мч.
10 Вт Августина еп.
11 Ср + Усікновення Голови Івана Хрестителя
12 Чт Олександра свят.
13 Пт + Полож. Пояса Богородиці
14 Сб + Новий церковний рік Симеона Стовпника
15 Нд 15 нед. по зісл. Св.Духа Маманта, Леоніда
16 Пн Антипа, Теоктиста
17 Вт Мойсея Боговидця
18 Ср Захарії прор.
19 Чт Чудо св. Михаїла
20 Пт Созонта мч.
21 Сб Різдво Пр.Діви Марії
22 Нд 16 нед. по зісл. Св.Духа Йоакима й Анни
23 Пн Минодори та ін.мцц.
24 Вт Теодори Олександр.
25 Ср Автонома свящмч.
26 Чт Корнилія сотника
27 Пт Воздвиження Чесного Хреста
28 Сб Микити влкмч.
29 Нд 17 нед. по зісл. Св.Духа Євфимії влкмц.
30 Пн Софії, Віри, Надії, Любові, мцц.

IX. ИСТОРИЧНЫЙ КАЛЕНДАР

- 1.1851 Народився в с.Кам'яна Новосанчівського повіту письменник **Микола Малиняк** (1915).
2.1811 Народився у с.Ясенів на Львівщині **Іван Вагилевич** — член “Руської Трійці”, автор нарису “Лемки”, 1841 (10.06.1866).
3.1836 Народився в с.Дошниця Ясьельського повіту кардинал **Сильвестр Сембраторич** (04.08.1898).
10.1941 Народився в с.Волівець (Горлиці) **Микола Горбаль** — український поет, композитор і художник.
29.1866 Народився в Холмі **Михайло Грушевський** — видатний український історик, академік. Велику увагу приділив аналізові історичних подій на Лемківщині (25.11.1934).

*

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

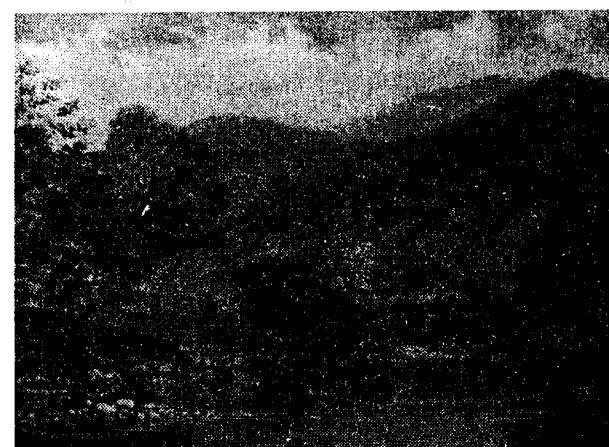
Иде осінь горбом з повнісінком торбом.
Восени утіха: сам міх і до міха.
Вересен на горбі несе грушки в торбі.
Звезли жниво і поле опустіло.
Як лист жовтіє, верес жито сіє.
На Сави сохнут отави.
Сава в полі пече бараболі.
Пришла Матка Боска (21.09) — рихтуй, бабо, кросна.
Під осін і качата — качки.
Што осін принесе, то зима рознесе.
Щастя для Гриця, як повна пивниця.
Осін иде, дощик веде.

ЖОВТЕНЬ

- 1 Вт Євменія прп.
- 2 Ср Трофима і ін. мчч.
- 3 Чт Євстахія мч.
- 4 Пт Кіндрата ап.
- 5 Сб Йоани прор., Фоки свящмч.
- 6 Нд 18 нед. по зісл. Св.Духа Зачаття Івана Хрестителя
- 7 Пн Теклії првмц.
- 8 Вт Єфросинії прп.
- 9 Ср + Івана Богослова
- 10 Чт Калістрата мч.
- 11 Пт + Харитона прп.
- 12 Сб Кирияка прп.
- 13 Нд 19 нед. по зісл. Св.Духа Григорія Вірм. свящмч.
- 14 Пн Покрова Пр.Богородиці
- 15 Вт Кипріяна і Юстини, мчч.
- 16 Ср Діонісія Ареоп. свящмч.
- 17 Чт Єротея свящмч. Франциска Асиж. прп.
- 18 Пт Харитини мц. Яреми
- 19 Сб + Томи Близньюка ап.
- 20 Нд 20 нед. по зісл. Св.Духа Сергія і Вакха, мчч.
- 21 Пн Пелагії і Таїсії, прпп.
- 22 Вт Якова Алфеского ап.
- 23 Ср Євлампія і Євлампій, мчч.
- 24 Чт Филипа дияк.
- 25 Пт Косми Святоградця прп.
- 26 Сб Карпа та ін. мчч.
- 27 Нд 21 нед. по зісл. Св.Духа Параскевії Тарн. Назарія мч.
- 28 Пн Євтимія прп. Лукіяна мч.
- 29 Вт Лонгина сотника
- 30 Ср Осії проп. Лазаря
- 31 Чт + Луки ап. і єванг.

Х. ИСТОРИЧНЫЙ КАЛЕНДАР

- 4.1861 Народився у с.Перегримці Ясельського повіту **Тит Мишковський** — професор, церковний діяч.
- 4.1896 Народився в с.Костарівці Сяніцького повіту **Йосиф Звірик** (Жвірик) — педагог, громадський діяч (16.05.1970, Львів).
- 5.1956 Вийшла у Львові ("Ленінська молодь", №120) стаття "Лемки та їх походження" — перша лемкознавча стаття Івана Красовського, пізнішого історика-етнографа, дослідника Лемківщини.
- 15.1916 Померла у Львові **Клавдія Алексович** — письменниця (20.11.1830, с.Красна Короснянського повіту).
- 16.1921 Народився в с.Пінківці (Словаччина) **Степан Гапак** — український живописець, мистецтвознавець.
- 1856 Народився у с.Волосате Ліського повіту **Никифор Лещинський** — фольклорист (19.10.1914).
- 28.1751 Народився в м.Глухів **Дмитро Бортнянський** — славний співак, батько якого походив з с.Бортне Горлицького повіту (10.10.1825).

Д.Солинко. Осінь на Лемківщині

ЛИСТОПАД

- 1 Пт Йоіла прор.
- 2 Сб Артемія влкмч.
- 3 Нд 22 нед. по зісл. Св.Духа Іларіона В. прп.
- 4 Пн Аверкія чудотвор. свят.
- 5 Вт Якова, брата Господнього
- 6 Ср Арети мч.
- 7 Чт Маркіяна і Мартирия, мчч.
- 8 Пт Дмитрія Мироточця влкмч.
- 9 Сб Нестора мч.
- 10 Нд 23 нед. по зісл. Св.Духа Параскевії П'ятниці мц.
- 11 Пн Анастасії Римлянки мц.
- 12 Вт Зиновія і Зиновії, мчч.
- 13 Ср Стахія та ін.ап.
- 14 Чт Косми і Дем'яна
- 15 Пт Акіндина мч.
- 16 Сб Акепсими мч.
- 17 Нд 24 нед. по зісл. Св.Духа Йоанікія, Никандра, мчч.
- 18 Пн Галактіона і Єпістимії, мчч.
- 19 Вт Павла ісп.
- 20 Ср Єропа і Лазаря
- 21 Чт Собор Арх. Михаїла
- 22 Пт Матрони і Теоктисти, прпп.
- 23 Сб Єраста, Радіона апп.
- 24 Нд 25 нед. по зісл. Св.Духа Мини, Віктора, Вікентія, мчч.
- 25 Пн + Йосафата свщмч. (на неділю)
- 26 Вт + Івана Золотоустого
- 27 Ср Початок Різдвяного посту + Филипа ап.
- 28 Чт Гурія мч.
- 29 Пт + Матея ап. і єванг.
- 30 Сб Григорія Неокесар. свят.

XI. ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 7.1981 У м.Стемфорді, США, відкрито Український Лемківський музей.
- 8.1821 Народився у Криниці Йосиф Сембраторич — церковний діяч, Галицький митрополит (1896).

* НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Листопад—сирота отворят зимі ворота.
Осіннє сонце, як вдовине серце.
Як осін тепла, то зима буде довга і студена.
Од Артима (02.11) иде зима.
Як на Дмитра (08.11) сухо, буде в полю глухо.
На Кузьми і Дем'яна (14.11) засніжена поляна.
Михав (21.11) на сивім коні приїхав.
По Михалі кінчат ся балі.
Жовтень до гаю, птахи — до раю.
Жовто надворі — тісно в коморі.
Серпен пахне жнивом, а жовтен — копривом.
Іде Покрова — вез на зиму дрова.
Як по Покрові, так по теплові.
Добрі Федорі, яквшитко в коморі.

ГРУДЕНЬ

- 1 Нд 26 нед. по зісл. Св.Духа Платона і Романа, мчч.
- 2 Пн Авдія прор. Варлаама
- 3 Вт Григорія і Прокла, прип.
- 4 Ср Введення в храм Пр. Діви Марії
- 5 Чт Филимона ап.
- 6 Пт Амфілохія і Григорія
- 7 Сб Катерини влкмц.
- 8 Нд 27 нед. по зісл. Св.Духа Клиmenta, Папи Рим.
- 9 Пн Алипія стовп. прип.
- 10 Вт Якова Перс. мч.
- 11 Ср Стефана, Іринарха, мчч.
- 12 Чт Висаріона ап.
- 13 Пт + Андрія Первозв. ап.
- 14 Сб Наума прор.
- 15 Нд 28 нед. по зісл. Св.Духа Аввакума прор.
- 16 Пн Софонія прор.
- 17 Вт Варвари влкмц. Ів. Дамаск. прип.
- 18 Ср + Сави освящ.прип.
- 19 Чт + Св. о. Миколая
- 20 Пт Амвросія еп.
- 21 Сб Поталія прип.
- 22 Нд 29 нед. по зісл. Св.Духа Непорочне Зачаття Пр. Діви Марії
- 23 Пн Мини та ін. мчч.
- 24 Вт Даниїла Стовпника прип.
- 25 Ср Спиридона прип.
- 26 Чт + Євстратія та ін. мчч.
- 27 Пт Тирса і Левкія, мчч.
- 28 Сб Єлевтерія свіщмч.
- 29 Нд 30 нед. по зісл. Св.Духа Аггея прор.
- 30 Пн Даниїла прор.
- 31 Вт Севастіана мч.

XII. ИСТОРИЧНЫЙ КАЛЕНДАР

- 1946 Завершено виселення лемків з Польщі в Україну.
- 1.1991 Відбувся Всеукраїнський референдум, за результатами якого Україна стала незалежною державою.
- 8.1986 Померла у м.Бориславі Анна Драган — народна лемківська співачка (03.03.1903, Розділля).
- 16.1971 Помер у Krakovі Лев Гец — український художник, директор музею "Лемківщина" в Сяноці.
- 20.1891 Народився в с.Стоянів на Львівщині Степан Батюк — довголітній педагог на Лемківщині, різьбар (10.03.1965).
- 25.1991 Створено у Львові Фундацію дослідження Лемківщини.
- 29.1921 Народився у с.Пчолине (Словаччина) Василь Латта — український учений, громадський діяч (27.06.1965).

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Иде грудень, веде студін.
Грудень з болота отворят зимі ворота.
Страшна зима, як дров німа.
Зимовий день, як в жаби хвостик.
В зимову днину не забуд о худобину.
Як зима без снігу, то літо — без хліба.
Не чекай, Петре, од грудня тепла!
Роман (1.12) під ялицюм: зима — з білом палицюм.
Приде Катрена (7.12), глядай, бабо, веретена.
Миколай з міхом, для дітей з втіхом.

ПОСТИ 1996 р.

Усі п'ятниці року окрім загальниць.

У навечіря Різдва Христового 6 січня.

У навечіря Богоявлення 18 січня.

Великий піст — від понеділка по сиропусній неділі до Великої суботи, тобто від 26 лютого до 13 квітня (включно).

Петрівка — від 10 червня до 11 липня (включно).

Спасівка — від 14 до 27 серпня (включно).

У день Усікновення Голови Івана Хрестителя — 11 вересня.

У свято Воздвиження Чесного Хреста — 27 вересня.

Пилипівка — від 27 листопада до навечіря Христового Різдва (включно).

ЗАГАЛЬНИЦІ

Від Різдва Христового до Богоявлення (від 7 до 19 січня).

Від Неділі Митаря і Фарисея до неділі Блудного сина (від 4 до 11 лютого).

Від Великодня до Томиної неділі (від 14 до 21 квітня).

Від Зелених свят до Неділі Всіх Святих (від 2 до 9 червня).

ЗВЕРНЕННЯ

до лемків у Польщі, Словаччині, Україні та в еміграції.

(оголошене на святі "Від Русалля до Івана"
в с.Зиндронова 25 червня 1995 р.)

Дорогі земляки!

Рівно півстоліття тому мешканці Західних Карпат — лемки пережили найжахливішу у своїй історії трагедію. В 1944-1947 рр. їх було насильно позбавлено права жити і працювати на рідній прадідівській землі. Частину лемків з Польщі виселено на Схід (в Україну), частину розпорошено на північно-західних землях Польщі. Незвичні нові умови, різні впливи чужого оточення на формування світогляду лемків, спричинили розлам у цій, колись вельми дружній і солідарній родині. Ця ситуація прирікає їх на остаточне виродження.

Трохи історії. Споконвіку проживало в Карпатах східно-слов'янське плем'я, що його дослідники називали білими (західними) хорватами. Самі ж горяни, за твердженням угорського літописця Аноніма, називали себе "русами", "русинами". Вони перебували в тісних стосунках з Київською Руссю, служили у русько-му війську, становили, без сумніву, один організм з Київською державою, з усім руським народом. Контакти ці зміцнилися з приєднанням у 992-993 рр. київським князем Володимиром Великим Західних Карпат до Русі, будівництвом військово-торгової фортеці — міста Сянока.

Хоч християнство східного обряду, завдяки братам Кирилові і Мефодію, поширилося у Західних Карпатах на ціле століття раніше, аніж у Київській Русі, все ж об'єднання східних слов'ян у єдиній державі сприяло зміцненню християнства, розвиткові науки і культури на землях теперішньої Лемківщини. Свою відданість інтересам Русі-України проявили західні горяни у визвольній війні під керівництвом Б.Хмельницького. Збійницький ватажок Андрій Савка підняв повстання селян на допомогу Хмельницькому.

Розпад Київської Русі позначився на статусі її жителів, особливо мешканців колишніх окраїн. Крім того, що на західних землях Русі ще довго зберігалася давня назва "русські", "руси", панівні верстви нав'язували ще додаткові назви як "угороси", "карпато-

роси”, “словакороси”. Це для того, щоби остаточно розшматувати і відірвати частку єдиного народу від його матірного осередку, підірвати корені єдності колишньої Русі. Саме тому різні політичні кола наперебій намагалися нав'язати залежним народам свої ідеї, стремління, власні інтереси.

Цей різnobій не тільки зберігся, але й поглибився у наші дні, що приносить велику шкоду лемкам, їх культурі, загрожує їх дальшому існуванню. Цієї небезпеки часто не розуміють або навмисне не враховують творці і керівники окремих лемківських організацій. Час у нинішніх умовах працює проти нас. Кожна доба, година розхитує позиції розсіяних по світу лемків, прискорює їх зближення до трагічної розв’язки.

Чи можна знайти вихід із цього складного становища та скерувати нашу суспільність по шляху прогресу і процвітання? Можна. Але чим довше зволікатимемо з вирішенням цього - тим важчим буде усунення перешкод. Потрібно, **по-перше**, всім керівникам лемківських організацій відмовитися від безконечних і безпредметних дискусій “хто є лемки?”. Питання це вирішила історія ще тоді, як нас не було. Істину цю ніхто не змінить, не залежно від того, чи всі знають її. Саме тепер, в умовах розпорощення, подібні дискусії дуже шкідливі.

По-друге, потрібно розпочати компромісне єднання різних угруповань лемків, зосередивши їх увагу на спільніх для всіх проблемах: збір розсіяних перлин народної культури, їх плекання і розвиток, відтворення кращих народних традицій, всеобщий розвиток народного мистецтва, в тому числі співочого, народних промислів.

По-третє, підняти авторитет лемків шляхом збору матеріалів з їх історії, культури. Створити єдиний науковий осередок, який опрацьовував би зібрани матеріали (з цією метою створити Архів Лемківщини), видавав би окремі монографії, збірники, щорічні календарі, періодику. Дати можливість друкуватися всім авторам, незалежно від їх поглядів на ті чи інші проблеми.

По-четверте, терпимо сприймати той факт, що наші переконання не завжди збігаються. Люди мають право думати по-різному. Суперечки, дискусії повинні проходити в рамках взаємоповаги і допомагати відновленню істини, компромісу.

Який механізм втілення в життя цих ідей?

Ініціативні групи треба підготувати і провести на Лемківщині установчі збори з представництвом всіх організацій лемків, що

діють на території Польщі. Можна запросити лемків з України, Словаччини, еміграції. Установчі збори мають прийняти декларацію до лемків Польщі та поза її межами з пропозицією створити на території Польщі єдину спільноту лемків. Процес об’єднання здійснити протягом року.

Організація ця діятиме на території Польщі, а тому повинна з повагою ставитися до законів польської держави, ретельно виконувати їх і намагатися не допускати будь-яких конфліктів чи не-порозумінь з державними органами. У той же час потрібно зasadнично відстоювати інтереси національної меншості, не виходячи при цьому за межі законності.

У своїй роботі керівники організації мають опрацьовувати власні підходи до вирішення тих чи інших проблем, враховуючи конкретну обстановку, не завжди покладатися на досвід і поради одно-рідних закордонних об’єднань, які діють в інших умовах і досвід яких іноді непридатний для лемків у Польщі.

Не дивлячись на потребу вирішувати необхідні проблеми власними силами, спільнота лемків у Польщі буде підтримувати тісні зв’язки з лемківськими організаціями за кордоном, не зважаючи на їх політичну платформу, використовувати у своїй роботі кращий досвід сусідів. При розумному підході до вирішення проблем об’єднання лемків саме на території Лемківщини і взагалі Польщі, ми здійснимо перший крок не лише для збереження культури, мистецтва, традицій, але й врятування цієї етнічної групи Західних Карпат. Не потрібно сперечатися “на чийй платформі” здійснити єднання. Слід розробити нову програму, яка не буде гальмом для всеобщого розвитку творчої праці.

У III тисячоліття ми мусимо крокувати спільно, по рівному широкому шляху, а не поодинці — крутими стежками. Не маємо права занехаяти чи не останній шанс врятувати рідну культуру, історію.

ПОДАЙМО РУКУ БРАТ БРАТОВІ, ПОКИ ЩЕ НЕ ПІЗНО!

Ініціативна група

П'ЯТЬ РОКІВ ВІЛЬНІЙ УКРАЇНІ

Після багатьох довгих років поневолення як царською Росією, так і післяреволюційною московською імперією (званою СРСР), Україна стала вільною і незалежною. Збулися пророцтва наших великих державних керівників і полководців, народних геніїв ідеологічної боротьби як Володимира Святославича, Івана Мазепи, Тараса Шевченка, Івана Франка...

Україна має славну, хоч, в основному, сумну історію. У IX-XIII ст. на території теперішньої України, а також поза її межами існувала могутня держава — Київська Русь. У тісних контактах з Русью перебували мешканці Західних Карпат, що теж називали себе русинами. У 992 р. київський князь Володимир приєднав Західні Карпати до Русі. Заздрісні сусіди всіляко підтримали могутність Русі та її столиці. У 1169 р. князь Володимир-Суздальський Андрій Боголобський напав на Київ, дощенту зруйнував столицю, пограбував і спалив місто. Загинуло багато киян, багатьох полонили і вивезли на північ. Подібний варварський вчинок повторив його брат Всеволод у 1203 р. Остаточно підірвав могутність Київської держави хан Батий, який напав на Русь у 1240 р. Із занепадом Київської Русі на західних її землях міцніло Галицьке князівство, яке, об'єднавшись з Волинню, утворило Галицько-Волинське князівство. До його складу входили також землі теперішньої Лемківщини.

У першій половині XIV ст. Польща захопила Правобережну Україну з Галичиною (в т. ч. північні схили Західних Карпат), Росія — Лівобережну, Угорщина — Закарпаття. У 1648 р. гетьман Б. Хмельницький розпочав визвольну війну проти польської шляхти і отримав ряд перемог. У цій війні Хмельницькому допомагали також русини Західних Карпат, що їх підняв на боротьбу збійницький ватажок Андрій Савка. Але невдача козаків під Берестечком спричинила поразку повстання лемківських селян. Воєнний союз, укладений Хмельницьким з Росією, став новим яром для українського народу. Росія підступно окупувала Україну, знищуючи її державні вольності, завівши власні імперські “порядки”. Нову надію на визволення відродив в Україні гетьман Іван Мазепа. Але його союз зі шведським королем Карлом XII зазнав краху. Московські правителі по-варварськи знищили гетьманську столицю Батурин, разом з верхівкою православної церкви оголосили “ана-

фему” (прокляття) І. Мазепі, зруйнували т. зв. Стару Січ, а у червні 1775 р. повністю зруйнували Запорізьку Січ.

...Почалася Перша світова війна. Ослаблення Російської імперії сприяло новим спробам визволення України. Проголошення про створення Української Народної Республікі (УНР), яка об'єдналася із Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР) будило великі надії у всього українського народу, а також серед лемків, чия Східно-Лемківська Республіка об'єдналася із ЗУНР. Але з одного боку більшовики, з іншого — поляки спричинили занепад молодої держави. І знову на український народ насаджено нові кайдани. Для остаточного знищення “молодшого брата” більшовицький уряд на догоду Сталіну інспірував у 1932-1933 рр. небувалий голод в Україні, що забрав у могилу понад 10 мільйонів українців.

Багато горя принесла на Лемківщину Друга світова війна. Свій досвід нищення беззахисних народів Сталін передав польським комуністам, які у 1945—1946 рр. виселили більшу частину лемків з Польщі в Україну, а тих, що не захотіли покинути рідний край, навесні 1947 р. в результаті акції “Вісла” насильно депортували на західні і північні землі Польщі та розпорошили в польському оточенні.

Український народ все ж дочекався своєї держави. 24 серпня 1991 р. парламент України прийняв Акт про державну незалежність України, а Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. підтвердив незалежність нашої держави.

П'ять років існує вільна Україна. І хоч, час від часу, на півночі згущаються над нею чорні хмари, українці, в тому числі і лемки, вірять, що сонце свободи, яке засяяло над Україною, не погасне ніколи.

Стефанія Романяк

ЛЕМКИНЯ

Ростеш, мов папороть на кручі
Й сама того, мабуть, не знаєш,
Що в ніч Купайла, в ніч жагучу
Ти ростом дивно розквітаєш.

В тобі розкрилась світла сила,
Від щастя слози-роси губиш,
І вже ростуть у тебе крила,
Ти — наче птиця, бо ти любиш.

Циганські гудаки з Лемківщини, с.Зиндрanova.

Ольга Петик

СОН ПРО НИКИФОРА

(драма)

Особи:

Никифор — лемківський самобутній маляр
Ваньо Ціхонь — лемко з села Криниці
Максим Ціхонь — опікун Никифора
Мілянич — лемко з Криниці
Роман Турин — маляр зі Львова
Стефанія Криницька — дочка Максима Ціхоня
Павло Гриняк — криницький дяк
Чоловік Стефанії Криницької
Елла Банах } — мистецтвознавці
Андрій Банах } — мистецтвознавці
Мар'ян Влосінський — маляр, урядовий опікун Никифора
Гість-лемко, “Добровольці”-лемки, молодята-лемки.

*

Голос Євдохи — матері Никифора
Простір, явища природи, хор Природи,
Ангели-Хоронителі, Єпископ з Малюнка.

1 картина

Ваньо Ціхонь іде до церкви, щоби подякувати Богові за... сон. По дорозі розмовляє з Богом, зі собою, з Никифором.

О, я мушу подякувати Тобі, Господи, за цей надзвичайний сон! Такий сон!.. І, хіба це був ... сон? — Прийшов до мене ніччу Никифор і був зі мною. І ціле його життя було зі мною. “Був tot сам, лем його бесіда була не tota”. — Він говорив дуже добре, виразно, начебто його язик не приріс був до піднебіння. І тому я знав, що він

прийшов із потойбіччя. Ну й я ж був на його похороні! Хоронив його наш священик із Krakова. З'їхалися наші люди з усіх усюдів. Люди плакали. Плакав і я. — Виселили нас, знищили, ще й Никифора не стало. Як же ми будемо без нашого Никифора?.. Він малював церкви і лемківські наші хижі і не дав їм загинути. — О, яку ласку дарував Ти мені, Боже, посилаючи такий сон!.. І, як я вдячний тобі, Никифоре, славний наш земляче, що захотів прийти!.. — Приход до нас бідних, приход для розради... І — вчи!.. Вчи терпіння і відваги. І як вистояти в жорстокий час!

2 картина

Зелений пагорб старого цвинтаря в Криниці. Поміж могилок і похилих хрестів, при однім горбiku, до якого притулився ще менший горбочок, стоїть Никифор. Йому може... п'ятнадцять. Досить порядно зодягнений, підстрижене волосся.

Никифор.

Мамко, завтра — неділя. А ви тут лежите... О, як давно тому були ми разом у церкві ... Стояли собі...

Голос Євдохи
(з потойбіччя).

Осторонь. Не поміж дівчат.

Никифор.

Щоби не сміялись...

Голос Євдохи.

Та й не близько парубків, не близько газдів... Та й сохрани, Господи, не поміж газдинь...

Никифор.

Що здебільшого сидять на лавках. Стояли собі самі. Близько передвітарної стінки, на якій такі чудові малюнки, що й надивитися не можна! У церкві ми мали вже своє власне місце, звідтіль ніхто не посмів би нас прогнати, чи пересунути деінде. (Згодом). А потім ти одошла...

Голос Євдохи.

Никифор (впав на могилку матері, обняв її руками, гладить траву на обох могилках).

Простір (сповнений пташок, комах, метеликів, і ... ангелів).

Никифор.

Я одошла невдовзі потім, як помер твій братчик. А поглад на тім гробику манюсінським травку. — Замерз зимою на дорозі. Вибігло напівголе... До мене бігло. Я була на роботі. І принесли мені на руках мою замерзлу пташку... Поглад травицю, поцілуй...

І з цього часу, як ти одойшла, я на тім світі — сам, самісінський.

Hi! Ти — не сам, не одинокий, Никифоре! Ти з... нами!

Так тоді я вам, створеним Богом, як і я, розказуватиму про все. І розкажу про мою мамку. (Сидить поміж могил, лице осяяла радість і любов). Була така мала і худенька, як недорідна грушечка, що раніш як достигне, — зів'яне. В будень мила підлоги в пансіонатах, або послугувала криницьким газдиням, або ... простягала руку і без слів просила. Мамка не говорила, як інші люди, але я її розумів, і вона мене розуміла. Подумати, що був колись хтось, хто розумів кожне мое слово. І те, насилу вимовлене, і те, що вимовились не могло. (Згодом) Завтра — неділя. Коли б ви, мамко, жили, пішли б ми разом до церкви. Церква...

Це найкраще місце в світі!

Саме таким, як я, як була ти, подарував небесний Газда церкви. Все, що діється в церкві, є завжди надзвичайне і величне, це так, мовби на часок спускав Бог з неба маленьке дзеркальце: “Подивіться, мовляв, як у мене

є, посмакуйте трохи". В церкві — спокійно і безпечно, там тебе завжди приймуть і ласкаво вислухають, ще й приголублять. Ісус Христос з передвіттарної стінки смотриться на мене з великою увагою, начебто я не маляржебрак, якого' малюнків ніхто не замовляє і не жде, а хтось зовсім інший, достойний і важливий. Від його погляду випростовується душа, і велика втіха увіходить досередини. Золоті обручі з-над голів: святого Івана Хрестителя, святих Петра і Павла, інших апостолів, святих і мучеників злітають на мою голову, ангели віддають мені свої крила, а святий Миколай — червону єпископську шапку. Дитятко в яслах обіцяє, що допоможе створювати світ. — І, створюю кожного дня один, або й два світи, дарма, що маленькі, такі, які змістяться на обкладинках зі шкільних зшитків. Дарма... Але, я можу це робити, як ніхто з моїх односельчан, ані з цих пихатих мешканців Криниці-міста.

Голос Євдохи.

Це тобі дар від Бога. За дар треба дякувати, і жити ... в покорі.

3 картина

Никифор
(вийшов із церкви,
лице розцвіло від
радості, іде дорогою
до пагорбів і лук,
до цвинтаря).

Мамко! Сьогодні трапилось таке, що й не висказати! Крізь церковні вікна вдерлося гарячо-жовте сонячне проміння, лягло на мене, на простягнену руку Спасителя, на цілий іконостас. І тоді в цім потоці світла заблищаала, як золота рибка... усмішка Богородиці: мені заперло віддих... Адже я цієї усмішки шукав і шукав! З часу, як відійшла від мене мати, не зустрів такої ясності на жоднім обличчі. Аж сьогодні об'явилася мені матері ласка... Із-за гробу. Прийшла по сонячній доріжці, прилипла до губ. Ніжна, як павутиння і як павутиння сильна. Мамко! Це ти

випросила мені цю усмішку, цей дарунок, від Матері усіх матерів! Від Неї — святої. Найсвятішої! З цією усмішкою я вже піду далі.

Голос Євдохи.

Іди, Никифоре. З усмішкою. — В тугоу дорогу.

4 картина

Никифор дещо старший. Сидить на пагорбі, заквітчанім весною. Ди-виться з великим задоволенням на зелену просторінь, що розстелена перед ним, на розташоване обабіч гостинця село Криницю (в кінцевім його відтинку). Все те — внизу. Далі, за дорогою, городами, на пагорбах — поля, луки і де-не-де вкриті лісами, лагідні узгір'я. На колінах Никифора касета і кусок паперу, побіч нього, на траві, — дощечка з гудзиками фарб і горнятко з водою. — Никифор має пейзаж, що розгорнувся перед ним та й не тільки це. На папері з'являється повно деталей нових, які знаходяться в голові Никифора. — Збоку наближається Максим Ціхонь, газда, який після смерті Євдохи Дровняк, заопікувався Никифором.

Максим Ціхонь. Ну й добре ті?

Никифор
(всміхається).

Добрі мі.

Максим Ц.

Ну й моїм коровам і телятам, і ціям тіж добре. Нихто їх не зганяє з чужих полів, пасуться спокійні на своїм. І Гринякова капуста задоволена, росте собі без напасті. Вшитко добре. — А ти їв гнеска?

Никифор не може собі пригадати.

Максим Ц.

Навіть, як ті не дадут, то ти сам собі одріж хліба, молоко пий, іж, що є — грулі, паята, капусту. Ти вже парубок, потребуєш з'їсти. Приход їсти, приход спати.

Никифор кинувся цілавати руки Максима.

Максим Ц.

Не є за што. І лах даякий ті завше даме, і сорочку ті моя, або Штефка виперуть. Абис виглядав, як люди, а то Євдоха на другім світі заплаче. (Згодом). І што ті з того малювання приде?

Никифор мовчить.

Максим Ц. Не можеш дашто інше робити? Мусиш ма-
лювати?

Никифор (стиха). Мушу.

Максим Ц. А тото што ма бути?
(розглядає картину,
що лежить на траві).

Никифор (глянув). Дрожки. Дрожки їздять по Криниці.

Максим Ц. А хто ж у цих дрожках? Такі обручі в них
над головами...

Никифор. Святі.

Максим Ц. Ну й вигадав! А хто їх везе?

Никифор. Ангели.

Максим Ц. І тепер бачиш якогось? Може десь тут, близь-
ко біля нас?

Никифор. І тут вони.

Максим Ц. Ну, нехай, — невидимі духи. Так нас навча-
ють. А ти їх — у дрожки, ще й святих, нехай
повозяться по нашій Криниці! Ха-ха-ха! (Зни-
чев'я). У тебе, Никифоре, дивні очі, інші,
вони бачать, чого другі люди не бачать.

Никифор підтакує і широко всміхається, милуючись красою дов-
кілля.

Максим Ц. Я не такий дурний... Знам, ти — щасливий,
лем, як ти будеш жити? Малої собі, малої
собі, лем з чого ти будеш жити? Жебрак буд-
еш! Бо і хто ті таке купит, як твої святі в
дрожках? (Відходить).

Никифора усмішка дещо блідне, але це триває тільки мить.

Максим Ц. І на тих зірках присіли ангелята?
(ходить униз,
зупиняється біля
купки козельців).

Никифор.

І на квітах вони, і на гілках, на кожній шпи-
льочці смереки, на хмараах. Скрізь, всюди,
повно є небесних сил.

Максим Ц. покрутів головою і сходить до дороги.

5 картина

Хата лемка Міляничі в Криниці при дорозі, що веде на Тилич. Ники-
фор прийшов до Міляничі з просьбою.

Мілянич.

Што? Зас ті лист написати? До святих Ніколаїв?

Никифор.

До людей, що мають “пінязі”. До братів і
сестер, до їх серць. “Іщи раз мі напишете,
іщи раз!”

Мілянич.

О, тото “іщи раз” я не раз чув ем і не раз ішё
почую. Але ти мені скажи, ті твої святі, що
возяться дрожками, човнами, ті ангели, що
їх повно на небі і на землі, вони не могли б
допомогти тобі, щоб ти не мусив так-марні
жити?

Никифор.

Помагають інакше. Коли їх попрошу, з'яв-
ляються і є зі мною, підтримують мене свою
приязню. — Проте, шлунок хоче з'їсти щод-
ня кусок хліба, чи булки, ще й тарілку зупи.
І тоді святі роблять серця людей м'якими,
милосердними до близніх.

Мілянич

(встав, приносить
великий аркуш паперу,
такого, що його вжи-
вають до пакування,
сів за стіл).

По-пільськи писати, чи по-руськи?

Никифор.

По-руськи, бо юж давно...

Мілянич.

Бо юж давно по-русинськи не писав ем. А
преціж ми — русини. Мешкаме на нашій
лемківській, “на нашій не своїй землі”... Ди-
вуючись, що я таке сказав? А то мій синок

Никифор
*(підняв голову, як
рослинка, що пягнеть-
ся до сонця, повторив).*

приніс додому книжку з віршами Тараса Шевченка. І часом мені читає ті вірші. Toti слова, што я повів, написав tot Шевченко.

“На нашій, не своїй землі”...

Мілянич.

Ну... А, ти ще пам'ятаєш кус руські літери?

Никифор
(посумнів, стиха).

Як будете писати, то я зараз пізnam, чи то по-пільськи, чи по-русъки.

Мілянич.

Ти ж ходив трохи до школи?

Никифор.

Це було... давно. Давно. І, не цілий рік... Ех...
(Похнюнився). О, пишете по-нашому.

Мілянич.

Так є. Підеш з цим листом до наших людей, до наших наукителів, єгомосців. Пишу:

Никифор (диктує). Я, Никифор, сирота і каліка, малию картички і з їх продажу живу. Гірка моя доля. Купуйте мої малюнки, інакше я, Никифор, не матиму що їсти і вмру. — Згадайте, що я потребую і чимсь приодітись... І, час від часу купую пензлі. Останнім часом гудзики моїх фарб стали тоненькими, мить, і вже їх не буде. — А я — Никифор і малювати мушу. — Ради Христа, брати мої, допоможіть митцеві. Митець, те саме, що — прошак. Він просить щоден Господа: “Допоможи мені створювати світ”.

Мілянич (пишучи). Брати, християни, поможіть малими датками...

Никифор. Врятувати велике.

Мілянич. А тут, внизу, буде малюнок?

Никифор. Внизу, в розі листа намалюю церкву і свято-го єпископа, Миколая, перед нею — Він, як знаєте, був благодійний, роздав бідним усе своє майно.

Мілянич.

Воно було можливе колись. Тепер не знайдеш таких Миколаїв.

Никифор.

О, ні. Милосердя, як і добро, і тепер живуть у світі, але вони є тихі. Вони не кричать угодос: “Ось я! Я — тут!”

**Мілянич (дивиться
на Никифора).**

Ти зовсім мудро це сказав. Ти — мудрий чоловік, Никифоре, тільки не можеш легко висказатися і це тобі перешкоджає (*Поплескав Никифора по плечу*). Ну, написали ми твого “жебрачого”.

Никифор, уже набагато старший, сидить на примурку біля курортних Лазень і малює. Незабаром на цей невеликий кусок паперу зліне його душа, себто все, з чого Никифор поскладаний: частина, що малию і буде, ще й мудрості і правди Божої навчає, і ця, що ложки страви проситься, що всміхається до кожного листочка, і що, як бездомна собачка, кричить з жалю за чиєюсь ласкою, вона, що схиляється перед кожним сотворінням в почутті своєї ненадійності, і що глядить поверх усього на вкруги з вершин свого власного, іншого, розуміння світу. — Никифора оточує натовп цікавих курортників і криничан, здебільшого — криницьких хлопчиків. Заступили виднокруг, сонце, небо. Никифор навчився не бачити цього, що навколо діється.

Знічев’я жіноча ручка, вся в перстенях, тицяє в один з малюнків, що її трохи лежить на примурку. На цій картині намалював Никифор себе самого серед апостолів і святих у церковній святій стіні — іконостасі.

Курортниця. А це хто?

Никифор дивиться на неї з легенькою посмішкою, що вона така недотепна, відтак показує пальцем на себе.

Курортниця вибухає яскравим реготом, а разом з нею сміються всі, що стоять довкола. Насміявшись доволі, веселуха відчиняє торбинку, шукаючи грошей. Рішила купити “Никифора в іконостасі”.

Тоді один із хлопців і навіть не з цих “найгірших” (ніколи Никифора не трутлив, не вилив йому води зі склянки) злісно викривився.

Хлопчик.

Ви навіть цього не купуйте. Це свинство! Мій тато казав, що ті малюнки нічого не варти!

**Дорослий
криничанин.**

Так. Ви сюди приїжджаєте, щоби порятувати своє здоров’я, а цей ледащо і дурисвіт виманює від вас тяжко запрацьовані гроші.

Курортниця, що хотіла купити малюнок, тепер з оставлінням глядить на низько склонену над роботою голову Никифора і зруечно висовується з гурту. — Картина з “Никифором в іконостасі” вилітає з її рук і паде біля ноги працюючого пильно Никифора. Громадка цікавих проріджується.

Никифор піднімає обережно голову і раптом... Із-за спин кількох осіб, що залишились, чи може тепер надійшли, йому привиділось... небо — синє, синє понад ясно-зеленими пагорбами. — Він очими, устами, цілим собою, повітав його, заговорив так тихо, що цього ніхто не почув:

О, як мене тягне до тебе глибока, безмірна
синь! О, спокою, як тужу за тобою, як
дуже... (*I склоняє голову, щоб не побачили люди Никифорових сліз*).

Никифор
(зашептав у своїм
серці).

Я — дерево. Ялина навесні.

6 картина

Відчуває бо, що забуяли в нім нові сили; бере нову обкладинку з якогось зшитка, слинить пензель, торкається ним до гудзиків з фарбами і починає малювати — не Никифора перед школою, не Никифора в суді і навіть не Никифора в іконостасі, а — “Никифора в небі”. Малює, отже, себе, зодягненого в чорний костюм і циліндр на голові, ще й з шигаркою між пальцями. Никифор на картині піднімається понад землю, а за його спину — ніжне сонце. Сонячні промені розходяться на весь світ і з однаковою доброзичливістю роз'яснюють і зогрівають кожний куток його. Оте, Никифорове сонце на його, Никифоровім, небі є опікунче і ласкаве, воно, мов ясна, несліпуча лампа освітлює застелений білою скатертью і заставлений багато стіл. — Никифор гостює, отже, в самого Сонця. Три ангелики ... Никифор зазначив тільки їх голівки з дуже дбайливими зачісками і коротенькими крильцятами, — вони послуговують...

Никифор (*шепоче*). Мені послуговують... Бо я — принижений і вбогий, тому можу сподіватись такої послуги. — І я — банкетую! — Внизу намалюю серцю милий краєвид, склонивши лагідних гір і дві дороги, дві лінії рейок, і ті ж зійдуться на переді малюнка, відтак — розійдуться і втечуть поза горби. — Я поріжу просторінь на шматочки полів, що є власністю різних газдів. Але... людей тут не буде. З цими людьми я

дуже обережно... Не надто багато пущу їх на мої поля, в мої краєвиди. — Замало бо прекрасних людей під прекрасним сонцем і небом.

7 картина

Никифор сидів на примурку проти Лазень з касетою на колінах і малював “Місто”. Ішов дрібний березневий дощик і було холодно. Тепер біля Никифора — нікого. З гір зсунувся присмерк і поклався на малюнок. Никифор змушений кінчати роботу. Тепер запримітив, що побіч нього, легко похилений над його картиною, стояв молодий, високий, пристойно зодягнений чоловік. Цей пан Знічев’я поклав на грудях знак хреста. Від правого боку до лівого.

Никифор Наш... (*i швиденько також перехрестився по-проковтанув слину*). нашому).

Роман Турин Це тобі снилося?

Никифор заперечив головою.

Турин. Але ти бачиш це, що малюєш?

Никифор міцно підтакнув, заплюшив очі і в собі побачив знову те, що переніс на папір: понад зубчастою лінією лісів і понад дахами домів, вілл височіла баня величавої церкви. Були там вежі ще й інших святынь, незлічені ряди домів і широкий гостинець посередині, обсаджений деревами, перерізані якимись рейками... Отой шлях піднімався угору і вів, безсумнівно, до Господньої столиці...

Турин. Місто... Фан-тас-тичне!

Никифор Фан-тас-тичне...
(повторив і з радістю згадився).

Турин. Ти знаєш, що маєш малювати? Не придумуєш і не шукаєш з трудом?

Никифор. Так, я знаю, що маю малювати. Не думаю довго, не шукаю... (*Повторює з натиском*). Коли зачинаю малювати, я знаю, що зараз намалюю.

Турин.

Ти — митець. Артист! (*I погладив Никифора по плечу*). Приходь до мене. Я тепер у Криниці, тут — у віллі “Владислава” і “Солотвинянка”. Там господарюю. Ждатиму тебе. Поговорим про ... малювання, бо я ... також малюю. (*Сердечно потиснув руку Никифора і пішов*).

Никифор
(дрижить усім тілом
від величезної радості).

Це був посланець від Бога... Мій ангел Гавриїл! Господи, який Ти добрий... Ти про мене не забуваєш. Ти через того пана сказав мені те, в що я тільки сам, у глибині душі вірив і... не вірив. — А тепер, нехай же я голодний, висміяний, прогнаний всіми і від усіх!. Що мені все це? Хто може скривити мене тепер? Хто може відібрati мені мою власність? Що може прийти на мою голову, коли я — Артист?!

8 картина

Никифор ішов на зустріч до Романа Туріна, до одного з пансіонатів, якими цей тепер управляв. — А Криницею та й всією околицею правило тепер молоде літо. Виблизкувала яскравою зеленню трава. Повітря пахло так, мовби хтось порозливав при кожній вуличці, стежці і дорозі безліч флакончиків з пащочками. Кущі бузка з ліловими, гранатовими й білими китицями цвітів перекидались через паркані й огорожі, немов хотіли зупинити прохожих.

Білий бузок
(бліснув сніжно-білим
усміхом).

А... Куди то йдеш, Никифоре?

Никифор (знехотя). До моого друга, Романа Туріна, що приїхав сюди зі... Львова.

Бузкове суцвіття О-о-о... Він іде до друга... Никифор іде до друга! (дивувалось).

Никифор.

Він також малює. Він — славний маляр. І говорить по-нашому. І хреститься по-нашому. (*Таємничо*). Русин, у-країнець.

Бузкові кущі, городи, О-о-о...
чи чі дивувались.

Люди проходили попри Никифора, усміхнені, приємні.

Никифор Слава Ісусу Христу!
(до криницьких газдин).

Криницькі газдині Навіки слава! А як ся ті жиє, Никифоре? А, (дуже приязно, наче кади ідеш?) відказували газдівському синові.

Никифор. Іду до пана Романа Туріна, мальра. Він приїхав зі Львова. Він — мій приятель.

Криницькі газдині О, такий приятель! Він іде до приятеля! Зи- (весело, без злоби). чимо щастя, Никифоре! Щастя!

Никифор До мене щастя вже прийшло!
(радісно засміявся).

9 картина

Никифор сидить у кімнаті Романа Туріна. Прийшов на дружню розмову. Вся кімната, навіть підлога, закидані картинами Никифора.

Турин.

Ти не малював ніколи олійними фарбами?

Никифор.

Так, трохи малював. Навіть... о, посмітртесь... (*подає Туринові досить велику фотографію, на якій молодий Никифор стоїть побіч великого малюнка, що мабуть намальовані олійними фарбами на полотні*):

Турин
(придивляється до
фотографії).

Так, це — олія. І ти... зодянгнений так елегантно — крилата пелеринка, крилата краватка... Так колись справді зодягались митці. Але, взагалі, ти тут такий усміхнений, задоволений...

Никифор
(посмітнів).

Ще жив тоді мій опікун, мій газда. Тоти інші тіж дбають, але юж не так...

Турин (в руці
картина Никифора)

Ти... починаєш з рисунку.

Никифор підтакує, дуже задоволений.

Турин.

Я глядів, як ти малював. Потім виповнюєш сітку фарбами. Врешті пензлем, змоченим водою зі склянки, або... (*Сміється, це сміх сердечний, сміх приятеля*) або слиною з рота...

Никифор сміється широко, повно, доволі.

Турин.

Ти однаке не клади пензля в рот, це нездорово.

Никифор (*рішуче*). Не буду.

Турин (*продовжує*). І потім витягуеш пензлем обриси предметів. Твій рисунок є дуже добрий, — упевнена, сміліва лінія. (*До себе, але вголос*). Композиція... Тут, наприклад, — зразу кілька тем на одній картині. Дуже велика гармонія... Дуже велика гармонія у просторових відношеннях. А вся ця дія і мистецька подія завершується майже завжди в головній композиційній точці. Ось тут — горизонт! (*До Никифора*). Найважливішим елементом тво-го мистецтва є — колір. (*З захопленням*). Безпомилкове відчуття кольору! Це ж — поезія! Це — поема барв! І, без шаблонів. (*Знову до Никифора*). Ти менше дбаєш про пропорцію, більше про те, що суттєво важливе. І така важлива річ є обов'язково більша на твоїй картині. Охоплюєш головний зміст, суть, і... настрій. Всі предмети робиш кра-щими, величнішими, ніж є вони в дійсності. Направляєш світ... Так робить кожна творча людина.

Никифор
(*міцно підтакнув*).

Направляю. Треба.

Турин
(*глядить на нього*).

Світ — недобрий і несправедливий?

Никифор
(*смутно всміхається*).

Є, який є.

Турин.

Никифор
(*лице осяяне тепер щасливим усміхом*).

Турин
(*встав, іде по кімнаті, дивиться картини*).

Никифор
(*показує на пальцях*).

Турин
(*зупинився, поспішав*). Три на два дні? (*Скрикнув*). Титан праці! Стільки таланту і стільки праці, отже — геній. (*Чітко*). Геній!

Никифор, наче не розуміє змісту цих слів, мовчить; раптом з-під повік починають плисти слези.

Турин.

Чого ж ти плачеш? Ага, це слози щастя. (*Знову почав дивитися на картини*). Деякі картини я куплю і повезу до Львова. Це місто — на схід від Криниці. Там живе багато русинів, це є, українців. Таких, як я, і як ти. Там Товариство наших незалежних митців влаштує виставку твоїх творів. А потім візьму твої картини у ... Париж. Ти чув про Париж? Це головне місто у Франції і столиця світового мальарства.

Никифор
(*наслоджується словами*).

Турин
(*вголос називає деякі картини*).

Никифор.

Турин.

Отже, ти не лише мальяр, але й... будівничий. Будуєш світ ладу і справедливості.

Так, — ладу і справедливості.

Стільки цього, стільки цього...

Три на два дні.

Три на два дні? (*Скрикнув*). Титан праці! Стільки таланту і стільки праці, отже — геній. (*Чітко*). Геній!

Львів... Париж... Па-риж...

“Вечеря мальярів”. О, як їм весело! “Святі у човні”. І, Никифор з ними... У нього також ореол на голові. (*До Никифора*). Ти любиш святих?

Барз їх люблю!

Вони тебе краще розуміють, ніж люди, невже? — Святі, єпископи, апостоли,

ангели... О, і Пантохратори... Ось тут вітають тебе, Никифоре, в лемківській хаті. — І, прекрасні релігійні візії: “Оздоровлення святого Лазаря”, “Утеча до Єгипту”, “Воскресіння серед гір”... Пейзажі, пейзажі... І — церкви, церкви... Не перелічиш усього, не надивишся.

Никифор весь час глядів за своїм знаменитим приятелем. Знав уже його легку, проте упевнену ходу. О, як обожнював його усмішку, спосіб мовлення, голос!

Турин.

Ти колись приїдеш до Львова. Хочеш?

Никифор.

Хо-о-чу. Ще й як хочу!

10 картина

Никифор (мандрює через гору з села Милик до села Андріївка. Долішній кінець Милика, як і Андріївки, прилягають до головного тракту, і також до залізничної дороги Мушина -Жегестів. Але Никифор далеко звідтіль. Він — “на горах”, на широкій гірській леваді. Сам. Міркує).

— Вже другий рік війни. Змінилася Криниця. Навіть повітря не те. Сповнене смороду від “їхніх” машин і мотоциклів. Ці, що наїхали сюди і тепер тут панують, роз’їжджають машинами по Криниці і по всіх гостиннях навкруги. Люди в синіх мундирах з позакручуваними хрестами на них. Навіть, коли деякі з них не є в мундирах, то можна зразу їх піznати. По очах. Очі їх тверді й гострі, як камінчики. Мешкають у найкращих віллах і пансіонах. Приїжджають, щоби тут відпочити й погуляти. Німці. Мало хто з наших людей розуміє їх мову. Говорять, мовби кричали і дуже голосно сміються. — Я сходжу ім з дороги і навіть не пробую продавати їм моїх малюнків. — Надовго тепер зникаю з Криниці. Іду на села до наших людей: газдів, “научителів”, егомосців. Кожен день у дорозі. Шляхом на Поворозник, на Новий Санч, на Тилич. І над Попрадом мандрюю. Часом, дійшовши до Лелюхова, через маленький потічок заходжу в гості до “словацьких” руснаків. Всюди мене приймають, годують і дають переночувати в клуні, або таки — в хижі. При своїх людях я не згину, дарма, що вони не хочуть моїх малюнків, навіть “тоти учени”. З’їсти дадуть, ще й гріш деякий, а картинок моїх їм не треба. (Застогнав). Ех, Турин!.. Де

ти?! Вийшав ще перед війною. Бог знає, як мене знищила ця розлука. Ще приїздив на коротко до Криниці. Говорив, що була виставка моїх малюнків у Львові і в цьому... Париж. Подумати: Париж, місто, що дає мальрам славу... Так казав Турин. І казав, що розглядали, хвалили мої картини... Один пан, що розуміється на мальстріві (називається Вольф), захопився моїми малюнками і написав про мене статтю у варшавській газеті. Мій приятель Турин читав мені ці прекрасні слова і дав мені ту газету. З цього дня ношу її на грудях. Бережу цей кусок паперу, бо від нього йде якася сила і допомагає жити в трудні дні. — І не лише це підтримує мене, але й все, що є тут, у лемківській рідній стороні (Присідає на вершику великого пагорба-кичери, посеред верховинських лук). І малювати буду аж до смерті:

- Вас, гори мої, наїжні лісами...
 - Вас, гори, кажу, іжачки зелені, проти світлистоого неба...
 - І тебе, небо, з сонцем, що сходить і заходить...
 - Поля мої, шматочки барвисті газдинської спідниці...
 - Дерева, кругленькі кулі зеленого щастя... Ходіть, я понатикаю вас на зgrabні патички і посаджу при кожній дорозі... Мандрівник всякий до вас усміхнеться.
 - Дороги, дороги, стежечки і рейки... Зводите докупи й розлучаєте...
 - Поміж вас, говорю, є темні тунелі...
 - Стовпні із дротами, таємне щось у вас дрижить і жалкується...
 - Річки, потоки жваві і прозорі...
 - Джерела срібні і цілющі...
 - Мости, кладки й понад ними хитрі переходи...
 - Церкви мої!!!
 - Церкви, місця безпечності й приюту.
 - Церкви, найкращі в світі, легкі, як ангелів крила...
 - Церкви, я вас ще крацими зроблю, пишнішими... Я вами зачудую світ!!!
 - Хати, хижки, гнізда милі для газдів і газдинь, для всіх, що в двері увіходять...
 - Дими: білі,rudі, фіолетові і зелені... Я навчу вас танцювати...
- Навчу!
- Печі — нагріті серця хат...
 - Столи — застелені, гостинні, хоча (буває) й небагаті...
 - Люди мої! Рідні мої! Думками, серцем до вас припадаю! Бо втомуилось небо, як квітка зі'яло... Бо повіяло вечірнім холодом...
 - Люди, прийміть мене! Зробіть місце під святыми образами, за столом і поміж вас!
 - Нагодуйте паляницями із груль...
 - Молю вас: Серцем нагодуйте!..
 - Бо ж я Никифор є з Криниці — Ваш.

11 картина

Никифор

(сидить у лузі над річкою Попрадом, недалеко від села Андріївка. Від тракту, де їздять машинами чужі, небезпечні люди в синіх мундирах, відділяє його левада і густа заслона з прибережних верб). Як тут гарно! Як приємно іноді є жити! Навіть мені, бездомному маляреві, Никифору, немолодому вже, ще й каліці з неслухняним язиком, що приріс до піdnебіння (Починає розмовляти з оточенням)... Напочатку війни... Чуеш мене, Попраде?

Попрадові хвили
(пропливаючи).

Никифор.

Раз приснилася мені моя покійна мамка. Вона тримала в руках чорну, блискучу річ, якої мабуть і не бачила в житті. Я догадався, що це річ, з якої стріляють. Моя мама, Євдоха, показала на чоловіка у військовім мундирі, який ішов другою стороною вулиці в "Криниці-здрою" і показала зарах на мене, що сидів на примурку і малював. Спрямувала цей піс-то-лет на мене. Бах! Бахнуло...

Попрадові хвили. Бах... Бах!.. (Застугонили, вдаряючи об якусь велику каменюку).

Никифор.

Я перевернувся взад поза мурок, а військовик стояв і дуже реготався. — Зрозумів я, що мені хотіла сказати моя мама. У час війни так і не бачить мене Криниця. Часом тільки заходжу до Криниці — веси, до своїх людей. (Згодом). Війна, війна... Коли скінчиться оте лиxo?

Хмарка
(на світлім веснянім
небі).

Никифор.

Правду кажеш. І минули мої молоді літа, а вони і в мене прекрасними були. Жаль мені за ними, начебто забрали з-перед моїх очей якусь рожеву шибку, через яку я глядів на світ. — Мені навіть ця давня Криниця більше

подобалась, хоча перед самою війною побудували нові "Лазенки" і пишний Новий курортний дім. Тоді, раніш, усе було пріємніше, чарівніше. Але не скажеш криницькому потокові, ані попрадовій хвилі: "Вертайся, пливи назад"...

Попрадові хвили
(з веселим пошуrom).

Никифор.

Небо
(наче схилилось над
Никифором).

Стебельця трави
(ніжної, весняної, до-
торкаються до руки
Никифора).

Никифор.

Не журишь, Никифоре... Не журиш...

А, мирне, спокійне життя чи ще вернеться?
(Задивився в глибину неба над головою).

Нападники відійдуть. Прийде щось інше.
Щось інше...

Не буду я журитись. Хіба не сказав мені Ту-
рин, що я — Митець?!

Зелений луг, лози, Так, ти — Митець, Никифоре! Ти — великий трави, квіти, небо митець, обдарований від Бога! Вітаємо! Поздоровляємо тебе! Живи на славу Богові і з хвильми (незвичне багатоголося, ніжне, проме — могутнє).

На тлі хору всієї довколишньої Природи звучить дзвінко Голос (може це голос Ангела-Хоронителя, що береже людей, племена, народи ?)

Ангел-Хоронитель Живи, Україно, живи для краси,
(співає).

живи ти для правди, для волі!

Шуми, Україно, як рідні ліси,
як вітер в широкому полі!

І зараз же чутно другий Голос, не менш привабливий.

Ангел-Хоронитель Живи, Лемківщино, живи для краси,
(другий).

для правди, добра і свободи!

Співай, Лемківщино, як в горах ліси,
цілющі джерела і води!

12 картина

Рання весна 1946 року. — Залізнична станція у Криниці. — Гамір, гармидер. Виїжджають “Добровольці”. Виїжджають на Схід, у “свій край”, в Радянську Україну. — Никифор також тут. Спостерігає за всім, що твориться:

Крик людей, ревіння худоби, що її ладували в товарові вагони, різкі голоси, а то й лайка жовнірів Народної Поліції, які намагались допомогти “добровольцям” залишити Криницю. — Від цього всього крутилося Никифорові в голові. Серце стискали якісь залізні кліщі. Відчував, що діється щось дуже важоме й водночас — несамовите. — Наши люди бігали, перевіряли, чи все “граття” заладоване, ну бо ж там мали зачинати нове життя! Прощаючися з криничанами, які залишались із всіми, що прийшли їх проводжати. Плакали. Ой! — плакали. І до Никифора щоразу підходили, притискали до грудей, аж боліло. Його лице було мокре від його власних та й інших сліз. Голоси криничан (що залишались). А хто ж вас примусив виїжджати добровільно зі своїх гір, з нинівих і дідівських хиж?

“Доброволець”. Який там примус? Але, взяли мою жену набік і повіли єй, же я юж ся підписав на виїзд. Ми повіли, що моя Катерина підписала і що барз хце їхати. Аж плаче, так хце їхати в Україну. Думам собі: коли баба хце їхати, то не є ради.

Голос (з гурту). Обдурили вас.

“Доброволець”. А юж дайте покій. Што ма бути, то й буде. Лем питання: що то зроблять з ... вами?

Голоси (тих, що залишались). Што мають зробити? Ми добровільно з нашої Криниці не пойдеме. Ми ту ся народили і яке їм до нас право?

“Добровольці” (regim). Право!!!

Міліціонери (проходять мимо). Цо? Цо?! (*Між собою: “Добрий є сміх, коли є добрий”*). Право є право, йому кожен мусить підкорятись.

Стефанія Криницька (півголосом). Прид лем до моїй хижі... В моїй хижі я — газдиня.

Ваньо Ціхонь.

Буд тихо, Штефка, бо мі ся тото вшитко не подобат. І ... не є ся що сподівати доброго.

З часу смерті Максима Ціхоня, Никифор багато перебував у дяка, Павла Гриняка. Тепер Павло Гриняк виїздив з Криниці.

Павло Гриняк.

Ой, Никифоре, Никифоре, чом ти з нами не ѹдеш? Што ти будеш ту робити?

Никифор.

Я з ... Криниці? Ніт. Такого нигде не буде.

Павло Гриняк.

Не мов “гоп”, докля не прескоши. (*Побрязкує ключами від своєї хижі, в другій руці тримає пляшку з палюнкою*). Добре, же мам кому передати ключі од моїй милой хижки. Маш, Никифоре, і най ті Бог благословит. Малюй собі, малюй до самої смерти, по довгім житю. Тепер будеш юж мати веце місця і спокою. — За том хижом то нам жаль є і буде. За вшитким — жаль! (*Попив з пляшки*).

Чутно плач.

Павло Гриняк частує присутніх, наливає горілку до склянки, сам п’є з пляшки.

“Добровольці”.

Пийте браття! Бо — жаль!!! Бо жаль великий за горами, за Криницьом!

Павло Гриняк.

Тихо, повідам. Раз ся рекло, підписало, так і мусит бути. А ти, Никифорку, жий си добре в нашої доброй хижці! Ту, при свідках повів єм (*п’є палюнку*).

Стефанія Криницька.

Тос ся дочекав, Никифоре. Газдом став ес. А їсти до нас приход, бо хижка ті не даст.

Присутні сміються, деякі дуже голосно, це ті, що випили більше горілки, і від розpacу сміються.

Павло Гриняк.

Пийте, брати мої! Пийте і не плачте! Ліпше сміятись, як плакати. І — співати ліпше!

Присутні сміються, але це сміх незвичний.

Жовніри

Весело ім? Но то добже. То бардзо добже. (*реагують також сміхом*).

Хтось із “Доброволь- “Ой верше, верше, мій зелений верше”... ців” (*починає співати*).

Всі криничани і присутні лемки співають. Спів стає грімким, звучить велично.

Жовніри (*миттю оставлення, відтак кинулись, мов озвірлі*).

Цо? Цо?! Сыг'євайом? Пшестаць! (*Верещать*).
Перестати співати! Тихо! Тиша!!

Ніхто зі співаючих не слухає цього, що кричать жовніри. Вони — співають. Вся їх душа, вся любов і ненависть до несправедливості, гіркота, почуття кривди спливають у цю пісню. Вони — наче непритомні й неприсутні до цього, що їх оточує. Вони ж тепер на зелених левадах, кичерах, посеред гір...

Жовнір замахнувся прикладом гвинтівки на одного з “Добровольців”.

“Доброволець” (*миттю отверезів*).

Бити? Мене? О, юж не будете. Я юж не ваш.
Я — громадянин України.

Жовніри. Поїзд! Поїзд буде від’їджати! Ладуйтесь!

“Добровольці” входять до поїзду. Ніхто не перестає співати. — Поїзд від’їдждає, повен співу, не співають тільки кондуктори, конвоїри і ... худоба.

13 картина

Никифор увійшов у “свою” хижу. Став. Повіяло на нього пусткою і безмежним смутком. Кіт... Кіт виліз звідкілясь. Никифор узяв його на руки і пригорнув до себе. І була ще тут його скриня. Витягнув її з кута за дверима і ставив посеред порожньої хати. Скриня була в Никифора здавна, навіть не пам’ятав, з якого часу. Зелена в червоні квіти. Привітався тепер з нею, як брат із сестрою, як мати з дитиною, як газда з газдинею.

Никифор.

Будем собі удвоє. Коли ти, скрине, зі мною, то може “якоси іщи буде”. Та ж тут під колодкою — все моє майно: недільний одяг, сорочки, пензлі; фарби, важливі газетні вирізки, тектурки і куски паперу, печатки, вже готові до продажу й оправлені картини і такі, що свого завершення чекали. Отже тут — весь скарб і надбання моого життя. За це

все з заплющеними очами я готовий умерти, якби цього було треба. Як добре, що в мене є моя робота. Завжди — робота, повно роботи! Священна, дорога серцю, робота! (*Никифор витягнув касету, кусок паперу, сів на скриню і почав малювати*). Навіть якесь надбите горнятко і трішки води в ньому знайшлося. — Малює, малює. (Згодом). О, звечоріло. Але я світити не буду. Хай не знають, що я... тут. Тепер уже треба... обережно жити. (Глянув на сусідську хату, темну, не роз’яснену світлом). О, там нема нікого. Виїхали. Боже. Боже! Але, я... не сам. Ти — завжди зі мною. Ти і Твої Святі. — (В хаті з другого боку засвітили і Никифор почув звідтіль голосну мову, не — нашу, ну, й почув пияцькі співи). О, там уже нові газди. Святкують своє новосілля. Як же я від них приховаюсь?

14 картина

Хата Стефанії Криницької, але вже в селищі під Щецином. Є це кухня у великім поверховім домі, що належав раніше німецькому фермерові. Власник виїхав. — Тут — Стефанія Криницька, її чоловік, їхня сім’я, тут — Ваньо Ціхонь, ще й Никифор.

Зима, або провесінь. Вечір. Всі гріються біля печі. Згадують.

Стефанія Криницька.

І прийшов tot день...

Чоловік Стефанії. Ми знали напевне, що він прийде.

Стефанія.

Як привид, являвся серед ночі і не давав спати. Не давав жити. Вдень, посеред роботи лягав на руки іtotипадали додолу, як мертві. Ми відвікли від сміху і вже не співали.

Ваньо Ціхонь.

1947 рік! Увійшов уже в історію. Записався чорними літерами в календарі, як день жорстокості, як день, що топче права людини,

Никифор

елементарні права людини! Не лише ми мусили кидати Криницю. Сотки сіл, містечка і навіть міста, вичищувалися від русинсько-українського населення. Де-пор-та-ця. На благо польської держави і польського народу. Щоби багатшою стала їх вітчизна на землю і на людей. — Все відбувалося у точно визначенім часі, зорганізовано.

Стефанія.

(здригається, наче від холоду). До Криниці прийшло військо...

Оточили село. Жовніри мали нам допомогти, щоби ми якомога найшвидше забралися звідтіль.

Чоловік Стефанії. І справді, все пройшло в чудовім порядку, не було спротивів, а лайка громіла тільки з одного боку: “Прендзей, прендзей!” Не будем витрачати для вас стільки часу! Щоб ані духу вашого вже тут не було! (Сміється). І на додаток: “Бандерівська голото!”

Ваньо Ціхонь
(сміється).

Але з якимсь страхом позирали на горби, на наші ліси, бо певне потиху лякались, що ті слова, вимовлені в злу годину, можуть викликати появу так нечесно названих бандерівців.

Чоловік Стефанії. Але ніхто з лісу не з'являвся. Десь там, де-інде, бували випадки, що упівці відбивали депортованих, везених до найближчої залишичної станції. У нас залізнична станція була в місці. А втім, що могли змінити такі дії? Було... безнадійно.

Никифор.

Моя скриня разом з усіма речами Штефки була забрана на віз і потім, так я думав, — у вагон...

Стефанія.

О, як довго ми їхали! — З одного кінця Польщі, в другий. Жовніри, конвоїри, сиділи вигідно у своїм переділі і тільки час від

Никифор.

часу перевіряли, чи всі є, числили нас, лаяли без причини. — Після різних зупинок, доїхали ми нарешті до цього... Щецина. Там нас і наше добро випхали жовніри з поїзду.

І тут виявилася річ страшна: не було моєї скрині! — Просто — щезла!! — Я взяв голову в руки і кричав: Господи! де Ти?! Ангели, де ви були, коли злодії крали мою скриню??!

Ваньо Ціхонь.

Никифор стояв і розпачав. Ніхто з нас не мав одначе часу, щоби серйозно поцікавитися його справою.

Стефанія.

І так прибули ми до цього селища. Мусили зайняти ці будинки, понімецькі будинки, які ще не були зайняті. Очевидно, ті краї зайняли поляки, новосельці, що приїхали сюди добровільно перед нами.

Никифор.

Я жив трохи у Ваня, а трохи у Штефки. (До Стефанії). Ти ж — дочка моого покійного опікуна, газди, Максима, моого добродія.

Стефанія

(гладить Никифора по лиці). Так, Никифору, так.

Ваньо Ціхонь.

І так почали ми нове життя. Треба було зачати господарювати ще й працювати в ПГЕРІ. Було нас тут чотири сім'ї криничан. (Це — багато!). Де діліся інші? В сусідніх селах їх не було.

Стефанія.

Після кількох днів, я подивилася на Никифора і побачила, що він, як — неживий... І не єсть, і не спить, зчорнів, похудів... Я тоді покричала на нього: люди своїх найближчих втратили — чоловіків, жінок, дітей... А він мені на те...

Никифор.

Я їй повів: це була моя жінка і дитина, це було мое життя! Мої малюночки! Ті, раніші, найкращі, сотки, тисячі їх! Що я без них?

Стефанія.

І я тоді сказала: Никифоре, ти вмієш малювати. Ти намалюєш нові, ще кращі! А, він мені:

Никифор.

А я сказав: ніколи! Я вже таких не намалюю. Щось являється тобі, перед тобою, і ти зара з малюєш. Не намалюєш — зникне. — І повторюю: я таких малюнків уже не намалюю! Не зможу. Не... зумію. (*Схлинув*).

Ваньо Ціхонь.

Ну, бачу, що це не переливки, що справа не з менших, що чоловік гине. І сказав я: Ти пригадай собі деякі з малюнків, цих найкращих, і намалуй їх ще раз...

Никифор
(*подумав*).

“Воскресіння серед гір”... Це напевне намалюю ще раз. Це треба намалювати. Для себе і для — вас.

Ваньо Ц.

“Воскресіння серед гір”? А хто так красні назвав tot малюнок?

Никифор.

Турин. Малір зі Львова. Мій приятель. Він забрав досить багато моїх малюнків і повіз...

Всі (*скричали*).

То і добри! Барз добри! Він певне вибрав найкращі малюнки і ті врятувалися!!!

Никифор

(*занімів, відтак повторив з радістю*). Врятувалися!!!

Чоловік Стефанії. А ти нам тут нічого не помагаєш і не поможеш. Ми нічого від тебе не хочем. Не марнуй часу і малюй. Піди над... море.

Никифор.

Над... море?

Чоловік Стефанії. А чом би ні? Піди і посмоктріся на того море. І, малюй його. Не є гір, треба малювати море.

Никифор
(*скривився, згодом*).

Піду. То десь недалеко того море?

15 картина

Никифор стойть над берегом моря. Стоїть, як укопаний. Перед ним простягається величезний простір води, аде дивно, бо нема йому... кінця. Не видно поза водою пагорба, гори, — нічого.

Никифор.

Я ж роздобув уже пензлі, фарби, папір і можу “його” малювати. Приходжу сюди замалим не щодня і смотрюся на того море. І вкінці надумався: я “його” буду малювати, але, по-своєму. — Море є прекрасне перед заходом сонця... Тоді жовта яскність сходить згори на хвилі. Десь то вже фіолет і сірість сідає на плесо і це віщує недалекий кінець дня. (*Никифор уже сидить над берегом, так, що надпливаюча хвilia його не займає, і розмовляє з самим собою, з Никифором, що — в глибині*). Воду відмежую від неба виразною лінією, вигаданою, вимріяною лінією лісистих гір, а цим далеким лісам дам барву синю. — У хвильях розтопилося багацтво барв, всі відтинки блакиті і навіть... рожевості. І так вилив я на папір мою любов до кольору. Відчував при цім велику радість, як... раніше. Вода — прекрасне єство, але воді мусить бути край. Мусить бути поза нею берег. До цього берега треба плисти. За глибокою водою, на другій березі, певне живуть люди. Людям треба голосити Боже слово, треба їм говорити про правду і любов, треба конечно їх навчати, інакше вони можуть стати нелюдами. І тому я пішлю до них тебе, Єпископе.

Єпископ
(*починає з'являтися на папері*)

Я радо пойду, навчатиму, благословитиму. Але чим переїду через ту воду?

Никифор.

Будь-чим. Це може бути — кінь.

Єпископ.

Конем через таку велику воду?

Никифор.

Цей кінь стоятиме на домику. Всередині дімка можуть знаходитись приміщення для пасажирів, послуги.

Єпіскоп.

Никифор.

Єпіскоп.

Никифор.

А я — горою?

А як інакше могло б і бути о, преосвященіший? Ваше слово і ваша рука, що благословитиме, мусять бути понад усім.

Поїду, попливу, малюй мене! Хочеться мені бути!

Будь! Малюю. І пливі до берега, до лісів і гір... А я... А я піду туди власними ногами. (Згодом). Сьогодні їм усім скажу: "Завтра, післязавтра, подамся в далеку дорогу додому". До якого дому? До гір і кичер, до лук весняних, до криницького потоку. Туди, де смереки підгирають молоде літнє небо, де, обмитий рясними дощами, піdnімається угру верх Яворини. — Там зможу я стати ще Никифором, слугою цього діла, до якого неодмінно я сотворений. — І може покажуться ще мені Фан-тас-тичні міста і предивні казки на землі і небі? І може присниться серцю ще раз сон п'янливий, сон про славу? — Там зустріну певне Еллу і Андрія. — І побачу може ще колись Романа Туриня?.. Бо там, і тільки там, може статися — усе. В крайній благословенній, де давним-давно родила мене мати!

Дарма, що не зустріну там Криницьких, Беймуків, Гриняків та інших... Залишилися там: Гори. Вони — вічні.

Залишилися ще й ті, що сплять на пагорбі за церквою — газди і газдині, няньове, матері матерів... У рядах могил спатимутъ там дали, до кінця віку, поки Господь земличку всю не переоре і не оновить.

Піду селом, наблизусь до потока. Сяду над водою, спущу ноги, втомлені дорогою, в її холодну свіжість... Відпочину...

Потім стану в хвіртці старого цвінтаря. Пора буде світанкова, або передвечірня... Стану й

пробелькоочу так голосно, аж упаде з кущів роса, аж задрижать на деревах листки... Послухається, не послухається, неприязній язык, але ті, що сплять, почують, зрозуміють. — І почує мати, мамка, мамічка, похитає головою (там, де є), коли викричу із себе: Мамо! Южем вернув! Мамо!!! Я зас ту!

16 картина

Мешкання мистецтвознавців, Елли і Андрія Банахів у Кракові. — До них приїхав Никифор. Сидить за столом.

Елла.

Ми тоді, вкінці літа 1947 року не могли дотиснутися до тебе, Никифоре, сказали: "До завтра!". А на другий день тебе вже не було в Криниці.

Никифор.

Мене знову увіпхали до поїзду і поїзд знову привіз мене до Щеціна.

Елла.

Але, в 1948 році літом ми знову з радістю зустріли тебе в Криниці.

Андрій.

І говорили в твоїй справі з урядовими особами. І дістали їхню згоду на те, що ти залишився в Криниці.

Никифор.

І тільки ви виїхали, приїхав у Криницю якийсь молодий "важливий" урядник. Він контролював, чи всі лемки виїхали і цей вигнав мене знову з Криниці. Але, я вернувся. Втретє вернувся. Пішки... цілу дорогу. Із — Щеціна.

Елла
(радісно).

І вже тепер тебе залишать. Вже будеш у Криниці назавжди!

Андрій
(всміхаючись).

Часом приїдеш до Кракова...

Елла.

Але ти сьогодні вночі кричав... Ми прибігли до тебе, ти кричати перестав, але мав вигляд дуже перестраженного... Ти — бойшся?

Никифор мовчки підтакнув.

Андрій.

Йому вибивають шиби, за ним викрикують що завгодно, обезцінюють його малюнки в присутності курортників, тобто цих, що могли б ті малюнки купити. Його принижують, його не люблять, бути може, тепер уже й з зависті.

Никифор

(*дрижиться, міняється на лиці*). Люди є недобри! Люди є дуже недобри! І тому часом думаю, що не буду більше малювати! Не буду малювати, не буду!

Елла.

Никифоре, що ти виговорюєш? Хіба всі — недобри?

Никифор.

О, ні. Але, дуже багато, забагато є цих недобрих людей.

Елла.

Ти — малюєш. Створюєш інший, краще влаштований світ...

Никифор.

Я хочу це робити, але... (*Починає кашляти, аж синє*).

Елла.

Бідний ти мій... Ти — хворий.

Андрій.

І тобі треба дальше лікуватись.

Никифор
(*перестрашений*).

Я вже був у шпиталі! І, тут, у Krakovi, був... Я вже був...

Андрій.

І знову треба туди піти. І в санаторії треба побувати. І приймати ліки...

Елла.

Щоби малювати, треба жити... (*Весело*). А тепер мабуть варто буде тобі жити. Ми з дня, коли тебе зустріли, думали, як покращити умови твого життя, як митця, і людини. — Як знаєш, в цьому ж 1949 році виставляли тебе у Варшаві, Krakovi і в Сопоті. Рецензії були добрі, навіть дуже добрі. Експозиція в Сопоті показувала сто картин Никифора, майстра кольору і будівничого свого власного, неповторного світу.

Никифор.

Дуже дякую тобі, Елло. Проте... я не відчуваю, що десь там таке відбувається. Як я живу... Де не мешкаю...

Андрій.

Так. Ти перебуваєш в полемківських хатах, в поруйнованих хатах. А коли ще виб'ють шиби...

Елла.

А ти не зумієш собі з цим порадити, прикликати скляра, який вставив би нові шиби...

Никифор.

Знову виб'ють.

Елла.

Ми перед зимою забезпечили тебе в теплий одяг, коци і таке інше...

Никифор.

Я тоді мешкав з цими... новосельцями. Коли я вийшов з хижі, коци познікали. Я прийшов, і — не було нічого.

Елла.

Так, так, ти вимагаєш постійної опіки. Опікуватися тобою треба, як малою дитиною.

Никифор
(*чомусь то посміхнувся*).

Як... малою дитиною. Дитина хоче їсти, пити, ще й теплої перини...

17 картина

1952 рік. — Криниця-село. — Напіврозвалена хата Стефанії Криницької, виселеної з усіма лемками в 1947 році. Повибивані в хижі шиби позатикав Никифор кусками дощок, ганчірками, паперами, чим завгодно. — Він сам тут же зі своєю білою, мохнатою собакою, Гавкою. — Ранок пізньої осені. — Гавка — біля Никифора, гріє його своїм тілом, лапами, віддихом. Лежать на підлозі, прикриті якимсь лахом.

Никифор
(*глядить на свій цибулястий годинник*).

Вже пізня година. О, як темно... І як я буду малювати? Та й з'їсти також щось годилося б. Та й випити? Як кажеш, Гавко?

Гавка відповідає гавканням, вертить хвостом.

Никифор.

Ну, а хто ж нам принесе? Нема такого? Ти б побіг і хвостом притягнув баночку з молоком і дві булки — для мене і для тебе.

Гавка гавкає, леститься до Никифора.

Никифор.

А може Бог когось пошле? Ні. Такого годі ждати. Навіть — гріх. Може ми самі позбираємося докупи і підем? — Холодно тут. Господи, як у цій хижі було тепло колись!.. Усе пройшло. (Зачинає кашляти, аж втрачає віддих).

Гавка, найвірніший друг, стоїть безрадно над Никифором.

Никифор
(викашляється, мовить).

Люблю тебе, Гавко. Так, так — люблю! Люблю, коли перехиливші голову, з заламаним вушком глядиш на мене. Люблю, коли лежиш коло ніг. — З дня, коли ми зустрілись, дві бездомні бідолахи, живеться мені радісніше, а то й почуваю себе безпечніше. — Живемо отже з Гавкою та ще й зі ... скриєю. Бо моя скриня знайшлася. Прийшла. Під саму хату. Виходжу раз раненько, а вона — під порогом. Радію нею, вітаю з прибульям. Позирає на мене з-під червоних квітів. Відчияю, дивлюся... Порожня!!! — Що ж ти, скрине, не вберегла? — Мовчить сором'язливо. О, мої малюнки! Скарби, скарби, моє життя!.. Щось таке чудне зробилося зі мною, піdnіс руку до очей... А тоді Гавка піdnялась на задні лапи, мордкою піdbив мою руку, що вовтузилася біля очей, язиком сягнув до лиця. "Годі" — заскавучав. "Бог з тобою, господарю мій!" — Твоя правда, Гавко. Ти мені посланий від Бога. І через тебе говорять Небеса: "Треба знайти в собі силу стерпіти все". — Літом живеться гарно, невже, Гавко?

Гавка гавканням підтверджує ці слова і аж затанцював з радості.

Никифор.

Я знаю, що ти все розумієш. (Згодом). Літом є так: вранці залишаєм хату, я — обвантажений всіми малярськими приладдями і Гавка, обое — в найкращому настрої. Над нами —

синенька баня неба з почепленим на ній, усміхненим сонцем. Золотистою росою вливается в груди надзвичайна свіжість ранку. Як легко віддихати! Ідем поволі, купаємося в чудовім повітрі. Гавка біжить попри мене, часом висунеться уперед, або залишиться позаду, щоби зараз таки мене наздогнати і радісним голосом нагадати про свою незмінну ласку і присутність. Прямуємо ди Криниці-міста. Шукаєм місця доброго до праці і Гавка також шукає. Обнюхує все довкола і пробує делікатно відсунути дітей, що оподалік вже збилися в гурт і дивляться непривітно. Проте нам не до них. Тепер ніхто, ніщо, не відбере нам нашої радості. — Сідаю врешті в тіні на примурку і розташовую на нім усе потрібне до малювання. Залишимось ось тут до вечора. Треба працювати, працювати, — наповнити спорожнілу скриню. Коли зустешнє, підем до якоїсь харчівні на тарілку (миску) зупи. До цього часу погодуємося булками. — О, влітку справді життя для нас ласкаве! — Куди гірше нам осінню, зимою. Коли подує вітер і мороз потисне. Через повибивані шиби (хоч і позатикані різним) мороз із снігом безцеремонно втискається в нашу порожню хижу. І, гуляють. Бенкетують... В такий час, о, Господи, зглянися над двома створіннячками, що до себе пригорнувшись, заклякають у цій немилосердно провітрений буді... Та-а-к... А тепер нам треба обов'язково піти, щоби щось тепле з'їсти, випити. Продам якийсь малюнок, або без цього дадуть...

Хтось стукає у двері.

Никифор
(кашляє).

Стефанія Криницька.

Хто там?

То я, Штефка, отвор, Никифоре!

Никифор встає, з трудом іде, відкриває двері.

Стефанія.

Никифоре, що ти ту робиш? (*Розглядається*). Та ту, як надворі! Моя хиж... (*'Схлипнула*). Што они з ньом зробили? І што они з нами зробили? Світ не чув, що ту ся діяло. Лем єден Бог на небі знає вшитко од початку до кінця. — Ти, Никифорку, не можеш ту бути. Не можеш, не можеш! Пойдеш зо мном зас до того Щецина. Ложка страви найдеться для тебе і твого псика.

Никифор.

Ніт. Я з Криниці ся не рушу. Никда.

Стефанія
(*залаєла руки*).

Ту гмреш, Никифорку. Весни не діждеш.

Никифор.

Діждуся. Бог мені допоможе. Гавка теж помогат. Не даст мі іщи вмерти.

Стефанія
(*гладить Гавку*).

Добрий, добрий псик. А я тепер піду, принесу дашто випити, з'їсти. І коци яксь куплю... І до Міської ради піду, щоби придили ті, Никифоре, якесь помешкання, не дали чоловікові гмерти.

Никифор.

Я не можу ще вмерти, я мушу малювати.

Стефанія.

Та як ти будеш малювати, коли ти ледь живий? (*Замітила скриню, хоче на ній пристисти*). О-о!.. Скриня?!

Никифор
(*підтакнув*).

Скриня. Прийшла під саму хижу. Порожня.

Стефанія

(*Похитала головою*). Вона й не виїжджала з Криниці. (*Сила на скриню*).

Никифор.

О, біля тебе присіли й ангелята. Аж ясніше стало...

Стефанія.

Ой, що ти таке бесідуєш? Ти маш горячку?

Никифор.

Може і горячку. Але ангелят я бачу й без горячки.

Стефанія.

З тобою недобрі. Іду, щоби зорганізувати поміч. Лікаря закличу.

Никифор.

Я до шпиталю не піду. Я юж не з одного шпиталю втюк. І з санаторій... І з дому для старіших. — Ту є мі барз добрі. Нихто мі не заваджат...

Стефанія махнула рукою і пішла.

18 картина

Мешкання Никифора, остаточно приділене йому Управою курорту, Криниця. — У першій кімнаті на стільях сидять Никифор, Елла та Андрій Банахи. Ваньо Ціхонь, що недавно вернувся в Криницю, присів на канапі.

Андрій
(*до Ваня*).

Ви собі якось полагодили це повернення в Криницю?

Ваньо Ц.

Та, — так. Поодиноким особам таке може вдатись. Інші мусять там сидіти, куди їх повезли.

Елла.

Як мило є позгадувати...

Андрій.

Коли спогади — приємні.

Елла.

Спогади про Никифора у нас завжди — приємні.

Андрій.

Так, твоїм першим університетом, першою школою малярства, був — іконостас?

Никифор.

Лем іко-нос-тас. Свята передвітарна стінка. Іконостас... Скільки там змальованих осіб, подій! Це мальована Біблія!

Ваньо

з захопленням).

Ну й малював ти краєвиди, довкілля, все, що тебе оточувало.

Андрій.

Малював наші луки, кичери і гори, — рідний край!

Ваньо.

Сцени з Біблії, з... іконостасу ти завжди малював. І, — пейзажі, яких ти в житті не бачив: безлюдні, сповнені якогось драматизму, майже... пустинні простори. Твоя уява є

- надзвичайно багата і активна, вона годується цим, що в тобі є, твоєю душою.
- Елла.
- Андрій.
- А в тобі був — смуток.
- Тому, коли ти малюєш довколишній краєвид, то він не є докладною фотографією баченого, ти збагачуєш його різними додатковими деталями.
- Никифор радісно підтакує.
- Андрій.
- Ну й ці фантастичні будівлі. Вони ані в сні тобі не являлися! І яка ж у них легкість, вони не несуть на собі взагалі тягару! Як ти це робив?
- Никифор (мрійливо).
- Бо я хотів збудувати світ інший... Світ — зелену віллу... Світ — оранжеву, крилату церкву... І, ціле місто, завішено в повітрі піднесенесну оселю. Я думав збудувати світ лагідний і кольоровий, і... величний, і... збунтований проти всякої жорстокості.
- Андрій.
- Під час війни, в трудних умовах, малював ти й надалі криницькі вілли, цілі цикли з віллами, пансіонатами, гірські панорами. — Ікони ти заалюбки малював на синьому здебільшого тлі. — А на чим ти це все малював? На картониках з цигаркових коробок. — В часі виселення і твоїх повернень траплялось тобі малювати й невеликі міські пейзажі, залізничні двірці, рейки. Було трохи картин, на яких ти увіковічнив море, коли жив під цим Щецином. — Після постійного вже перебування в Криниці, вже в трохи більш стабільній атмосфері, повернувшись ти до малювання візій чудесних дійств, сцен зі святими; бували (зрідка) композиції з людьми та й самого себе ти малював на тлі краєвиду. — Кольорит картин став яснішим. — І, почав ти протестувати.
- Елла.
- І нас малював. І наших знайомих.
- Андрій.
- Никифор (похнюпився).
- Андрій.
- Попухли. Болять. Ти почав вживати кольорових олівців.
- Дуже багато це все коштувало труду, але закінчилося успіхом. Навіть прізвище дістав ти своє власне: Никифор Криницький!
- Криницький? У нас є і були Криницькі, але Никифор є — Дровняк.
- Невже? Але, хіба воно таке важливе?
- Родовід не важливий?
- Хай собі буде. Можна все разом поєднати: Никифор Криницький (хіба ж воно — неправда?) — Дровняк!
- Никифор задоволено всміхається.
- Елла.
- А коли подумати про виставки... То справді диво-чудо, чого ми досягнули! Ми задумали влаштувати Никифорові виставку в столиці живописного мистецтва, Парижі та й в інших великих містах і столицях світу. — Ах, цей, сповнений справжньої боротьби, але й успіхів, чудовий 1959 рік!.. Виставки: у Парижі, Амстердамі, Брукселі та й в Ізраїлі. — Скрізь — повний успіх!..
- І ще раніше — рік 1957. Рим. — Міжнародна виставка самобутніх майстрів. Никифор отримав там срібну медаль, як справжній артист у ділянці народного майстерства і за... сповнене ніжної поезії мистецтво.
- Никифора лице осяяла велика радість.
- Андрій.
- Варто згадати, що в Німеччині вийшла книжка “Наївний образ світу” і що там Ни-

Никифор
(стогін).

Ваньо Ц.
(неголосно, але чітко).

Никифор
(серед мовчання
присутніх).

Андрій.

Елла.

кифора визнано одним із найвидатніших і найбільш оригінальних самобутніх живописців світу. Це був уже рік 1960.

1960 рік...

Тоді згинув Гавка.

Гострим каменем трапили в білу головку. Впав зразу. Кров вийшла на білу шерсть між оком і вухом. Ще глянув на мене вірними, жалісливими очима і вже його не було. — Оподалік стояли хлопчика, вбивці моого друга, і тішились, реготалися. — Я взяв його тіло на руки і аж зігнувся. Ніколи ще не було мені з моїм Гавкою так важко. Під самим старим цвінтarem я вигріб яму і поклав його туди. — Вірю, якщо належав би комусь іншому, не вбили б його. Віддав отже життя за мене. — І дуже трудно було жити тепер у кімнаті, приділеній мені Міським правлінням, хоч знаходились у ній стіл і ліжко, шафа, телевізор, радіоприймачі...

Звісно, жаль за нашими собаками та й іншими звірятками, які іноді куди ласкавіші до нас, ніж люди. Але тут і потіха, що ми можем дивитись на них — сфотографованих. І ти, Никифоре, завжди можеш подивитись на свого собаку, бо ж зроблено довгометражний фільм про тебе і твого Гавку.

Сценарій до цього фільму написала — я!.. Так усе мало бути, як у твоїм житті, Никифоре, було щодня, — від ранку до вечора. Від хвилини, коли ви з Гавкою виходили з хати і мандрували до “Криниці-здрою”, щоби там на примурку біля Лазень, ти міг працювати. Пора була прекрасна, справді — травень. Гавка біг коло тебе, помахуючи байдорю хвостом. Діти посувалися ззаду, обережно, не посміли надто наблизитись.

Андрій.

Никифор.

Елла.

Андрій.

Елла.

Ваньо Ц.
(наголошуючи кожне слово).

І ще не раз фільмували тебе. Раз надіїхала машина з Еллою та й іншими. Хотіли бо показати тебе в кіно. Але, на жаль, застали тебе в поганім настрої.

Якраз вкрали мені печатки! Щоби, очевидно, печатати моїми печатками не мої твори. І — продавати. А моя слава від цих їх “малюнків” не збагатіла б. Моя добра слава! Здобута чесним мурасиним трудом. О люди — лиходії! І, нащо малювати? — Я кричав, не хотів слухати про знімки: “Дайте мі съвайт спокій!”

Але спокою не дали. Гладили по руках, по лиці. “Take” було тепер для старішого вже й хворого Никифора дуже важливим. І не для слави це зробив, коли сів з нами в машину; поїхали ми разом у напрямку на Тилич. — А слава росла, могутніла: Баден-Баден, Франкфурт над Майном, Гановер, Базилея і знову — Париж! — Всюди захоплення! Чудові рецензії, статті...

Я сам написав про тебе три книжечки та й скільки статей... Наприклад стаття: “Тріумф наївних”.

Це ж справді неймовірний тріумф! Дивовижна карієра бідного каліки, самоука, сина глухонімої зарібниці...

Сина нашого надзвичайно талановитого та й нелюдсько кривдженого протягом століть люду і народу.

19 картина

Дерев'яний павільончик біля давнього купального басейну в Криниці. — Сюди привіз Никифора його власною, хоч старшою вже “Варшавою”, Мар'ян Влосінський, урядовий опікун.

Мар'ян.

Ну хай тобі щастить. Хай буде кого малювати. Потім прийду. (*Пішов*).

Никифор сидить за столом, біля самого вікна і звідсіль, немов з якої-сь башти, спостерігає за всім, що діється на вулиці Пуласького. — Літо, людей повно, метушаться. Близенько — “Парія”, далі — дорога на Тилич. — Зовні, на павільончику, вивіска “Никифор працює”.

Никифор.

Малюй, малюй... Хіба я не хочу малювати? Але ті пальці... Та й взагалі, що зі мною зробилось? Болять спина і груди, мучить кашель, важко дихати, сліпнуть очі й очі душі моєї не бачать уже цих чудес, що раніше бачили. Ale: “Малюй, бо ти гарно, ти зна-ме-нити малюєш”... І всі всміхаються до мене, хвалять мої картини, возять сюди-туди, до Варшави, а то й літаком у Болгарію... І щороку, в липні, або серпні, відбувається в Криниці виставка моїх творів... Тепер!!! Тепер це все прийшло, коли вже й радуватись цим я не зумію... А тоді, коли був молодим, сильним і малював куди краще, справді добре, “зна-ме-нито!”, ніхто цього не помічав, тоді зневажали мене, називали дурисвітом і ледащом... — Я не хочу гнівити Тебе, Боже. Я за ніщо не хотів би образити Тебе, але, але... Так потихеньки поспитаю: Хіба воно справедливо? Я знаю: Твоя справедливість є інша, ніж людська і тому... Ти частенько дієш так, начебто — наперекір... Та й тому я не гніваюсь на Тебе, я не гніваюсь навіть за те, що не бачу вже на вулиці цих Криницьких, Дзюрбелеїв, Беймуків та інших... Ти знаєш, чому все таке робиш і знаєш, який буде тому кінець. Дорогами ходиш іншими, не цими, що ними ходять люди, і я корюся Твоїй волі, о, едина радосте й любове, притулку серця мого!.. Тепер, коли мліють пальці і залишає мене життерадісна сила, Ти мене не залишай!

Стукотіння до дверей.

Никифор.

Заходьте. Прошу.

Увіходить молодий чоловік, порядно зодягнений, з дівчатком, що йому шість, сім років.

Гість.

Чи маю честь говорити зі славним малярем, Никифором... лемком?

Никифор
(затремтів).

Так. Я — Никифор, лемко.

Гість
(сказав своє ім'я і прізвище).

Я теж лемко. Коли мого няня, маму виселяли з Горлицчини, мені було п'ятнадцять. Вшитко пам'ятам.

Никифор
(встав і простягнув руки).

Барз єм рад! Барз!

Гість-лемко

(сів на лавку, що попри стіл і стілець, де сидить Никифор). Сідай, Ганцю. Видиш, як нас гарні ту вітают.

Никифор.

Тай як би могло бути інакше? Своїх людей гарні не вітати? Та я видивив очі за такими, як ви.

Гість-лемко.

А вас ту залишили?

Никифор
(сміється).

Три рази виселяли і три рази єм вертав.

Гість-лемко.

І ми б хотіли... Деякі юж собі “залатвили”. І вернули. І нам би треба... Зылі, же нас так мало...

Никифор.

Як — мало?

Гість-лемко.

Розсипали нас, як пісочок по березі моря. Ту — дві зернини, там... три.

Никифор.

Знам.

Гість-лемко.

То і не є ся з ким порадити. Ale я був тепер у нашім селі, в Ганчові. Там є кусьцюк людей, і — церква є. Треба буде... Ну! А тепер прошу вас, наш маляре, слово Лемківщини: намалуйте мі Ганцю.

Никифор
(гладить дівчатко по голові).

Чом ні? Намалую.

Гість-лемко.

А знаєте туту співанку? (*Співає*). “Пришов бим я до вас кождий вечер, кедбисте мі далі, што бим я хотів. Тото дівча шварне, што ма очка чорні (заглядає Ганці в очі), тобім я хтів!”

Никифор співає частину пісні разом з Гостем.

Постукали до дверей. В порозі стойть молода пара у весільнім одязі. Цей одяг вказує на те, що люди, які його носили, мешкали на західній Лемківщині. Одяг цей пригадує вже трохи ношу словаків.

Молодята.

Слава Ісусу Христу!

Присутні.

Навіки слава!

Молодята.

Ми до пана Никифора, славного маляра з Криниці. Ми — лемки. Ми хотіли просити...

Никифор.

Барз єм рад. Одкаль ви?

Молодята.

Ми приїхали з України.

Молодиця.

Мої няньове — зі села, Андріївка, що розсялася на пагорбі. Село починається при гостинці Мушкина — Жегестів.

Никифор.

Знам, знам.

Молодий.

А мої тато, мама, зі села Жегестів.

Молодиця.

Як там усюди прекрасно! В Андріївці за гостинцем і залізничними рейками — поля і городи (там добра земля), і луки, і луг над річкою, Попрадом. Як срібна стрічка поміж гір виблискуює Попрад.

Гість-лемко.

Ну й гарно говорите!

Молодиця.

Бо там так гарно. Жаль! Чому не дозволили нам там жити?

Гість-лемко.

Питайте переможців і ваших любих “товаришів” було поспитати. — Як же ж вам там живеться?

Молодята.

Не найгірше. І напевне краще, ніж вам тут, це є там, куди вас виселили. Але ми там можем перестати бути лемками, а ви тут

можете перестати бути й лемками, й взагалі русинами, українцями.

Там, у нашій давній стороні, в стороні наших предків — чисто. Нема — нікого. Зато... Чорна вільха... Лізе на поля, на луки... Повно чорної вільхи...

Молодий.

Треба мати надію, що ви не перестанете бути лемками.

Гість-лемко.

І треба мати надію, що ви не перестанете бути русинами, українцями.

Молодята

Трудно буде. Це ж — мета. Мета цих, що виселяли. Але...

Молодиця.

Без надії не можна. А втім, надія...

Молодий.

Надія легко не вмирає.

Никифор.

Надія на — Бога. Без цієї надії — страшно!

20 картина

Шпиталь для хворих на сухоти. Рабштин під Олькушом. — Поодинокі дерев'яні дімчики перед лісом. Рання, тепла осінь.

Никифор перед своїм домиком на лавці намагається малювати. Тихенько собі підспівує:

Никифор.

“Прошай мі, землице, їду к Гамерице”... (*По-чинас кашляти й говоритъ*). Скільки цих шпиталів уже було! І майже з кожного втікав. Бо не любив, як мене насилу кудись запихали, наче замикали у в'язницю. Ще й спати треба на білій, на “смертній” постелі. Тепер уже звик до такої постелі... Пані Ружа дбає про мою постель. Щоби була біла. — Звикаю і до цієї думки... Смерть... Хіба воно так страхітливо? Ось моя мамка померла... Хотілось би з нею зустрітися. (*Кличе, начебто до когось, що є у віддалі*). Мамо! Мамко, як тобі там?

Добрі мі. Спокійні.

Голос Євдохи

(з потойбіччя).

Никифор

(зрадів).

І ти, мамко, говориш? То так... То так, як би ти з мном була!

- Голос Євдохи. Я є при тобі близько. Я — при тобі.
 Никифор (обережно). А як мені ще довго?
- Іщи кусцюк. — Буд добрий, молися. Та... ти є добрий. Ти ніколи не проклинаєш цих, що тебе кривдили.
- Никифор. Проклинати? Ні, я цього не робив. Але я недавно повів до Мар'яна, коли хотів мені впакувати нових гостей, щоби мене знімали: "Вишмар їх до дябла!" Бо мі ся барз хтіло спати.
- Голос Євдохи. А цей твій сон про славу?
- Никифор. Мій малюнок?
- Голос Євдохи. Я кажу про твою мрію... Але, але це була тоді мрія висока, жаліснича...
- Никифор. А тепер?
- Голос Євдохи. Тепер ти не є гордий. Ти є — хворий, мій синку.
- Біля ноги Никифора впав листок.
- Никифор (підняв листок). Ось який ти гарний, зелено-жовтний. Але, мій листочку, разом із цією красою увійшла в тебе — смерть. Вмреш, вмреш, листочку. Підем у землю, — і я, і ти.
- Голос Євдохи. Никифоре, що ти мовиш? Ти не вмреш цілий. Твоя душа засяє, як зірка на криницькім небі! Ти ж любив Бога і Богородицю...
- Никифор. О — так! Я дуже любив Ісуса і Богородицю ще, коли дивився на їх малюнки на нашім іконостасі. А знаєш? Нашого іконостасу юж не є... І, церква юж не наша...
- Голос Євдохи. Божа Воля. Він може все змінити в одній хвилині. — А ти й ангелів малював і святих...
- Никифор. О, я стільки такого намалював! Виріс би з цього ліс іконостасів!

- Голос Євдохи. І чого ж тобі боятись смерті?
- Никифор (Поклав руки на коліна). Авжеж. Я втомився. Я справді дуже втомився. І... прагне душа до лісів... шумніших, як тоти, — вічних.
- Голос Євдохи. Ще трохи, сину мій.
- ### 21 картина
- Никифор у своїм мешканні біля відкритого вікна кімнати. — Звечоріло, але він не світить світла, щоби ніхто не догадався, що він тут ще не спить.
- Никифор (глядить на стелю). Нехай пані Ружа нагорі спочине після правцювого дня. Нехай моя опікунка відпочине в своїм сні, а я нехай побуду в моїй самоті. — Це ти, самотносте, зробила мене таким, яким я став і є!. Увіходила завжди в мене з пишним своїм баґацтвом, повнотою переживань... Ти — Божий дар, ти — благодать для маляра, митця. А втім, чи не чув я у тобі співу невидимих лісів, і ангелячих крил і слів, яких у світі не почути? І я прославляю Бога і прославляю тебе, самотносте моя!.. Тільки часом, пригадую, витискала ти сльози з моїх очей. Я їх швидко струшував і вступав знову в себе, в щастя моого буття. Та-а-к... А там, внизу — гомін, рух. Люди прогулюються, живуть. — Мені й пройтися тепер важко. Мар'ян возить мене до альтанки при вулиці Пуласького. Там працюю, коли є тепло. Там приймаю відвідувачі і продаю свіконамальовані картини. Коли надворі холоднішає, малюю з Мар'яном (він також маляр) в його робітні, що в Боровичних лазнях. — Сьогодні відвідав Новий курортний дім. Там, у вестибулі виставляються тепер мої картини. Подивився, позгадував... Гей, Никифорку, хіба не пам'ятаєш, як тебе звідтіль давніше виганяли, лаючи, коли увійшов? Тепер — ченмо

з тобою, привітно... Як на сміх! Бо я тоді, повторюю, маляр був! На маленьких қусках паперу діяв великі чуда:

Стягав святих з Небес і велів їм у човнах перепливати ставки, річки, увіходити до лемківських хиж, сідати на коней і їхати кудись, у незнане...

Будував фантастичні будівлі і міста...
Зображував різні події з життя Спасителя, Його Матері...

Ставив каплички на перехрестях доріг, або в лісі при крутих стежинах...

Над рвучкими струменями прокладав містки...

Переносив на папір небо з сонцем, або місяцем, у пишноті кольорів і всіх можливих відтінків їх...

Звідкіль бралося все це? Тепер таке вже мені не під силу. Засипані джерела. Заросли дороги. І покинули тебе, Никифоре, сили й вміння, навіть — запал, палке бажання створювати по-твоєму влаштований світ. — Багато змінилось у моїм житті. Живу в безпечності (ніхто вже шиб не вибиває), можна сказати — в розкошах, у вигодах. — Здійснилась давня мрія. Але, пізно вже. Працюю ще, бо так треба. Бо на те прийшов на світ. Але це, що з-під моїх пальців тепер виходить, не тішить мене. Мені кажуть: виставляють твої картини тут і за кордоном... Читаю статті, уривки в газетах і книжках, де написано про мене... слухаю, гортаю сторінки, перебираю пальцями, як пісок над цим теплим морем, куди кілька років тому повіз мене Мар'ян... І, не відчуваю... радості. Сповнена прохолоди літня криницька ніч?! Чи ви знаєте криницьку літню ніч?! Її свіжість, пахощі і чарі?

Переді мною — нанизані на темінь, світла колійки на Паркову гору... Що її стільки разів

малював. — Добре мені з цією чудовою ніччю та її з світлами, які вгору піднімаються. Здається мені, що ступаю по них, як по давніх слідах. — У серці — спокій, задоволення. Жодного докору. — Я ж зробив усе, що міг зробити. Не змарнував хвилиночки дарованого часу. І віри дотримав. Людям. І — собі.

22 картина

Початок жовтня 1968 року. — Кімната Никифора в санаторії у Фолюші. Відкриті вікна. В вікнах — сонце. — Никифор сидить у кріслі, біля нього сидить Ваньо Ціхонь.

Никифор
(до Ваня).

Барз добре жес приїхав, Ваню. Барз ті дякую.

Ваньо Ц.

То юж ся з вами і заберу. Бо ти гнеска верташ до Криниці? Мар'яна іщи не є?

Никифор.

Мар'ян сьогодні не приїде.

Ваньо Ц.

Як... Чом?

Никифор
(злеготя).

Я вже тут буду до кінця.
Не говор так... Не хцу слухати.

Ваньо Ц.

А знаш, ми були в... церкві!

Никифор.

В церкві?

Я страшеннє затужив за церквою. Мар'ян подумав і сказав: поїдем до Пепегримки. Там є діюча церква. Там є піп. — Я йому на те: у нас не було попів, були егомосці. — А він: звідки тобі візьму егомосця? Є — піп. — І ми поїхали. Церква вже здалека до мене заговорила... Я почув її мову: “Я так тебе чекала... Сину мій... Вірний, вірний, сину”. (Никифор пересунув рукою по очах, що стали вологими). Священик радо погодився на мою просьбу. Одягнувшись в ризи, як до Служби Божої, і став у Царських вратах. — Якісь

крила вирости із пліч... Я малював з захопленням, як раніше. Малюнок вдався і я подарував його священикові. (*До Ваня*). Видиш, — іщи малюю. Восковими крейдками. Воно помагає мені перебувати тут. І — молитва помагає. (*До Ваня*). Ту ті даю колодку од моїй скрині.

Ваньо Ц. заперечує руками, головою.

Никифор.

Там, усередині, є різне. Багато малюнків і також — “Воскресіння серед гір”. Я вдруге це намалював. Хіба надаремне малювати? І є там план моєї “Никифорівки”.

Ваньо Ц.

Чого, чого?

Никифор.

Я завжди мріяв про власну хижу. Але юж тепер, — ні. Там є план давній і новий. В давнім ще є визначене внизу місце на моє маленьке мешкання. Тепер там буде виставочний зал і класи для навчання. Це — внизу. На поверхі будуть класи для навчання і мешкання для учнів з околиці Криниці, і не лише Криниці.

Ваньо Ц.

Лем мі повідіж: для кого тото вшитко? Для яких учеників?

Никифор.

Для наших лемків, їх здібних дітей, що забажають малювати та й взагалі, для русинів-українців, таких, як я і ти, як Турин...

Ваньо Ц.

Лем, одкаль їх взяти? Лемків, русинів-українців? Їх дітей? Учнів? І — учителів?

Никифор.

Вернуться. Моя мамка сказала мені, що Бог може змінити все в одній хвилині. — Пам'ятай, що в скрині є план “Никифорівки”.

Ваньо Ц. потакує, але без переконання.

Никифор.

Крім цього, я мріяв про благодійний фонд...

Ваньо Ц.

???

Никифор.

Фонд Никифора для здібних наших дітей. У мене на ощадній книжці є трохи грошей... А з цих усіх вистав...

Ваньо Ц.

О, це забирають інші. (*Згодом*). Але, чекай, я читав, чув, говорили, що саме тепер у Львові проходить виставка твоїх творів. Вона ще триватиме. Її влаштували (я це добре запам'ятав) твій Турин, Вігрук і Красовський.

Никифор
(в серці його і на лиці
зійшло сонце, прошептає).

Турин... (*i зараз же*) Я вернуся сюди з...
Турином.

Ваньо Ц.
(зі слізми в очах).

Лем верни. Будеме ждати.

Никифор.

Чуєш?

Ваньо Ц.

Нічого. А може це Мар'ян?

Никифор.

Співають. Так співати можуть тільки — ангели.

Хор Ангелів
(невидимий):

“Відпочинеш. Господь здіє, що засяє твоя душа... Будеш, як город, завжди вологий і як джерело, повік наповнене водою. Здвигнеш будівлі на фундаментах, від років покинутих, і назвуть тебе направником мурів і цим, що спрямовує на безпечну путь”.*

Ваньо Ц.

Так співають?

Никифор. (у відкритім вікні) глядить з невимовною тugoю туди, де може знаходитися Криниця, її околиця, вся Лемківщина... Підносить руки рухом улевненим (начебто не були це хворі руки), рухом молитви, благословення...

Перемишль, жовтень, 1994 р.

* 3 Ісаї, 58. 11.

Від редколегії: на початку 1995 р. у “Никифорівці” в Криниці відкрито музей Никифора Дровняка, в якому виставлено понад 200 його малюнків, особисті речі.

Никифор
Дровняк

Никифор з дітьми в Криниці. 1958 р.

Ольга Петик, з дому Хиляк, літературний псевдонім Володимир Ольгович, народилася 15 серпня 1922 року в містечку Мушині Новосанчівського воєводства РІ в сім'ї лісничого.

Навчалася в Новім Санчі в гімназії, ліцеї, у 1940 році отримала свідоцтво зрілості на абітурієнтському курсі в Кракові, організованому Українською гімназією в Ярославі. Після Другої світової війни вивчала історію в Ягайлонському університеті в Кракові.

Її оповідання і вірші друкувалися в тижневику, організованому Українського суспільно-культурного товариства “Наше слово” і в додатку “Наша культура”. Ряд її поезій надруковано в львівському журналі “Жовтень” (тепер “Дзвін”) у липневому номері за 1989 рік.

Перекладала на польську мову поезії Б.-І. Антонича, Д. Павличка, новели В. Стефаника, Ст. Васильченка, “Лісову пісню” Л. Українки.

Написала драматичні твори “За землю руську”, “Володимир I Хреститель”, “Голод! Голод!”, “Сон про Никифора”, ряд віршів “Скорбний час”, твори на біблійну тему “Марта”, “Вигнання з раю” (гуцульська елегія).

Довгі роки проживала на Шлезьку. З 1980 року живе у Перемишлі.

В ЗЕЛЕНИМ ГАЮ...

З репертуару сестер Байко

Голоси

В зеленім гаю... древко рубають аж до Дунаю.
а ж до Дунаю тріски падають.

В зеленім гаю древко рубают,
Аж до Дунаю тріски падают.

Падають велики, падають мали,
Ід іх позберай, дівчатко шварне.
Ід іх позберай і шмар до огня,
Випер милому сорочку додня.

В пятницю намоч, в суботу випер
В неділю рано милого прибер.
В неділю рано, як сонце сходить,
Юж мій миленький під перком ходить.

Кед би я знала, котра му дала,
Зараз бим йому вершок зламала.
Няй мі не любит мого милого,
А няй же має кожда своєго.

ОРИХОВЕ СІДЕЛЕЧКО

Рухливо

о-ри - хо-ле сі-де-ле-чко і кінь во-ро-дешкай. ой по-ї - хав
з ро-го-са-ла ко-зак на-до-шикай.

Оріхове сіделечко і кінь вороненький.
Ой поїхав з того села козак молоденький.

Ой поїхав з того села, низенько вклонився,
Прощавайт, отець, мати, буду за вас бився.
За ним, за ним, за козаком отецька дочка
Зашуміла, забриніла, як би маківочка.

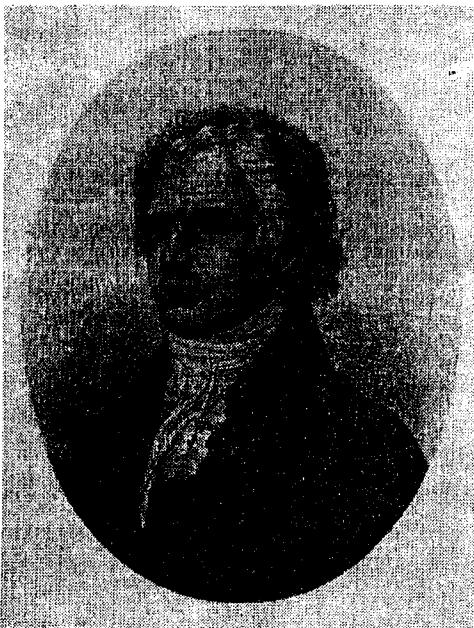
Ой вернийся, козаченъку, із Польщі додому,
Не вернуся, дівчинонъко, горділа ти мною.
Зеленая ліщинонъка і гай зелененъкий,
Помандрував з того села козак молоденький.

Записала М. Байко від мами

П. Когут

ВЕЛИКИЙ СПІВЕЦЬ З ЛЕМКІВСЬКОГО РОДУ

(До 245-річчя від дня народження Д. Бортнянського)

Дмитро Степанович Бортнянський — один з найталановитіших українських і російських композиторів, представник передової частини художньої інтелігенції Росії другої половини XVIII — поч. XIX ст. лемківського походження.

Дід композитора — Василь Бортнянський був солтисом в с. Бортне на Лемківщині. Як людина освічена, постійно відчуваючи гніт магнатів та несправедливість по відношенню до селян, турбувався про крашу долю сина Степана, тому послав його на навчання до Києва.

Степан Васильович успішно закінчив у Києві технічну школу. Там одружився з Мариною Толстою. Постійним місцем проживання подружжя обрали містечко Глухів на Київщині. Тут 28 жовтня 1751 р. народився у них син Дмитро — майбутній композитор.

Ще у дитинстві Дмитро проявляв неабиякий талант до музики та співу. І коли йому сповнилося всього шість років, родичі віддали його у Глухівську музичну школу. Хлопчина так заворожив своїм талантом викладачів, що через два роки його, як найбільш обдарованого, послали у Петербург співцем придворної капели. Це був безпрецедентний випадок, коли хлопчик восьми років та ще й українець лемківського походження, був запрошений виступати у складі найбільш вимогливої на той час придворної капели Петербурга. Тут Дмитро не лише співав у хорі, але й завдяки дзвінковому голосу з великим успіхом виконував сольні партії в опері “Альцета” та інших, що їх ставила капела. Вільний час він присвячував науці, особливу увагу — вивченню музично-теоретичних наук.

У 1769 р., коли Бортнянському виповнилося 18 років, його послали вчитися до Італії. Навчався у Венеції, Болонії, Мілані, Модені, Римі, Неаполі і Флоренції. За десять років навчання познайомився з різними оперними школами, перейняв досвід відомих на той час світової слави композиторів, вивчив музичну культуру італійського народу. Крім навчання він співав на оперних сценах, писав опери, ставши талановитим композитором.

Наприкінці 1775 р. директор придворного театру І. Елагін запросив Дмитра Бортнянського до Петербурга. Тут його зустріли як уже видатного співака і композитора, призначили капельмейстром придворного театру. А у 1786 р. Д.Бортнянський став директором цього театру.

Як композитор працював багато і плідно. У його творчій спадщині шість опер, три з яких написані ще в Італії (“Креонт”, 1776; “Квінт Фабій”, 1779; “Алкід”, 1778), які стались з великим успіхом на оперних сценах Італії. Наступні три опери (“Свята сеньйора”, “Сокіл”, “Син-соперник”) написані в Петербурзі і довго не сходили зі сцени придворного театру. Всього Д.Бортнянський написав понад 400 музичних творів, де переважають хорові концерти та композиції різних масштабів. Поряд зі світськими у нього чимало неперевершених оригінальних літургічних творів, які і сьогодні виконуються в церквах різних конфесій.

Для більшості творів Бортнянського характерна задушевна мелодійна теплота. Його музика має народний характер, пов’язана з українськими піснями, мелодіями лемків.

Дмитро Бортнянський був людиною освіченою, з передовим світоглядом, володів глибокою музичною та пісенною культурою

з яскраво вираженим творчим мисленням. Він — перший композитор-лемко, що відгукувався на всі вимоги того часу. У своїх творах зумів протиставити італійській музичній помпезності благородний стиль власної музики, класично завершеної.

Не судилося великому композиторові і співцеві зустріти хоч одну весну у батьківському краї серед шелесту смерек, дзюрчання гірських потоків. Але любов до чарівної краси Лемківщини, що передав батько, він зберіг у серці до останніх днів життя. Цікавився літературним життям Галичини, виписував зі Львова та Перемишля газети і літературу.

Помер Д. Бортнянський 10 жовтня 1825 р. Похований на Смоленському кладовищі Петербурга. На пам'ятнику вміщена табличка з написом: “Дійсному статському раднику Дмитру Степановичу Бортнянському від скорбящої дружини 17 листопада 1826 року”.

Бортнянський близький нам не лише як лемко, але й як провідний музичний діяч свого часу, який благотворно впливув на творчість наступних поколінь композиторів. Його спадщина є художньою пам'яткою ХVІІІ ст., а кращі твори — досягненням музичної культури світу.

ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК ФОЛЬКЛОРУ ЛЕМКІВ

(До 150-річчя від дня народження І. Верхратського)

Серед дослідників історії та культури лемків різних часів є поважна група діячів, які не походять з Лемківщини. Це Володимир Гнатюк, Іван Франко, Франц Коковський, Лев Гец і багато інших. Серед них особливої уваги заслужовує постать Івана Верхратського — видатного українського філолога, письменника, природознавця, громадського діяча, дослідника мови і фольклору лемків обох схилів Карпат.

Народився 26 квітня 1846 р. у м. Белзі на Львівщині. Закінчив філологічний факультет Львівського університету (1863) і природничі курси в Krakові (1874). Викладав природознавство в українських гімназіях у Дрогобичі і Львові, працював над дослідженням південно-західних українських говорів. Вартісна його праця “Знадоби до словаря южно-руського” (1877).

Велику увагу надавав вивченю фольклору лемків Словаччини, здійснивши спеціальні експедиції у 1897 і 1899 рр. Перша праця “Гоя дюндя і собітки на Угорській Русі” (“Діло”, 1899, 191) про фольклор лемків південних схилів Карпат. У ній описано весняні календарні звичаї та весняні пісні з сіл Вапеника, Пстрини, Дрічної, Збічного. Обряд собіток записаний у с. Бодружаль. Багатий матеріал, що охоплює 36 сіл Лабіршини, Бардіївщини і Спиша, подав у монографії “Знадоби до пізнання угоро-руських говорів” (“Записки НТШ”, 44, 1901). Це 217 загадок з Пряшівщини.

Монографія І. Верхратського “Про говор галицьких лемків” (Львів, 1902) — найгрунтовніша праця у цій ділянці, де йдеться про мову і фольклор лемків північних схилів Карпат, досі не втратила наукової вартості. Книга складається зі вступу, “Граматики”, “Взірців бесіди галицьких лемків” (оповідання і приказки з різних сіл, загадки, приповідки, весільні, побутові і ліричні пісні), “Словаря”. Багато загадок І. Верхратського надруковано у збірнику “Загадки”, виданому Академією наук УРСР у 1962 р. Помер 29 листопада 1919 р. у Львові.

Іван Красовський
СПІВЕЦЬ ДОЛІ ЛЕМКІВ І БОЙКІВ
(До 125-річчя від дня народження І. Филипчака)

Серед призабутих імен українських літераторів, які, без сумніву, заслуговують на загальну пошану, є український письменник і супільній діяч Іван Филипчак.

Народився 29 січня 1871 р. в с. Лішня Сяніцького повіту (тепер Короснянське воєводство РП).

Після закінчення початкової школи у рідному селі навчався у Сяніцькій гімназії. Закінчив філософський факультет Львівського університету. Працював викладачем географії, історії, української мови та літератури, психології та логіки в Самбірській учительській семінарії, місцевих гімназіях. Був одним із засновників музею "Бойківщина" в Самборі, в якому деякий час працював. Цікавився проблемою розвитку шовківництва, заснував у Самборі коопераців "Шовк", видав працю "Розміщення морви (шовковиці) на західноукраїнських землях" та "Короткий курс шовківництва" (1930).

Паралельно з педагогічною і громадською діяльністю займався літературною творчістю. У 20-30-х рр. вийшли його повіті і оповідання, в яких дуже вдало відтворив історію Лемківщини часів Київської Русі, Галицького і Галицько-Волинського князівств, а саме: "Княгиня Романова", "За Сян" (1928). "Будівничий держави", "Сила волі", "Лемко Ділер", "Дмитро Детько" (1938). Повість "Дмитро Детько" закінчив словами: "Пам'ятайте за Лемківщину, бороніть її до останньої краплі крові, бо це західний бастіон наших земель...".

І.Филипчак — автор повістей "Іванко Берладник", "Кульчицький — герой Відня", монографії "Історія села Лішня Сяніцького повіту" та інших. Як педагог, історик, літератор користувався великою повагою серед студентів і громадськості. Під час Другої світової війни був вивезений у Сибір, де помер 21 жовтня 1945 р. і похований у спільній могилі як "враг народу". У кінці 1994 р. відкрито у м. Самборі музей Івана Филипчака.

I. Красовський
МАЛЯР І ПАТРІОТ
(До 100-річчя від дня народження Лева Геца)

Сто років тому, 13 квітня 1896 р. народився у Львові видатний український художник, педагог, громадський діяч Лев Гец. Після вселюдної школи вчився у мистецько-промисловому училищі, а з 1919 р. — студент Краківської академії мистецтв. Вже тоді зацікавила його архітектура Кракова, яка згодом стала темою багатьох художніх творів. Після закінчення Академії у 1924 р. працював вчителем рисунка у Сяноцькій гімназії. Його учнем був також талановитий поет з Лемківщини Б.-І.Антонич.

Як відомий громадський діяч на лемківській культурній ниві Л. Гец у 1930 р. заснував у Сяноці товариство "Лемківщина" та музей з такою ж назвою. Для музею збирав і комплектував лемківський іконопис, предмети побуту, знаряддя сільськогосподарської техніки, твори народних промислів і мистецтва, документи і рукописи. Музеєм керував 14 років. Лемківщині присвятив багато художніх творів.

Після Другої світової війни проживав у Кракові, з 1950 р. працював викладачем малюнку в Академії мистецтв. За вісім років зарисував біля 500 старовинних архітектурних пам'яток Кракова, майданчиків, одвірків, балконів. Створив власний стиль у малюванні, тому творчість його оригінальна.

У кінці 60-х рр. приїжджав до рідного Львова. Разом з письменницею Ольгою Дучимінською гостював у історика-етнографа І. Красовського, з яким постійно листувався у 50-60-х рр. Підтри-

мував зв'язки з етнографом І. Добрянською, з якою працював у музеї "Лемківщина", з різьбярем О. Стецяком.
Помер 16 грудня 1971 р. в Krakovі, де і похований.

Один з листів Л. Геца до І. Красовського.

Krakow, 5. XI. 1958.

Дорогий Франце!

Світлина з листом одержав я і відмінно пересилає Вам своє подяку - єк то маленько образ у своїому письмакти. Руки фальтою описані світлини є з'язгі з передмісцем. Тріумф літа і головік не все тільки пам'ятат. Світлини Ваші добрі і будівлях моєї діяльності вони своє місце. Дуже гарна світлина як Ви місце книжковаша працьості. Моя скромна здібностка некай пригадує Вам малюків, що живе на чужані і ширі про Україну долині.

Більшість пам'ятників я сім одіноких карток із Лемківщини і всіх разом мало 42 образів. Особливістю зробленої виставки алею кошиків не було не знаю. Могус аже на слідуючий 1959 рік.

І радію, що цю зворовлю не допукається. Єк Вам відомо хворію на "целю дистрофі" і вже три роки була в ліжниці.

Мені було дуже цікаво і привітно єк яко гас гораху пам'яток лісіні геківська спіс про свою біорість. У К. С. повішила поєднані з гравюкою про цю книжку за польськими спогадами. Єк яко Ви їх купіли то у Музей Лемківщина у Іванові, у бур. Седарчук, можете же підніматися зігло. Пам'ятіте своє вразливе.

Істока більше зворові - не забудуйте давніх французів і їх звичайко музичних вуходів.

З сердечним привітами
R. Geitz

Krakow, Retoryka 24 m 4, Leon Geitz.

ПАМ'ЯТІ ЛЕМКІВСЬКОГО КОМПОЗИТОРА

(До 100-річчя від дня народження О. Турковського)

Серед визначних людей з Лемківщини, яких зла доля загнала далеко за океан і там вони працювали та залишилися на вічний спочинок, слід назвати Ореста Турковського — композитора, професора, патріота рідного краю.

Народився 18 квітня 1896 р. в с. Вороблик Королівський (тепер Короснянське воєводство РП). Змалку, під впливом матері, полюбив музику і вчився грati на скрипці. Десятирічним хлопцем створив дитячий оркестр (на першій скрипці грав сам, на другій — Степан Туп'як, на кларнеті — Орест Вархоляк, на трубці — Василь Пельц, на басах — Тимко Буряк).

У листопаді 1913 р. Орест виїхав до США до свого родича Івана Копчака. Продовжував студії гри у професора Т. Геффрена. У 1917 р. поселився у Нью-Йорку, де працював і продовжував навчання. Згодом поступив у музичну школу "Музік оф Арт".

Після студій виїжджав на часті концерти. Тодішня газета "Ньюарк Іннінг Ньюс" писала, що О. Турковський славний і дуже рідкий скрипач сучасності. Надзвичайно тонко виконав "Аве Марія" Шуберта, твори Паганіні та ін. У 1921 р. відкрив музичну школу в Ньюарку (Нью Джерсі) і керував нею 25 років. З цієї школи вийшло ряд талановитих музикантів, серед яких Анна Роза, Йосиф Снігур та інші.

На пропозицію одного з керівників "Лемко-Союзу" М. Цисляка (редактора "Карпатської Русі") награв 16 платівок з лемківськими піснями, написав 5 альбомів лемківських пісень та багато з розпочатого завершити не встиг.

Помер 28 лютого 1973 р. в Ньюарку, США.

O. TURKOWSKI

Violin Recital Washington Hall 74-80 GODWIN STREET Paterson, N. J. SATURDAY EVENING November 6th

at 8 o'clock P. M.

MISS MARY SAWITSKY
at the Piano

PROGRAMME

Part I

1. a)	<i>From Vienna Past</i>	J. F. Wagner
	ENSEMBLE	
2. a)	<i>Sarata in D. Major</i>	P. Naeini
	<i>Adagio, Allegro con fuoco</i>	
	<i>Larghetto, Allegretto, grazioso</i>	O. Turkowski
	O. TURKOWSKI	
3. a)	<i>Legende</i>	H. Wieniawski
b)	<i>Kijiwskah, 2nd Mazurka</i>	H. Wieniawski
	JOSEPH EWANYSHYN	
4. a)	<i>Souvenir</i>	F. Drala
	<i>Anna Rosa</i>	
5. a)	<i>Concerto in D. major No. 1</i>	Paganini — Wilhelmj
	O. Turkowski	
		<i>Part II</i>
1. a)	<i>Humoreska</i>	A. Dvorak
	QUARTET	
2. a)	<i>Spanish Dance N. 8</i>	P. De Larasate
b)	<i>Souvenir de Moscow (airs Russes)</i>	H. Wieniawski
	O. Turkowski	
3. a)	<i>Czardas Scene (Hejre Kati)</i>	J. Hubay
	Peter Ewanyshyn	
4. a)	<i>Gipsy Dance N. 1</i>	T. Nachez
	<i>Anna Rosa</i>	
5. a)	<i>Nocturne</i>	Chopin — Wilhelmj
b)	<i>Zigeunerweisen (Gipsy Airs)</i>	P. de Larasate
	O. Turkowski	

Одна з афіш О. Турковського

У САДОЧКУ ЗЕЛЕНЕНЬКІМ

Музика О. Турковського, слова С. Пельца

МОДЕРАТО

У садочку зелененькім
Дівчина співала,
І любенським своїм співом
Весь степ наповняла.

І не знала, чорнобрива,
Що вже кінець буде,
Що вже більше на Україні
Співати не буде.

Що пойде на чужину,
За широке море,
І зазнає між чужими
І біду, і горе.

Що покине соловейка,
Сокола любого.
Не вернеться в Україну
До народу свого.

Рідна хата пішла з димом,
Садок заростає,
А дівчина чорнобрива
В чужині скитається.

ПЕДАГОГ І ЖУРНАЛІСТ

(До 100-річчя з дня народження Й. Звірика)

Педагог і громадсько-освітній діяч міжвоєнної Лемківщини Йосип Звірик (Жвірик) народився 4 жовтня 1896 р. в с. Костарівці Сяніцького повіту (тепер Короснянське воєводство РП). Здобувши педагогічну освіту, надалі все життя вчив лемківських дітей, користувався заслуженим авторитетом і загальною пошаною серед населення. Довший час був директором школи у с. Свіржова Руська, згодом у с. Святкова Велика колишнього Ясельського повіту.

У 1945 р. був виселений в Україну і проживав у Львові. Завідував педагогічним кабінетом при Брюховицькому районному відділі народної освіти, працював інструктором обласного відділу народної освіти, заступником директора Львівського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів. Нагороджений значком "Відмінник народної освіти". Був постійним дописувачем тижневика "Наше слово" (Варшава). Матеріали друкував під псевдонімом О. Костаревич. Цінні його праці про кооперацію та шкільництво на Лемківщині.

Помер 17 травня 1970 р.

Група лемків з Завадки-Риманівської на святі гір у Кракові, 1936 р.

ОСТАННІЙ ЛИСТ

Товаришам-лемкам

Можливо, що настане час, коли вивчення Лемківщини пожвавиться. Можливо, що питання цього утраченого клина української землі буде розглядатися в широкому масштабі. Особисто я у це вірю.

Не виключено, що і ці мої матеріали*) пригодяться. Безмірна любов до Лемківщини заставляла мене братися за перо і висловлювати іноді дуже примітивно, але широко, мої глибокі почуття. Писав я не для слави, а для справи.

Довоєнні мої матеріали пропали в Кракові. Це, що тут знаходиться, написано вже після війни в Україні. Похилий вік і довготривала хвороба не дозволили мені належно опрацювати більшість написаного. Виправити недоліки може захочете ви, молоді друзі-лемки.

Прощайте

О. Костаревич (Звірик)

Львів, травень, 1970.

P.S. Псевдонім я затримав такий, під яким друкувалися мої оповідання і статті до війни в українській пресі.

*) Разом з цим останнім листом Й. Звірик залишив для І. Красовського папку з матеріалами. Деякі з них друкуємо у цьому "Календарі".

Редакція.

O. Костаревич (Звірик)
НЕ ЗНАТИ ЗА ШТО
(з Талергофських оповідань)

Петро не глядав стежки ани меджи, не смотрів навет під ноги. Летів без загони, кади попало, без капелюха, лем в сорочці і нагавицях.

Пастух засмотрівся, як під лісом козаки з мадярами на конях вганяли, а корова тим часом пішла до коничу. Аж як Красуля лягла як бочка на загоні, прилетів до села мало не з плачом.

Серце ся било Петрови як молот, вшитко ся на нім тряслось, дихав тяжко, але летів што сили. Може иши ся даст вратувати Красулю. Лем тівко той живини при хижі, Боже май.

Втім нагло чує “галть”, “галть”! Штоси студене втяло Петра по голові. Вшитко му ся закружило в очах, потемніло як ніч на осені і Петро впав. Чув удари по цілім тілі, як би по нім молотили. Але юж нечув болю, тратив памят, млів. Цілий світ закрутів ся му иши раз перед очами, люди, коні, верхи гор, — вшитко деси летіло в пропаст... Аж пак пізньіше почув студін на голові і мокро. Зойкнув і отворив очі.

Семох мадярів на конях стояло над ним. Як лем Петро ся рушив, почув ударі пласом шабель.

“Ферретер! Муска! Рус!” зашварготіли вщитки разом.

— Панове, та зашто мене б'єте, чого мя мучите? Там моя корова. Пусте, бійте ся Бога, я мушу...

Тот, що стояв найближче, копнув з коня Петра чоботом в лиці. Бризнула кров. Петро хотів вхопити ся руками за голову. Але в тій хвилі двох мадярів скочило з коней, схопили Петра за руки і скрутили назад, же аж затріщало. Старший дав знак і тоти зв'язали Петра, прив'язали довгий ремін до сідла, а другий конець зашмарили Петрови през голову на плечі і стиснули доокола грудей. Зробили то прудко, як правдиви оправці.

Рушили кінми зразу помали, а пак што раз скоршее. Зв'язаний Петро ледво переставляв ноги, падав, калічив ся.

Озлоблені приїхали мадяре до міста. Вели зо собом (як самі гадали) великого зрадника. Як би не тот зрадник, то би козаки

втекли, а так сами ся мусіли цофати. За нима в місті зберала ся што раз бівша група людей, — всякой голоти. Найбарже ся пхали toti з бородами і кривима носамі, што лем пейсами трясли.

Хтоси закричав “здрайца, москальофіль” і каміння градом ся, посыпало на Петра. Він впав на землю, кін тягнув го дале лежачо-го, чия голова товкла ся о каміння, а товпа ся реготала і плювала за ним.

*

Як Петро розпллюющив очі, не міг пізннати, де він і што ся з ним діє. Протяг ся і зачав мацяти руками. Зрозумів, же лежит на підлозі. Звлюк ся якоси і сів. Темно. Встав, зайочав і зас сів. Ноги боліли, плечи огњом горіли, а в голові як в кузальні би хтоси бив молотом — “бух, бух”.

Помали стало ся прояснювати і Петро розпознав гратеги. Ага, кримінал, гарешт, — завертіло ся му в голові. Опер ся до стіни і посмотрів доокола. Находив ся в холодній землянці — склепі.

Ци спав, ци думав, як довго, Петро сам не знат. Ключник го нашов сідячим на підлозі, опертим до стіни, з опущеном на груди головом.

— Ну, небоже, на твоє щисьця в сам раз вчера надіхав до міста генерал, та й тя ту до нас шмарили з дороги. А то би гнес і ворони не позберили твої кости!

Поставив горня з юшком на підлогу і вишов. Петро підняв покалічену голову і зачав сой припомнинати.

Так, так... Ішов ратувати корову, летів што сили, а тоти мадяре го збоку заіхали. Збили, змордували, зв'язали і довлекли до міста... А тепер гарешт... А што дале? Дома не знають, де він ся подів. Олена деси плаче, мало сой штоси не зробит, бідна. Та — же лем штири роки буде, як ся поженили. Бідували, але ся любили, а маленький Васьо, — то для них найбівша радість. Ой, што же того голубяtko тепер робит? Глядат няня, де ся сковав, зазерат небожатко за пец, за шафи і кличе: “Няню под гев! Под, бо Васьо буде плакав”...

Запекло Петра в грудях, як розпеченим желізом. Затис зуби, але не міг стримати гіркого плачу. Бризнули слези з очей і затрясло ся ціле тіло. За што? За што? Хибалъ як война, то неє жадного права ани людского, ани Божого? Товк головом до стіни надарма. Лице пекло, спрага го палила, ціла голова горіла і в горячці лежав так на підлозі.

Шумів вітор на Магурі, а Петро не чув. Колисали ся сосни і берези на Остреші, а Петро не видів. Плюскали пструги на Решівці,

а Петро не слухав. Заводила Олена і Васьо заводив, а Петро не знов, Петрови ся здавало, же го живцем палят в його власній хижі і лем постогнував.

*

Деси коло півночи ключник витягнув Петра на арештанський ринок. Петро ледво влюок ногами. Там юж нагнали повно люда, а шандаре уставляли їх чвірками. Страшні було на тім ринку. Парусот люда, а нихто слова не рече. Лем брязне часом шандарська шабля і мигають ліхтарки. Як би toti люди кричали, били ся, різали, не билоби такого страху і смутку, як tot дивачний спокій.

Повели вшитких чорними улицями на станцію. Нигде світла не видно, ани єдного освітленого вікна. Як сонна мара якаси, сунув tot похід, оточений доокола багнетами. А пак ладували до вагонів по ківка-десят. Стояли в кінськім гною, дусилися смородом, мліли.

— Хто буде бесідувати — куля в лоб, — почув ся острий розказ. Засунули з гуркотом двері і зашмарили риблі.

В вагонах стихло, як би трупів заладували.

Свисток... і повезли їх до Талергофу.

*

Як довго їхали і кади, Петро не знов. Він пролежав цілу дорогу в горячці. Шепотів спаленими устами: "Олено, Олено"... Часом ся зривав з криком "Втікай, Васю, втікай, бо идут мадяре..." То зася молив і жебрав хоц краплю води. А нихто му не міг подати...

Далеко, деси в чужім краю, на малій стації, колея вночі стала. Вилазили з вагонів змучені бідаки і колисалися ослаблені, як колоски од вітру.

Шандаре прібували кольбами випхати Петра, прібували і багнетами колоти, але то дармо. Петро юж цілий закостенів.

*

А Олена і дотля не зна, де згинув ей Петро. А Васьо не пам'ятат свого няня, але знає, за що згинув.

Йосип Звірик

ДЕ БУЛА СВІРЖОВА

Шумлять сосни в Колянині,
Смутит ся Мережка,
Терньом в цілій Лемківщині
Заростають стежки.

Юж не съпіват коло овец
Бача при соснині,
Лем жалібно сой ядовец
Гучит при тернині.

Де сой ліси шелестіли,
Голосит соснина,
А де сади красні цвили,
Котит ся тернина.

Глухо, смутно, як в пустині,
Ні съпіву, ні слова,
Дики дебрі на місцині,
Де була Свіржова.

ВИЗНАЧНИЙ ЛЕМКІВСЬКИЙ СКУЛЬПТОР

(До 85-річчя з дня народження М. Черешньовського)

Одним з найвизначніших митців Лемківщини є, без сумніву, Михайло Черешньовський — скульптор, різьляр по дереву, педагог і громадський діяч в еміграції.

Народився 5 березня 1911 р. в с. Стежниця біля Балигородка (тепер Короснянське воєводство РП). Вже шестирічним хлопчиком почав вирізувати з дерева різні іграшки, виточував гудзики, виготовляв ножики. У 12 років почав вирізьблювати птиць, тварин, а також декоративні топірці — палици з головою орла, прикрашені рослинним орнаментом. Сам компонував форму майбутнього виробу, бо майстерності різьби не мав у кого вчитися. Згодом успішно закінчив відділення різьби і скульптури Коломийської художньої школи.

Під час війни був у Червоній Армії санітаром, малював шаржі і карикатури для "Бойових листків". Вирізбив з пам'яті, портрет брата Івана, якого розстріляли фашисти.

Після війни опинився у США, де продовжував розвивати свій талант. Є автором пам'ятника Лесі Українці у Клівленді, іконосостаса та дерев'яного підсвічника в церкві у Гантері, що є справжнім шедевром мистецтва, та багатьох інших творів, створених на базі лемківських народних традицій у мистецтві.

Крім творчої праці займався також педагогічною діяльністю, викладаючи курс різьби. Був головою Об'єднання митців-українців Америки (ОМУА).

Помер 20 липня 1994 р. в Нью-Йорку, США.

Михайло Черешньовський. Мадонна на колінах.
1955 р. (дерево, 51 см).

Іван Красовський
ЗАСЛУЖЕНИЙ СКУЛЬПТОР З ВІЛЬКИ
(До 75-річчя з дня народження В. Одрехівського)

Село Вілька славилося як осередок мистецтва різьби по дереву. Оригінальність, самобутність — особливі риси виробів народних умільців, які намагалися втілити в дереві все, що прекрасне у природі, її рослинний і тваринний світ.

Одним з найздібніших народних умільців є Василь Одрехівський, нині відомий скульптор, заслужений діяч мистецтв України.

Народився 18 лютого 1921 р. в с. Вілька Сяніцького повіту. Ще малим пастухом вирізував малих орлів, майстрував дитячі іграшки. Його учителем був визначний різьбяр Михайло Орисик (1885-1946).

У 1945 р. переїхав до Львова, працював різьбярем в артілях “Художні вироби” та ім. Лесі Україні, де за старими зразками вирізьлював скульптурні фігури лемківських селян, чорнильні прилади, декоративні попільниці. З 1946 р. почав опрацьовувати власні композиції, вдосконалив форму традиційних тарелів з рослинним орнаментом, орлів.

Його кращі вироби 1946-1950 років: “На ярмарок” (1946), “Лемко несе дрова” (1946), “Лемко в дорозі” (1947), “Дудар” (1947), “Дроворуб” (1948), “Жнива” (1946), “Гуцульський танок” (1948), “Гуцул і гуцулка” (1949), “Маті з дитиною” (1950) та інші. Різьбив за давньою традицією орлів, але вони явно відрізнялися від орлів односельчан своїми мистецькими якостями.

У 1948 р. поступив до Львівського училища прикладного мистецтва, а у 1951 р. — на скульптурний факультет Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, навчаючись у І. Севери та М. Рябініна. У 1957 р. закінчив інститут. Він став майстром портретного мистецтва. Цей вид мистецтва розпочав портретним зображенням відомого гуцульського різьбяра Ю. Шкрібляка (дипломна робота. Державний музей українського декоративного мистецтва, Київ). Надалі створив портрети “Лук’ян Кобилиця” (1960), “Композитор Станіслав Людкевич” (1964), “Василь Степанік” (1971).

Був співавтором пам’ятника І. Франку у Львові (1964). За творчу працю над пам’ятником отримав почесне звання Заслуженого діяча мистецтв України. Також був співавтором пам’ятника І. Франку у Дрогобичі (1967). Створив кілька пам’ятників Т. Шевченкові, окремі портрети великої мистецької вартості.

Талановитим скульптором став також його син Володимир.

Василь Одрехівський зі скульптурою “Юрко Шкрібляк”, дерево. 1957 р.

Володимир Барна
ЩОРАНКУ

Щоранку своїми очима
Вітаюся із вічним небом
І стаю чистішим.

Щоранку найперше слово промовляю
До коханої жінки
І стаю добрішим.

Щоранку вислуховую розмови різні
І вірю усім наївно,
І залишаюсь собою.

Микола Горбаль
ПРАЧКИ

Позасукувані жінки
Позаходили в річку
І прискають праниками
По білих ряднах.
Давно так:
Вже праники вверх...
І лиш тоді чується ляпас
(Мов докори, послані
Моєю причетністю).
А ріка пливе собі,
І полощається в ній
Білі рядна.

П. Когут
ЦЕРКОВНИЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЧ ЛЕМКІВЩИНИ
(До 70-річчя від дня народження владики Адама)

Після насильного виселення лемків у 1945-1947 рр. релігійне життя на Лемківщині завмерло. Почало оживати щойно після повернення в 50-х роках частини лемків у рідні гори. Завдяки старанням лемків, уряд Польщі видав 30 вересня 1983 р. декрет про створення Перемишльсько-Новосанчівської єпархії з осідком єпископа в Сяноці. Православні лемки звернулись до митрополита Василя у Варшаві з проханням висвябити на єпископа і призначити на кафедру в Сяноці декана Олександра Дубця.

Лемко Олександр Дубець народився 14 серпня 1926 р. в селі Фльоринка. Змалку виявилися його здібності до науки, але матеріальні можливості родини були обмежені. У 1942 р. гестапо арештувало Олександрового батька Василя, якого замучено в Освенцимі. Нелегкими були також перші роки після війни. Насильне виселення на західні землі Польщі, часті голодування, моральне приниження підірвали здоров'я матері Марії, яка померла у 1955 р.

Не зважаючи на труднощі, Олександр мріяв про навчання. Успішно завершив у Варшаві богословські студії. Після висвячення повернувся на Лемківщину у званні магістра богослов'я і осів

на парохії в с. Висовій. У 1966 р. його призначено деканом в Сяноці. Тут він виявив себе не лише як ревний охоронець християнської церкви, але й як активний культосвітній діяч.

Перед святотою Йордану у 1983 р. митрополит Варшавський і всієї Польщі Василій постриг протоєрея Олександра у ченці з іменем Адам і на Йордану його возвели в сан архімандрита. 30 січня в митрополичому соборі св. Марії Магдалини у Варшаві проведено хіромантию в єпископи.

30 жовтня 1983 р. єпископа Адама призначили на кафедру Пере-мишльсько-Новосанчівської єпархії. Старанням владики Адама релігійне життя на Лемківщині з кожним роком набирає сили. Реставнуються старі і будуються нові храми. За короткий час збудовано нові церкви в Зиндранові, Гладищеві, Горлицях і Криниці. Владика Адам був ініціатором причислення до ліку святих о. Максима Сандовича, урочистості канонізації якого відбулися в Горлицях 10 вересня 1994 р. Щороку владика Адам відвідує свято Руслля у с. Зиндранові, де відправляє урочисту Літургію.

Владику Адама шанують і люблять лемки за його самовіддану працю на церковній та культурній ниві. Вдячні лемки в ювілейний рік бажають владиці Адаму щасливого довголіття та подальшої плідної праці для підняття з руїн багатостражданої Лемківщини.

Святий Миколай.
Ікона XV ст., Горлиці.

АКТИВІСТ НА ЛЕМКІВСЬКІЙ НИВІ

(До 70-річчя від дня народження М. Костика)

Михайло Костик — людина велими працелюбна, рухлива, ініціативна. Він високої кваліфікації кравець, закрійник, педагог. Сьогодні важко підрахувати скільки майстрів кравецтва він навчив і випустив “у люди”.

Народився 28 серпня 1926 р.* в с. Тиркова, тепер Короснянського воєводства (Польща), поблизу містечка Дукля. Дитинство його було дуже тяжким. Батько помер у 1953 р. на 50 році життя, мати померла у віці 32 роки, залишивши четверо дітей. Наймолодшій дочці сповнилося тоді 10 днів.

Після початкової школи юнака вивезли на примусові роботи до Німеччини. Додому повернувся після війни.

І знову трагічна ситуація — масове виселення лемків з їх рідних Карпат. У Львові М. Костик продовжив навчання, а у 1968 р. закінчив Київський технікум легкої промисловості. Працює майстром-закрійником виробничого навчання в профтехучилищі Львівського побутового управління.

М. Костик — патріот рідного краю. У вільні від праці хвилина писав спогади про рідне село, Лемківщину, про свій життєвий шлях. Спогади готові для опублікування, але автор ще хоче над ними попрацювати. Відомий також як самодіяльний маляр. Варті уваги його полотна “Рідне село”, “Лемківський пейзаж” та інші.

Він — душа Фундації дослідження Лемківщини у Львові. Є членом її правління, а також членом і скарбником Комітету лемківської церкви святих Володимира і Ольги у Шевченківському гаю. Як кравець-професіонал запроектував чоловічий народний одяг для хорової капели “Лемковина”, один комплект одягу подарував для музею історії та культури лемків у Львівському скансені. Для церкви майстерно пошив новий фелон і епітрахіль.

Постійно вивчає історію, побут і мистецтво лемків.

*У тижневику “НС”, 9 за 27.02.1994 р. в замітці “Невтомний трудівник” помилково згадувалося, що М. Костик уже відсвяткував своє сімдесятіріччя.

M. Костик
РУСАЛЛЯ В ЗИНДРАНОВІ

До популярних народних свят в дохристиянській Київській Русі належить Руслалля, яке урочисто відзначали на стику весни з літом. Після прийняття християнства Руслалля поєднали з Трійцею, тобто Зеленими святами. Роки поступово затирали давні традиції, а тому Руслалля збереглося лише на Лемківщині, чому сприяла географічна та адміністративна ізоляція гірського краю. Вихідці з Лемківщини продовжували відзначати це свято також в еміграції.

Фашистська окупація, а потім насильне виселення лемків з рідної землі спричинили припинення святкування Руслалля в Карпатах. Але після повернення невеликої частини лемків у рідний край у 60-х роках почали тут відроджуватися давні народні традиції. Наприклад, у с. Зиндранова стараннями Федора Гоча і групи лемківських активістів не лише створено Музей лемківської культури, але й повернено людям святкування Руслалля, яке проводиться щорічно. Учасниками свята є не лише мешканці села, але й лемки, які живуть у різних закутках Польщі, у Словаччині, Україні, в еміграції.

У 1994 р. на Руслалля до Зиндранова виїхали активісти Фундації дослідження Лемківщини у Львові Дмитро Солинко, Петро Когут, Ярослав Швягла, Ардрій Сухорський, Ярослав Дуда, Михайло Костик, а також гості від єврейського Товариства у Львові. В Зиндранові всіх гостей зустрів Федір Гоч, розмістив у готелі в Теляві, де вже раніше розташувалися гості з Тернопільщини, Закарпаття та інших країн.

Музей лемківської культури приємно вразив гостей новими об'єктами. Це давня лемківська хата, де будуть проводитися виставки картин та інших атрибутів народного мистецтва лемківських народних умільців, а також млин, вітряк, трач та інші побутово-історичні пам'ятки. Обладнана кімната єврейської культури.

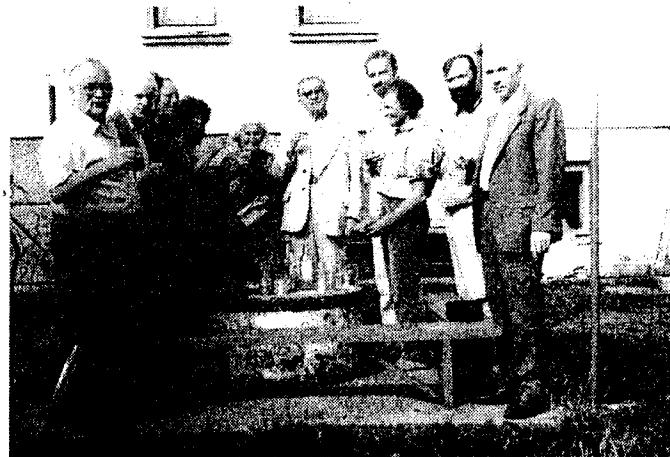
На свято Руслалля до Зиндранови загостили міністр культури Польщі п. Ярослав Ягелло, Короснянський воєвода п. Станіслав Юха, мер міста Дуклі п. Зенон Новак, діячі культури, митці.

Присутніх вітав хлібом і сіллю та букетом польових квітів господар свята Ф. Гоч. Після урочистостей на співочому полі розпо-

чалася концертна програма свята. Виступили художні колективи різних закутків Польщі, Словаччини та України. А увечері запалахкотіла традиційна "Собітка", біля якої молодь забавлялася аж до ранку.

Наступного дня Перемишльсько-Новосанчівський єпископ владика Адам у супроводі кількох священиків відслужив урочисту архієрейську Літургію, після чого процесія прибула на цвинтар, де було відправлено панаходу за померлих лемків. Після обіду на співочому полі продовжився святковий концерт художніх колективів Польщі, України, Словаччини, а також виступали два циганські колективи. З великою цікавістю прослухали присутні виступ дитячого та молодіжного хорів кафедральної церкви з Сянока під керівництвом Ярослави Ярої.

Концертна програма перепліталася віршами, гумором та по-здоровленнями для Ф. Гоча з нагоди його 60-річчя. До пізньої ночі лунали пісні і танці. Втомлені, але дуже задоволені, гості з радісними усмішками прощалися з Зиндрановою. Але не надовго — до наступного літа.

Група лемків з України на святі "Від Руслалля до Іvana"

I. Красовський
ДОСЛІДНИК І ФОЛЬКЛОРИСТ
(*До 60-річчя з дня народження М. Мушинці*)

Серед дослідників народної культури лемків південних схилів Західних Карпат провідне місце, без сумніву, займає доктор філології, відомий фольклорист Микола Мушинка, шістдесятиріччя від дня народження якого у цьому році відзначатиме громадськість, друзі, однодумці.

Народився 20 лютого 1936 р. в гірському селі Курів Бардіївського округу (Словаччина). Середню освіту здобув у Бардієві та Пряшеві, вищу — у Празі. Тут під керівництвом І. Панькевича та Є. Врабцової почав глибше вивчати південно-лемківський фольклор. З 1960 р. працює в Дослідному кабінеті українського філософського факультету (Пряшів), з 1963 р. — аспірант Празького та Київського університетів. У 1967 р. здобув звання кандидата мистецтвознавчих наук, у 1992 — доктора наук.

М.Мушинка — автор численних наукових і науково-публіцистичних праць, статей, резенцій. Серед них “Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини” (Пряшів, 1967), “Фольклор Пряшівщини в працях українських та російських вчених, сучасний стан його дослідження” (“Слов'янське літературознавство і фольклористика”, Київ, 1968), “Традиційна культура південно-слов'янських русинів” (Нови Сад, 1971), “Володимир

Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття” (Париж, 1975), “Фольклорні видання українців Пряшівщини” (“Український календар на 1979 рік”, Варшава) і багато інших. З найновіших праць слід назвати: “Збірник пам'яті Івана Зілинського” (НТШ, Нью-Йорк, 1994, у співавторстві з Ю. Шевельовим і О. Горбачем), “Заповідь предків” (Пряшів, 1995). “Лицар волі” (Ужгород, 1995), “Володимир Січинський і Пряшівщина” (Пряшів, 1995).

Микола Мушинка збирає та досліджує лемківський фольклор не лише у Словаччині, але й в Югославії, Румунії, Польщі, Україні, в Західній Чехії та Моравії. Тісно співпрацює з музеєм русинсько-української культури у Свиднику, є членом Словачського етнографічного товариства при Словачькій АН, Міжнародної комісії по дослідженням народної культури Карпат та Балкан і інших організацій. Виступає з доповідями на лемківські теми на словацьких та міжнародних конференціях.

Бажаємо нашому Другові і Симпатикові Миколі Мушинці подальших творчих успіхів та щасливого довголіття.

Микола Мушинка (Словаччина), Петро Когут, Андрій Сухороський (оба зі Львова) на святі “Від Русалля до Іvana”. Зиндронова, 1994 р.

СОРОК РОКІВ ПЛІДНОЇ ПРАЦІ “НАШОГО СЛОВА”

Вже сорок років (такий довгий час для газети - рідкість) виходить у Варшаві український тижневик “Наше слово”. Всім відомо, що післявоєнна історія українців у Польщі була найтрагічнішою. Масові вбивства, палення сіл, насильне виселення, акція “Вісла”, концтабір Явожно - головні, але далеко не всі біди, що їх пережили слов'яно-українці у слов'янській державі - Польщі.

А тому поява 15 червня 1956 р. української газети в Польщі сприйнялася як якась надреальна ілюзія, сон. І все ж таки це була об’єктивна реальність. Тижневик, хоч і в трудних варунках, прожив уже сорок років, всебічно висвітлюючи життя українців у Польщі та поза її межами.

З перших днів існування значну увагу присвячував життю етнографічної гілки українців - лемків.

Починаючи від 23 червня 1957 р. тижневик виходить з додатком “Лемківське слово” (у липні 1964 р. переіменований на “Лемківську сторінку”). Додаток цей відіграє поважну роль у справі розгортання культурно-освітньої праці в лемківському середовищі. “Лемківська сторінка” великою мірою спричинилася до збереження і популяризації народних лемківських звичаїв, пам’яток матеріальної та духовної культури. Вона об’єднала навколо себе численну групу лемків, які проживають в РП. Це — нині покійні активісти-поети Яків Дудра, Федір Федак, а також теперішній завідуючий музею лемківської культури в Зинранові Федір Гоч, поет і публіцист Павло Стефанівський, диригент Ярослав Трохановський та багато інших. Незмінним популяризатором лемківських народних пісень був Ярослав Полянський, його обробки лемківських пісень друкувалися дуже часто.

Серед постійних авторів “Лемківської сторінки” знаходилися і знаходяться лемки, які проживають в Україні. Це — нині покійні Ірина Добрянська, Іван Желем, Михайло Дзіндзьо, а також історик-етнограф Іван Красовський, поети Василь Хомик та Іван Головчак, Степан Кищак та інші. Крім загальних заміток про життя лемків, їх господарські і культурні потреби, друкувалися також

загальноісторичні, літературні та фольклорні матеріали, рецензії і повідомлення про нові видання (збірки пісень М. Соболевського, І. Майчика, О. Гижі, видання “Бібліотека Лемківщини” ФДЛ у Львові, видання польських авторів). Крім статей про популярного письменника другої половини XIX ст. Володимира Хиляка друкувалися його оповідання і повісті “Шибеничний верх”, “Руська доля”, “Риби”. “Лемківська сторінка” часто інформувала читачів про життя і творчість поета Б.-І. Антонича, про творчість визначних співачок з Лемківщини - сестер Байко, про маляра - лемка Никифора. У 1974-1975 рр. друкувалася обширна праця І. Красовського “Матеріальна культура лемків”, у 1977-1991 рр. його ж цикл “З історії та культури лемків”, цікаві фольклорні матеріали В. Хомика та М. Дзіндзя.

Останнім часом “Лемківська сторінка” подає інформацію про роботу Об’єднання лемків Польщі, товариства “Лемківщина” в Україні, Фундації дослідження Лемківщини у Львові, про роботу лемківських об’єднань в США, Канаді.

Правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові та редколегія “Лемківського календаря” поздоровляють колектив редакції “Нашого Слова” з нагоди сорокаріччя і зичать подальшої плідної, цікавої праці як тижневику, так і його “Лемківській сторінці”.

На Многая і Благая Літа!

*Правління РДЛ у Львові.
Редколегія “Лемківського календаря”.
Комітет церкви святих Володимира і Ольги.
Рада музею лемківської культури у Львові.*

Іван Красовський
“ЛЕМКОВИНІ” БАЖАЄМО ПРОЦВІТАННЯ
(До 25-ліття народної капели)

Працелюбні мешканці західних Карпат - лемки - віддавна здобули славу талановитих співаків. Вони створили неповторний бутик мелодійних пісень про народну гірську природу, про жіночу долю, кохання, щоденну працю.

У 1944-1947 рр. лемків у Польщі було насильно виселено з їх рідного краю в Україну і на північно-західні землі Польщі. Лемки привезли в Україну також рідні пісні, які незабаром зазвучали в виконанні самодіяльних і професійних колективів.

Звісно, найкраще, із складними мовними нюансами лемківські пісні могли виконувати саме лемки. У 1969 р. у Львові організовується робота по створенню лемківського хору. Група лемків згуртувалася як співочий колектив - капелу "Лемковина" при Будинку культури в селищі Рудно. Безпосередніми ініціаторами створення хору і найпершими його активними учасниками були і перший староста Павло Юрковський, філолог і самодіяльний композитор Роман Соболевський, хористи Федір Нацик, Стефанія Кузик та ін. Сприяли тому співачки - сестри Байко, композитор А. Кос-Анатольський, активісти-лемки.

Першим художнім керівником і диригентом "Лемковини" був Роман Кокотайло. Надалі працювали тоді ще початкові диригенти Михайло Мокрецький, Тарас Матвій, Ігор Циклінський. Саме при них відбулося утвердження колективу. Почалися концертні виступи, виступи по радіо та телебаченню, участь у фестивалях, конкурсах тощо.

З 1975 р. безперервно керує "Лемковиною" Іван Кушнір. З року в рік капела мужніла, зростала. Помітно зростав талант хористів, вдосконалювався хоровий ансамбль. Уже в 1978 р. за успіхи в освоєнні репертуару, високий мистецький рівень та активну концертну діяльність "Лемковині" присвоєно почесне найменування "Самодіяльна народна хорова капела". Надалі у репертуарі "Лемковини" звучали лемківські пісні в обробці композиторів А. Кос-Анатольського, М. Колесси, І. Майчика, Е. Козака, Б. Дрималика, Я. Ярославенка.

У 1979 р. до 10-річчя колективу при "Лемковині" створено оркестрову групу, що її довгий час очолював філолог Зеновій Булик. В останні роки керівником оркестрової групи є викладач музичного училища Нестор Сорока.

З 1979 р. "Лемковина" успішно виступає не лише у містах і селах Львівщини, але й на Тернопільщині, Івано-Франківщині, Закарпатті. Знаменним та поворотним роком для "Лемковини" став 1989, коли впала "залізна комуністична завіса". Колектив здійснив першу поїздку до Польщі, до рідного краю. Задушевно приймали гостей з України учасники концертів у Горлицях, Білянці, Лосю, а на зворотній дорозі - у Перемишлі. Поїздка ця відбулася не без старань поета-лемка Павла Стефанівського.

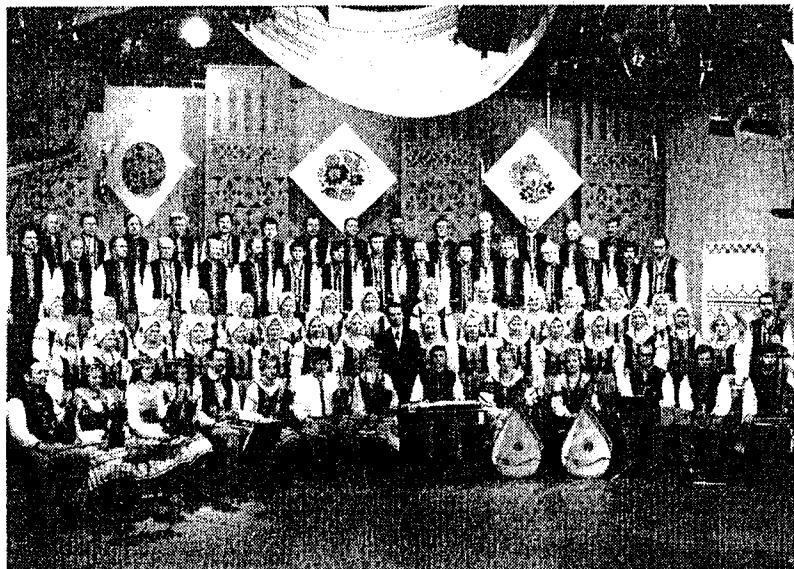
Успішним був і 1990 р. Перша поїздка на "Лемківську Ватру" - щорічний фестиваль лемківської культури у Ждині (Польща); участь у "Святі української культури" в Свиднику (Словаччина). Учасники "Лемковини" також вперше побували на західних землях Польщі, а на зворотній дорозі - в Криниці. У 1990-1991 рр. капела побувала на Черкащині, в Шевченковому краї, у Луганську, Харківській, Закарпатській областях та в Криму. За час свого існування "Лемковина" порадувала слухачів 420-ма концертами, серед яких почесне місце займають Шевченківські концерти.

У січні 1994 р. "Лемковина" гастролювала в Німеччині і одночасно вдруге на західних землях Польщі. У Мюнхені і Штуттгарті відбулося п'ять концертів. Виступи хористів проходили з особливим піднесенням. "Лемковині" також взяли участь і в богослужіннях. З цього приводу газета "Християнський голос" писала: "... 14 січня - український Новий рік. Архієрейську святу Літургію служив Преосвящений владика Платон з місцевими душпастирями, а співали гості зі Львова. З перших хвилин учасники богослужіння були захоплені їхнім співом; можна сказати, що "Лемковина" цілком справедливо може похвалитися майстерним і глибокозворушилим виконанням церковного співу..." Порадувала "Лемковина" своїми піснями також українських виселенців на західних землях Польщі у Любіні, Пшемкові, Шпротаві, Лігниці.

До досягнень "Лемковини" можна додати випуск у світ двох платівок: "Співає "Лемковина" і "Заграй мі, гудачку", участь "Лемковини" у двох документальних кінострічках, її численні виступи по радіо, телебаченню, в телетурнірі "Сонячні кларнети", у відправах в лемківській церкві святих Володимира і Ольги (Шевченківській гай, Львів).

За чверть століття постійної, наполегливої праці колективу "Лемковини" вивчив понад 130 творів, від українських, в першу чергу лемківських, народних пісень до творів класичних, духових, творів сучасних авторів, творів національної героїки. Окрайкою колективу були і є Ганна Щерба, Лідія Гурей, Ольга Байса, Тереза Кищак, Ганна Головчак, Андрій Байса, Олексій Головатий.

З нагоди 25-річчя народної капели "Лемковина" 11 лютого 1995 р. в залі Львівської організації Спілки письменників України Фундація дослідження Лемківщини провела урочисте засідання, на якому було проаналізовано творчий шлях колективу. Того ж дня у Львівській філармонії відбувся великий концерт "Лемковини", який пройшов вельми успішно і був записаний Львівською телестудією. Передавалися численні репортажі про "Лемковину" та її ювілей по українському радіо і телебаченню.

Народна хорова капела "Лемковина"

Григорій Гануляк РІДНИЙ КРАЙ

Ой, тут би ся вічно жило:
Тут так любо, тут так мило,
Всюди гейби рай!
Чому, скажи - не коротко
Тут так любо і солодко?
Бо тут рідний край.
Чом ті ниви, хоч біденські,
А серцю такі миленькі,
Гей, той Божий рай?
Бо ті ниви - свої рідні,
тому любі, хоча й бідні,
Бо тут рідний край.
Які чудні рідні гори,
а в них ранні пісень хори,
Хоч іх вічно грай!
Тут так любо, тут так мило,
Ой, тут би ся вічно жило,
Бо тут - рідний край!

Михайло Волошинович ЗА ЛЕМКІВЩИНУ

Світе милий, Лемківщино,
Окрадені гори,
За вас мати і дитина
Молять Бога в горю.
Думу смутком оповиту,
Шлють у небо синє
За тих стрільців, що спочити
Лягли в Лемківщині.
Полягли тут за Бескиди,
А хто нині знає,
Хто прикрасить їх могили
І хто іх згадає.
Один вітер з ними тиху
Проводить розмову,
Спомінає давнє лихо
У ніч чорноброву.
Їх могили ярь вкриває
Зеленим килимом
І пелена огортає
Біла теплом зимом.
Огортає, накриває,
До сну під мураву
І тихі думи навіває
Про стрілецьку славу.

Трохим Шевчик
РАНОК В ЖДИНІ

Шумлять ліси гордовиті,
Роси грають ніби шкло,
Перепілки плачуть в житі —
Пробудило ся село.

Гомін, гуркіт по дорозі,
Рев худоби, скрип коліс,
Хто - на бoso, хто - на возі,
В поле; в луки, чи то в ліс.

Йдуть газдове і газдині:
Коси, вила і граблі,
Дзенькіт, бренкіт, - гамір в Ждині,
Радість праці у селі,

Іван Желем
МОЯ ВЕСНА

Весна життя, весна моя чудова,
І отчий дім, і гори чарівні!
Минулося, як дружня розмова,
Як видимо, побачене лиш у сні...

Цвіли старезні край доріг каштани,
Ронили щедро сніжно-білий цвіт,
З гудінням дужим на лісні поляни
Звертали бджоли трудовий політ.

Важке густим повітря ароматом
П'янило гори рідної землі,
Цвіли поля і луки запашні,
І ми собі, немов, сестричка з братом,
Від щастя п'яні не шукали броду —
В житті ловили першу насолоду.

Іван Головчак
ЛІТО В ГОРАХ

В синім неба океані
Купат ся гусятко-сонце,
А над ріком стари кані
Пишат, просят дойджу конче.

А на луках срібни коси
Мечут ся як блискавиці,
Косят трави лемки босі,
Ронят запах їм ялиці.

А під зрубом кучерявим
Грає срібло у потоці,
Клякло літко там смагляве,
Спрагло студін п'є з конівці.

Роман Вархол
ВЕЧІРНЯ ЕЛЕГІЯ

Полів вечірніх позолота
В задумі мріє над житами,
Ще бджоли мед кладуть у соти,
Та вже замокли денні гами.

Затихнув кіс співучий дзенькіт,
На трави впавши, як на крила,
Вертають з піль додому лемки,
Співають пісню, серцю милу.

Іван Киризюк
ОСІНЬ В БЕСКИДАХ

Огорнула осінь лемківський край,
По небі стеляться мутній хмари,
І солов'ями не щебече гай,
Поволі жовтіють високі трави.

Скінчилось літо. Сонце не гріє,
Стирчать високо самітні скали,
Де-не-де жито лемко ще сіє,
А Сян сповнився синім туманом.

Кінчається літо. Дні пливуть...
Втікає все десь у незнане,
Верхами сумно дерева гудуть
Тужливу пісню на прощання.

Ольга Сидорак
МОЄ ЩАСТЯ

Щаслива я, що в лемківській родині
Я народилася в осінній день,
Що пісню мами рідній Україні
Вплету в вінок найкращу із пісень.

Щаслива я, що з казкою дісталася
Легенди предків у зористу ніч,
Що в них красу земну людей пізнала
І гордий спів про спокій і про Січ.

Іван Красовський
СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ ПЕРЛИН
(До 25-річчя Львівського скансену)

Ще напередодні Другої світової війни у львів'ян визріла ідея створити на території парку Кайзервальд (тепер Шевченківський гай) етнографічний, архітектурний музей. З ініціативи митрополита А. Шептицького до Львова перевезено одну з найкращих бойківських церков із села Кривки Турківського повіту. У 1930 р. церква була відтворена. Але здійснити тоді ідею українського музею було неможливо і церква протягом 15 років використовувалася для місцевого монастиря студітів.

У 50-х роках цю ідею піднято вдруге. Багато зусиль віддав справі будівництва етнопарку тодішній директор музею народних промислів Володимир Паньків. На жаль післявоєнні економічні труднощі загальмували створення нового музею.

І лише у 1966 р. це питання, нарешті, вирвалося із житейської скрутки. При музеї етнографії та художнього промислу АН України створено відділ народного будівництва (завідувач Іван Сенів), покликаний розгорнути будівництво музею народної архітектури. На кінець 1970 р. перевезено і встановлено 16 споруд народної архітектури бойків.

На початку 1971 р. постановою тодішнього уряду Української РСР, створено у Львові новий етнографічний музей-парк, якому надано назву "Музей народної архітектури та побуту у Львові". Розпочалася забудова також інших зон, крім бойківської: лемківської, гуцульської, буковинської, подільської, волинської, поліської. На кінець 1994 р. на території музею встановлено вже понад 100 споруд житлового, культового, промислового і господарського характеру.

За лемківською зоною з самого початку був закріплений автор цієї публікації. Зона ця була пов'язана із значними труднощами. Адже найцікавіша архітектура лемків знаходилася в галицькій частині Лемківщини (Польща). У 1944-1947 рр. всіх лемків у Польщі виселено з рідного краю в Україну та на північно-західні землі Польщі. Села були спалені або ж знищені, церкви зруйновані. В Україну лемки не те що не змогли вивезти пам'ятки архітектури, але навіть усі особисті побутові речі. До війни було кілька лемківських церков у Закарпатській області, але їх вивезли в Чехословаччину.

Таким чином, для лемківської зони можна було сподіватися лише на об'єкти житлового, промислового та господарського характеру із Закарпатської області. Перевезено забудови садиби з

с. Зарічеве Перечинського району: довга хата, хлівець, сінаш, сипанець з криницею. Надалі було перевезено тридільну хату середини XIX ст. з с. Верхня Вижниця Мукачівського району і довгу хату з с. Люта Великоберезнянського району. У 1980 р. майстер Константин Бебло відтворив на зоні лемківський вітрячок з с. Дошино Сяніцького повіту. Але нерухомість вітрового колеса не закріпив, однієї ночі вітер настільки розкрутив вітрила, що внаслідок тертя розплавилася муфта (втулка) і вітрячок згорів.

У 1980 р. група лемків звернулася до директора музею Б. Рибака з пропозицією дозволити відкрити на зоні лемківську церкву з нового дерева як коліо існуючої. Прототипом стала церква 1841 р. з с. Котань поблизу містечка Дукля (Польща). Після виготовлення потрібної документації, зібрано певну суму грошей і почалося будівництво. У 1992 р. церква була, в основному, збудована, а в довгій хаті з с. Люта створено експозицію музею історії та культури лемків. Всі ті роботи, а також видання лемкознавчої літератури, очолила Фундація дослідження Лемківщини, створена при Музей-скансені 25 грудня 1991 р.

У цьому році минає 25 років з дня існування Музею народної архітектури та побуту (скансену) у Львові, музею, який зіграв небабяку роль у справі збереження культурних надбань лемків, розвитку їх кращих народних традицій.

Бажаємо колективу музею подальшого творчого розвитку.

Шевченківський гай узимку. 1987 р.

Іван Красовський

ІЗ ПОДОРОЖІ ДО ПОЛЬЩІ

З листопада 1994 р. ми із школярами з м. Калуша, за ініціативою місцевого "Краєзнавця", виїхали зі Львова у напрямку Перешибля. Через три години були на кордоні, а ще через півтори в'їхали на територію Польщі.

До Сянока прибули опівночі. Частина групи ночувала у плебанії православного приходства, а я з рештою ночував у п. Володимира Марчака з Пакошівки, автора книги у двох частинах "Українець в Польщі", що вийшла польською мовою у Сяноці (1994). Наша зустріч пройшла у, насправді, задушевній атмосфері. Не була в цьому перешкодою пізня ніч.

Уранці 4 листопада, з ініціативи переселенки з с. Ялин Катерини Семеняк та Володимира Марчака поїхали до с. Ялин. З нами вибралися також о. протодиякон Антоній Ярий з дружиною Марією та о. декан Іван Антонович. На місцевому цвинтарі о. Антоній відправив панаходу за душі жертв Другої світової війни і жертв післявоєнного трагічного виселення лемків у 1945-1946 рр. З короткою проповіддю виступив о. Іван, а також промовляли В. Марчак і К. Семеняк. Відвідали церкву св. Георгія, збудовану 1835 р., яка переобладнана на костиль, бо у селі живуть самі поляки (станом на 1935 р. тут нараховувалось 686 українців-греко-католиків). Слід відзначити, що церква утримується дуже дбайливо, залишилися на місцях давні ікони. Проведена лише реконструкція нижньої частини іконостасу.

Після обіду добралися до Риманова-Здрою, де я залишився у свого давнього приятеля і сусіда з поблизького рідного мені села Дошино Юзефа Сылівки. Вечір у родини Сылівків пройшов велими цікаво, у спогадах про минуле, про спільне навчання, про друзів, які вже відійшли від нас і про тих небагатьох, які ще живуть.

Наступного дня (5 листопада) уранці Сылівка із дружиною п. Михайлою повезли мене власним авто до містечка Яслиська, а звідтам до с. Зиндранови. Оглянувши музей лемківської культури і поснідавши у панства Гочів, Сылівки розпроміщалися. Я побував у помешканні (по сусідству з Ф. Гочем) знайомого о. Юліана Кра-

вецького. Домовилися про поїздку до Тарнова. З Ф. Гочем вибралися до Дуклі, щоби відвідати історичний музей і познайомитися з його директором. Цей візит був для мене дуже приємним.

Не можу не сказати кілька слів про Гоча. Він у минулому багато зробив для розвитку культури лемків: створив музей культури лемків, організував кілька художніх колективів, провів ряд ювілейних вечорів, семінарів. Після невдалого для нього I з'їзду ОЛП зірвав контакти з ОЛП і тепер уникає зближення з Об'єднанням, з колишніми друзями. Має жаль до лемківських організацій української орієнтації у США, Канаді, до Товариства "Лемківщина" в Україні, хоч визнає свою принадлежність до українського народу, все ж більший у нього потяг до "Лемко-Союзу".

З Дуклі ми приїхали до с. Поляни, де я затримався у родичів по дружині - родині Мишковських.

*

Уранці 7 листопада приїхав по мене о. Ю. Кравецький. Погода видалася дуже гарною, сонячною, а тому подорож до Тарнова була приємною. Домовилися, що о. Юліан привезе мене до Тарнова, залишить у Броніслава Яськевича.

Др. Броніслав Яськевич, поляк, викладач Люблінського університету. Його дід, лемко, походив з с. Посада Яслиська на Лемківщині. Сам п. Броніслав з великою повагою ставиться до ураїнців, зокрема до лемків. Є автором кількох матеріалів про лемків. Ми дружимо з ним близько тридцяти років. Він неодноразово розшукував для мене потрібні матеріали про Лемківщину.

Побували з ним в Архіві дієцезії Тарнова, де провели дуже цікаву розмову з кс. проф. др. Казімежом Банахом - істориком. Головна розмова стосувалася проблеми створення Архіву Лемківщини на базі архівних матеріалів, які ще зберігаються в церквах (також теперішніх костелах), а також приватних архівах лемківських діячів. Проф. К. Банах дуже схвально поставився до цієї ідеї. Він подарував мені ксерокопію "Хроніки села Берест Новосанчівського повіту" за період 1831-1852 рр. Цінними порадами у справі виявлення і обробки стародруків, наділив нас кс. др. Адам Новак - мій давній знайомий.

По дорозі до Полян я згадав:

- Завтра святого Дмитрія. Шкода, що не зміг поїхати на могилу батька і матері, замовити відправу з нагоди 100-річчя народження і 25-річчя від дня смерті батька Дмитрія...

- Постараємося певною мірою надолужити пропущене, - запевнив о. Юліан.

8 листопада, на свято Дмитрія, я завітав до церкви у Полянах. Мене приємно здивували слова о. Юліана у кінці прововіді:

"Сьогоднішнє богослужіння особливе. Літургія присвячується пам'яті Дмитра Красовського з нагоди 100-річчя від дня народження і 25 -річчя від дня смерті". Після Літургії була відправлена поминальна панахида.

*

Наступного дня уранці о. Юліан відвіз мене до містечка Горлиці, де заплановано засідання Президії СФЛ із США (10-11 листопада) і проведення II з'їзду Об'єднання Лемків Польщі (12 листопада). Не стану широко аналізувати ці події, бо вони були належним чином висвітлені в пресі.

Засідання Президії відбулося в залі Будинку вчителя. Його відкрив голова СФЛ др. Іван Гвозда. Виступили М. Дупляк (США), О. Чабан (Україна), С. Гованський (США), В. Шлянта (РП), В. Коваль (Словаччина). У дискусії взяли участь І. Шерба, О. Венгринович, І. Чулик (всі з України), Ю. Кравецький, Л. Галь, В. Шост, М. Донський (РП), М. Мушинка (Словаччина) та інші.

Микола Мушинка виступив з ідеєю проведення у Свиднику (Словаччина) в червні 1995 р. Міжнародної наукової конференції "Національна орієнтація русинів-лемків від найдавніших часів". Організаторами запропонував Союз русинів-українців Словаччини, Фундацію дослідження Лемківщини у США, Фундацію дослідження Лемківщини у Львові, Фундацію св. Володимира в Кракові, Музей русинсько-української культури у Свиднику, Інститут народознавства АН України у Львові, НТШ та інші. Доповненням до теоретичної частини могла бстати виставка літератури про русинів-лемків з різних країн, виставка живопису Павла Лопати тощо.

Прийнято тексти звернень до урядів Польщі та України.

12 листопада розпочався II з'їзд ОЛП. Його відкрив голова ОЛП В. Шлянта, який виголосив доповідь. У дискусії виступили В. Дзядош, Л. Галь, бурмістр міста п. Шура, І секретар амбасади України О. Урбан, др. І. Гвозда, о. Степан Дзюбіна.

Головою правління ОЛП повторно обрано В. Шлянту.

Увечері з п. Б. Баволяком виїхали до Полян, а наступного ранку до Коросна. Звідти поїздом в компанії з О.Чабаном і Є.Федоренком, поїхали до Хирова і пізно ввечері електричкою добралися до Львова.

Григорій Кохан
ЛЕМКУ, ВСТАВАЙ!

Лемку, вставай, юж ти не спий,
До роботи час!
Сонце взошло під полудне,
Гріє на нас барз.

Поле твоє не полоте,
Хоц земличка просит!
Де охота до роботи,
Та й хліба досит.

Земле наша, Мати рідна,
Та не смут ся нам.
Станут діти твої гідни,
Злий час мине сам.

Трохи історії

Наш земляк-лемко Василь Мадзелян, який проживає у США, нещодавно прислав нам відбиток праці І. Прислопського "Сандецька Русь". Іван Прислопський - журналіст і історик, правнук письменника XVIII ст. теж Івана Прислопського, народився 1831 р. в с. Кам'яна (Н. Санч). Був парохом у Висові, Більцаревій, Жегестові, Брунарах і Фльоринці. Автор праці "Сандецька Русь", що була опублікована в газеті "Галичанин" у 1893 р. Помер 1909 р. у с. Фльоринка.

Подаємо нижче працю І.Прислопського за текстом у 17-18 номерах газети "Лемко" за 1911 р.

Редакція "Лемківського календаря-96".

Іван Прислопський
САНДЕЦЬКА РУСЬ
(Історичні нотатки)

Сандецька Русь на сьогоднішній день обіймає Мушинський ключ,званий "біскупщина" при ріках Попрад і Біла, кілька сіл Навоївського ключа при ріці Камениця і села Більцарева, Богуша і Королева.

Сандецькі руснаки-лемки живуть тут від незапам'ятних часів, як це довів Денис Зубрицький в книжечці, написаній німецькою мовою: "Про граници між руським і польським народом" (Львів, 1849). Вони ніколи не були під пануванням Рюриковичів*. Самі себе звуть "руснаками", села і церкви руськими, латинників звуть католиками, а їхні костьоли католицькими.

Як жили і як собою рядили в перших віках - покрито туманом. Писані грамоти маємо лише з XIV ст. від польського короля Казимира т. зв. Великого і пізніше від краківських польських єпископів і польських панів, якими-то грамотами надавалися солтисам права і привілеї. Ці грамоти ввели багатьох вчених у блуд, що нібито руські села від Сяну до Дунайця були колоніями на польській

* Достовірно відомо, що від 992 р. до 1340 р., землі теперішньої Лемківщини належали до Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (Прим. упор.).

землі, що постали за часів панування Казимира і пізніше. Так стверджував і Вацлав Мацієвський у своїй книжці “Pierwsze dzieje Polski i Litwy”, що Зубрицький документально заперечив. Також і Бенедикт Площанський написав у “Прикарпатській Русі”, що польський король Жигмунд I заселив румунами в XVI ст. Більцареву, Брунари, Криницю, Поворозник, а в XVII ст. - Перунку і Лабову.

Сьогоднішня Сандецька Русь в давніх часах займала значно більше простору. В тому, що Kraków колись був головним містом наших лемків, в тому немає сумніву. Але як лише у 1320 р. польський король Владислав Локетек переніс свою столицю з Гнєзно до Krakowa, з того часу почалися переслідування грецького обряду, а також полонізація лемків. Вони були вигнані з краківських рівнин, а змилосердилися поляки лиш над тими, які жили в недоступних горах. Лише руській витривалості слід завдячити, що у 10 милях від Krakowa чотири села: Явірки, Шляхтова, Біла Вода і Чорна Вода, оточені з усіх сторін поляками, зберегли до сьогоднішнього дня* свою руську мову і грецький обряд. В сусідньому купелевому, сьогодні польському містечку Щавниці, до цього часу називають одну ріллю “попівниця”, другу — “дяківця”.

Польські королі не насаджували на своїх землях колоністів грецького обряду; вони запрошували німців, батьки яких відтіснили обряд св. Мефодія з Чехії, Моравії і Венгрії. Найбільш завзято король Казимир і деякі його наступники насаджували по руських містах і солтиствах німців латинського обряду.

В Бічу, колись першому місту по Krakowі, у 1386 р. були такі радні: Чубер, Крокер, Робенгаб, Ланцман, Кессель, Кастанзайбер, Цебелер, Манхус, Кольбе, Кровінкель, Радість, Кландист; у 1388 - Шеневальдер, Ломінцер, Затлер, Шварц, Вернер, Мольнер, Найдекер, Велющ; у 1389 - Дромиль, Мончко, Полопус, Шайдемантель, Шединскантель, Страма, Кечер, Дамцаль, Петрус, Топнер, Родак, Санка, Соткель, Фалькель, Петро Ганчин, Фетер і Хлод. Місто називали Байч, а міські книги велися латинською мовою. Сьогоднішні назви сіл Шимбарк, Рихвальд, Кріг накинуті німцями-колоністами, назви польських міст Грибів, Санч, Північна - не польські, а руські. Чому ж не перехостили Krakow на Krzaków?

У 1391 р. король Владислав Ягайло з королевою Ядвигою надали польському єпископові в Krakowі Янові замок Мушину при ріці Попраді з селами: Поворозник, Кунчова (здається Канцльова), Шляхтова воля, Красносіль, Андрієва, Щавник, Перунка, Угринцева і цілу околицю від рік Поланиця, Попрад, Каменеця до ріки Біла. На угорському боці вже давніше розвивалися руські села: Репач, Липник, Яковляни, Орлів, Курів і Мальців. Нижче подаємо на підставі грамот і інших записів відомості про деякі села, що на сьогодні належать до Сандецької Русі. Між людьми існують перекази, що села Вафка і Андріївка є найдавнішими селами при ріках Біла і Попрад.

Про Андріївку пише Антін Шнайдер у “Encyklopedyi do krajoznawstwa Galicyi” (Львів, 1868), що у 1352 р. Михайло Матвіяш отримав від короля привілей на солтиство у цій місцевості. Стара печатка Андріївки представляє св. Андрія з трираменним хрестом. В Андріївці знаходиться дзвін з 1484 р.

Вафка лежить при ріці Біла (тепер Бяла) високó на горі, коло горба званого “Холм”. Від назви “Холм” сусіди називали тамтешніх людей “хом’яками”. Хом’яки живуть і сьогодні у Vaftci, але живуть також в Андріївці, де прийшли напевно з Vaftci. В записках о. Мих. Криницького, який був парохом у Тиличі, було доведено, що Vaftca існувала вже у 1274 р., а привілей на солтиство наданий був аж у 1574 р. Яцкові, синові Теодора, краківським єпископом Красінським. Взявши під увагу, що у Vaftci немає сліду церкви, ані ґрунту для пароха, а мешканці села належали і належать до церкви у Фльоринці, слід припустити, що саме Фльоринка є одним з найдавніших сіл при ріці Біла, хоч доперва у 1574 р. отримав Климко Воргач новий привілей від єпископа Красінського (давніший згорів). У Фльоринці знаходяться ерекціональні ґрунти, якими давніше заряджали комісари краківських єпископів. Ґрунти ці взяті за борт у солтиса Ваня Воргача.

Берест обміняв у 1368 р. Vanjo Гладиш, управитель сандецький, з королем Казимиром за бахмістровство boхенське. Пише про це Моравський у своїй книжці “Sandeczyna”.

Більцарову, розташовану близько ріки Біла, слід також зарахувати до давніших сіл. У 1531 р. купив Vanjo Труханович (нині Трохановський) солтиство від польського короля Жигмунта I при допомозі війта в Грибові Пеньонжка. Трохановські переховують грамоту, надану їм королем Яном III у 1684 р., якою стверджується купно цього солтиства. В цьому документі записані вільні права.

* Мається на увазі початок 90-х рр. XIX ст.

Кам'яна має відпис привілеїв з 1577 р. Відпис цей зберігається у солтисів Малинськів і звучить так:

"Року 1577, 12 грудня, краківський Reverendissimi Петро Мишковський зізволив Яцкові Лучковцю і його сукcessорам на колонізацію села Кам'яна над потоком на два лани солтиства, на села, на млин, фолюш, тартак. Заселити повинен солтис стільки кметів, скільки буде можна, на лані кожного два дні повинні працювати для солтиса, а третій день на толоку. Солтис має право судити, з чого йому належить третій гріш, а два до скарбу. Податок від млина сім злотих, (інші повинності) шістнадцять злотих. Границі починаються від Полян..., від Фльоринки від верха Борсучого, від солтиства Берестського, або місця, яке називається Strudzong Rostoka, з Більцаревою спокійно, з Котовом - спокійно, з Новою Весю неспокійно, бо їм звідтам верхи відбирають". Раз границі вже були, а з Новою Весю із-за верхів ішли суперечки, виходить, що Кам'яна - давніше село.

Брунари. В актах камерального заряду в Снітниці знаходиться грамота такого змісту: "В ім'я Боже. Амінь. Ми Казимир з ласки Божої король Польщі, свідомо чинимо..."

Данилові Яшковському солтисові, його властивому дідичеві наступнику зізволяємо... в справах як великих, так і малих судити, декретувати і карати, як Статут магдебурзького права вимагає, солтисів і дідичів залишених там, звільняємо від судів воєводів ... лише кметі перед солтисом, а солтис перед Нами, не іншим, лише власним магдебурзьким правом буде відповідати. На кінець ... косцьолові святому, який буде там збудований, надаємо одну ріллю Krakів у день св. Мартина 1335".

Грамоту, що не можемо назвати відписом, вона є підтвердженням прав привілею, даного Данькові Яшковському. Сам привілей не міг бути повтореним у пізніших часах, бо у 1391 р. Брунари разом з іншими селами були надані королем Владиславом Ягайлом краківському латинському єпископові Янові.

Про село **Чорний Потік**, за Старим Санчем, др. Шараневич в "Галицько-руській суспільній історії" згадує, що у 1568 р. багатий пан Микола Лигенза каштелян Завихосту, Біча - староста надає Ваньові солтисові зі Святковець обширні землі і пустки по обох боках Чорного Потока, що межують з землями Петра Гладиша, щоб заснувати, на руському праві, село Чорний Потік. Цей пан надає солтисові Ваньові п'ять ріль, межі яких в грамоті зазначені. П'ята рілля була призначена для церкви". Сьогодні ані в Чорному Потоці, ані ніде поблизу не знаходимо руської церкви.

*

Довідавшись трохи про давніх мешканців сьогоднішньої Сандецької Русі, добре було б знати також про перші тамешні церкви.

Сьогоднішні сандецькі руснаки-лемки, які проживають в давніх краківських землях і на Угорщині (тепер Словаччина - I.K.) прийняли віру Христову і грецький обряд ще за часів св. Мефодія. Вони прийняли із Чехії віру Христову і грецький обряд, витіснений звідтам латинськими місіонерами і німцями.

Перші єпископи в Кракові були грецького обряду. Це стверджує і наш церковний історик др. Делькевич у своїй церковній історії. Як німці виганяли слов'янську Службу Божу з Чехії і Моравії, так поляки виганяли її з Кракова і краківських рівнин, ополячували лемків. Тому наші лемки утрималися лише у бідних гірських, недоступних місцях.

Ворожа слов'янському обрядові рука понищила усі пам'ятки цього обряду. Знаний в нашій історії випадок, що у Кракові посадили до тюрми німця (мається на увазі Швайполь Фіоль - I.K.), який у 1491 р. видрукував Октоїх. Випустили його лише при умові, що надалі не друкуватиме таких книжок.

Про перші церкви в Сандецькій Русі та їх священиках не збереглися ніякі записи. У XIV ст. надає король Казимир ріллю для церкви в Брунарах, про що згадується в документі від 1335 р. солтисові Яшковському і що зазначив єпископський комісар Бернекевич в протоколі своїх відвідин у 1781 р.

У 1641 р. 9 березня краківський латинський єпископ Задзік назначив парохом в Брунарах Матвія Бодневича, посвяченого першим уніатським єпископом в Перемишлі Атаназієм Крупецьким. Задоволений єпископ Задзік, що священик Матвій уніат, піславши на свого попередника єпископа Марціна Шишковського, який 9 лютого 1626 р. заборонив будувати церкви і навчати священиків східного обряду, приєднав до церкви у Брунарах церкву в Чорній з усіма землями. Віддоручив свому комісарові в Мушині, щоб кожного, хто здійснів би спробу повернутися до давнього, вигнав і щоби віддав Матвійові Бодневичу обидві церкви в Брунарах і Перунці, а також каплицю в Чорній з усіма землями і прибутками. Дозволив при цьому Матвійові Бодневичу мати відповідного помічника. І були в Чорній вікарії аж до 1751 р.

У 1763 р. був уже в Перунці парох Петро Гумецький, а в 1730 р. в Брунарах Олексій Бодневич. З тих часів збереглися метрики в

актах згаданих парафій. Метрики ці писані по-руськи, кирилецю, аж до 1777 р.

В Милику у 1575 р. краківський єпископ дозволив помістити на трьох прутах третьої ріллі священика.

В Криниці біля 1581 р. Станіслав Кемпінський, володар Сандецькій, староста Мушинський переконавшись у потребі попа до сіл Криниця і Поворозник, але тому, що землі посідає небагато, дозволив закупити Михайліві-попові в Криниці ріллю Тимка Лучковича, яка назавжди має бути попівством.

Шодо Королеви руської, то у документі 1544 р., яким король Жигмунт I, зізволив Кузьмі Висновському держати давнє солтиство, читаємо, що священик на Великодні Свята має давати станості по дві вівці.

У Чертіжному в 1589 р. краківський єпископ Мишковський поставив солтисами Ваня Михневича і Максима Токайського і надав їм три ріллі поля і дві луки на вічні часи. На четвертій ріллі зізволяє помістити руського священика, який на вічні часи буде її держати і ужиткувати. Пізніше настали суперечки між громадою Чертіжне і священиком в Баниці. Громада Чертіжного бажала мати у себе священика. Прибув на місце (1712 р.) державець мушинський Ястковський з війтами і солтисами, щоби заспокоїти сторони. Обидві сторони стали на ріллі, про яку почалася суперечка. Далі священик баницький упрощений селянами Чертіжного, сказав до третього разу при всіх зібраних, що відступає від своїх претензій до землі в с. Чертіжному.

У Мохначі в 1626 р. краківський єпископ Мартин Шишковський дозволив священикові Лукашеві Мохнацькому приєднати ріллю, що купив, до першої давнішої попівської ріллі. З цього лану мав священик платити 6 злотих польських.

В Лабовій у 1627 р. Станіслав Любомирський, дідич з Навоєви, дозволив Васькові Вислоцькому використати суму сто злотих польських на землю Демчишака на попівство в Лабовій у 1627 р. Станіслав Любомирський зізволив священикові Васькові відкласти суму сто злотих на землю Ваня Кошишака на плебанію Богуську...

У Кам'яній давня церква була збудована на ґрунті солтиса Малиніка, а коли пізніше Гнат Лучковець віддав ґрунт (1636) Петрові, кам'янському священикові, то згодом і церкву перенесено на цей ґрунт. В кам'янській церкві зберігається документ, згідно з яким єпископ Задзік у 1636 р. приєднав ріллю о. Петра Кам'янсько-

го, званого Ігнатовським, до тамошньої церкви. Він звільнив цей ґрунт від всяких податків з умовою, що (священик) щорічно на святого Мартина даватиме один талір або три польські злоті до нашого скарбу. На випадок смерті священика його син, гідний попівства не існував би, то наступник його повинен буде вносити плату. З другої сторони документу у 1659 р. підтверджив це єпископ Тхебицький.

У кам'янській церкві збереглися книжки вінчаних, народжених і померлих в одному зошиті, писані кирилицею на русько-церковній мові. Так, наприклад, у 1754 р. вписано в книгу померлих: року Божія 1754 місяця квітня дня 17 представився священний ієрей Федір Прислопський, пресвітер кам'янської церкви, похований перед царськими вратами 21 квітня з усім ієрейським чином...

Із метрик і ерекційного документу довідємося, що у 1637 р. в Кам'яній був поставлений священиком Петро Прислопський, у 1674 — Дам'ян, у 1710 — Григорій, в 1714 — Теодор, в 1736 — Іван, в 1768 — Василь. Вони наступали без перерви — син по батькові.

Що стосується шкіл перших священиків у сьогоднішній Сандецькій Русі, то вони закінчували не дуже високі школи. При цьому слід завважити, що у деяких із них було велике бажання до науки, любов до свого народу, до церкви та її східного обряду.

Щодо цього, то на першому місці стоять о. Михайло Криницький, колишній парох у Тиличі та о. Іван Прислопський, затверджений у 1736 р. парохом у Кам'яній. Перший з них займався більшою мірою історією. Він зібрав доволі багато матеріалу про різні події, що стосуються давньої Сандецької Русі. Шкода лише, що той великої вартості матеріал був знищений людьми, котрі не розуміли його вартості. З нього можна було черпати, немов з криниці, масу цікавих відомостей про давні часи з життя наших сандецьких лемків. О. Іван Прислопський більше цікавився церковними справами. Він переклав псалми Давида з церковної мови на лемківську говірку, написав цей переклад кирилицею і оправив в одну книжку. До кожного стиха псалма дав пояснення. Переклав також з польської мови на лемківську говірку: опис св. Патрикієм мук у чистилищі. Написав для своєї церкви Літургіон св. Івана Златоустого, що його вживається до сьогодні в кам'янській церкві, переписав Ірмологіон для тієї ж церкви і написав церковні пісні на всі свята. Мав він під рукою перший слов'яно-руський лексикон П. Беринди з 1627 р., який зберігся до цього часу.

До друку підготував І. Красовський

Іван Красовський
**ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ
У ЛЬВОВІ**
(*До 5-річчя від дня заснування*)

П'ять років діє у Львові Фундація дослідження Лемківщини (ФДЛ). На перший погляд може здатися зайвим створення нової організації поруч з товариством "Лемківщина", початок якого датується 1988 р. Але саме ФДЛ внесла нову течію у справу вивчення і популяризацію самобутніх, оригінальних рис культури лемків, у справу об'єктивного відтворення їх історії. У своїй діяльності ФДЛ ніколи не входила у суперечку з Товариством, а доповнювала і збагачувала багатогранну структуру праці Товариства.

Умови, що склалися у кінці 80-х рр., сприяли формуванню громадської організації для глибшого вивчення історії і традицій лемків. Активісти-лемки П. Когут, І. Красовський, Я. Швягла, Д. Солинко та інші добилися створення 8 липня 1988 р. товариства "Лемківщина". Це стало початком дальніої корисної праці на лемківській культурній ниві.

У 1990 р. виникла ідея: побудувати на лемківській зоні Львівського скансену лемківську церкву. Складність полягала в тому, що на території України такої церкви не залишилося. Незабаром було отримано згоду відтворити у скансені лемківську церкву, як копію існуючої.

Ініціатори цієї ідеї належали до правління товариства "Лемківщина". На жаль, частина членів правління ізолявала себе від цієї справи (як неможливої для здійснення), а деякі члени правління створювали навмисні ускладнення.

У такій ситуації голова Комітету по будівництву церкви у вересні 1991 р. вийшов до Канади. Можемо щиро подякувати головним ініціаторам створення ФДЛ панам І. Оленичу, М. Маслею, І. Терефенку, які зібрали понад 1000 долларів від окремих фундаторів. Це був перший крок для створення у Львові Фундації дослідження Лемківщини. На зібрані гроші закупили папір для майбутніх видань ФДЛ з лемківської тематики.

З метою зосередження "в одних руках" проблеми будівництва церкви, створення експозиції музею історії та культури лемків, розгортання видавничої справи на спільному засіданні дирекції Музею народної архітектури, Вченої ради та Комітету по будівництву церкви 25 грудня 1991 р. створено Фундацію дослідження Лемківщини, що була зареєстрована в Львівській міській раді 10 квітня наступного року.

Новостворена Фундація уже з перших днів на весь голос заявила про себе. Були чітко розподілені обов'язки. Обрано правління ФДЛ в складі 9 осіб, головою правління став Іван Красовський, заступниками - П. Когут і Д. Солинко.

За внесені лемками з Канади додаткові пожертвування в сумі 1200 доларів закуплено матеріал для будівництва церкви. Помітним джерелом фінансування були книги "Церква в руїні" (1500 штук), що їх подарував на церкву автор п. Олег Іванусів з Канади. Певні пожертвування внесли земляки з інших країн, а також лемки з України.

7 квітня 1991 р. Його Блаженство Мирослав Іван кардинал Любачівський, архієпископ Володимир Стернюк при участі численної групи духовенства і великої кількості віруючих освятили місце, на якому будуватиметься церква.

Раптовий ріст цін на будівельні матеріали роботи по будівництву церкви поставили вимогу знайти додаткові кошти. 14 квітня 1992 р. голова ФДЛ вилетів до США. При братерській допомозі Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини, зокрема її голови п. Марії Дупляк, голів окремих відділів зібрано на завершення будівництва церкви 3460 доларів.

Церкву зводила будівельна бригада на чолі з Віктором Уткіним при активній допомозі директора музею Бориса Рибака. У завершенні основної фази будівництва відзначилися А. Петришак, Д. Солинко, Я. Швягла, А. Сухорський та наглядач Василь Підсosний. У кінці серпня 1992 р. будівництво церкви, в основному, завершено. 13 вересня 1992 р. при великої кількості прихожан єпископ Филимон Курчаба освятив новозбудовану церкву, якій надано ім'я святих Володимира і Ольги на честь 1000-річчя приєдання князем Володимиром (992р.) Західних Карпат до Київської Русі. З участю народної хорової капели "Лемковина" відправлено першу архієрейську Літургію.

Після відправи 29 листопада 1992 р. обрано і затверджено Церковний комітет, що його очолили Анатолій Петришак (голова) і

Андрій Сухорський (заступник). 28 грудня внесено на розгляд Львівської міської Ради народних депутатів заяву для реєстрації церковного Статуту і громади.

Успішно проводилися Богослужіння, зустрічі лемків у 1993 р. Церква, завдяки о. Анатолієві Дуді та активності Церковного комітету, стала дійовим осередком духовного відродження лемків, їх єднання на користь загальноукраїнської культури, української держави.

Урочисто пройшли Різдвяна і Великодня відправи. На Великодньому Богослужінню о. Дуда освятив новий фелон, що його пошив член правління Михайло Костик. На відправі були присутні Божена і Олег Іванусіви з Канади.

4 червня 1993 р. закуплено в церкві Бориса і Гліба біля Дрогобича ікони для іконостасу (зі старого церковного іконостасу), чащу, кадильницю, вищиті обруси, хоругви. Заплачено 370 доларів, з них 70 - з церковної каси, 300 - подарунок ФДЛ. У зв'язку з тим, що ікони іконостасу не могли бути використані, їх подаровано Музеєві народної архітектури та побуту для церкви на Львівській зоні. 30 серпня укладено угоду між директором Музею народної архітектури та побуту А. Данилюком і головою правління ФДЛ І. Красовським про те, що церква передається ФДЛ для її функціонального використання.

8-10 жовтня 1993 р. у Львові проходив Конгрес Світової Федерації Лемків, що завершився урочистою відправою в церкві св. Володимира і Ольги. Відправу проводили: о. митрат Степан Дзюбина з Перемишля, о. Юліан Кравецький з Зиндранови (РП), о. Анатолій Дуда - всі лемки, та ієромонахи - о. Никанор. Після відправи відбулося віче.

1994 р. у церковному житті почався з того, що 8 січня заключено трудову угоду на виконання іконостасу, престолу з ківотом. Вартість робіт - 4500 доларів США.

27 липня на урочисту відправу запрошено також єпископа Филимона Курчабу та диякона Преображенської церкви о. Володимира. Перед Літургією було посвячено новий престол.

Відправа 18 вересня була приурочена 50-річчю насильного виселення лемків із Західних Карпат. Після Літургії о. Анатолій проголосив проповідь, приурочену цій сумній історичній події.

23 жовтня з ініціативи правління товариства "Лемківщина" в церкві відправлено Богослужіння, присвячене 50-річчю депортациї українського населення Польщі ("Дні пам'яті і скорботи").

Відправляли: о. Володимир (Преображенська церква), о. Роман (церква св. Анни), о. А. Дуда. На Богослужінні були присутні О. Іванусів (Канада) і Радник українського посольства в Польщі Т. Старак.

Цього дня перевезено до церкви Царські врата і інші атрибути іконостасу. О. Дуда оголосив, що колектив об'єднання "Світоч" (генеральний директор А. Тавпаш) жертвував на іконостас 50 мільйонів карбованців. Були названі також інші жертводавці.

Окремо хочеться відзначити активність о. А. Дуди на лемківській церковно-культурній ниві. Він брав участь у заходах не лише в Україні (Тернопіль, Підгайці, Біла Криниця, Борщів, Долина), а також в Польщі. О. А. Дуда дуже багато зробив для єднання лемків різних конфесій і політичних міркувань. Активно здійснює реалізацію видань ФДЛ, зокрема "Лемківських календарів".

Одночасно з завершенням основної фази будівництва Лемківської церкви, за згодою дирекції Музею народної архітектури та побуту в довгій закарпатській лемківській хаті з с. Люта Великоберезнянського району відтворено експозицію Музею історії та побуту лемків. Експозицію репрезентують експонати з фондів музею (одяг, різьба, предмети побуту, знаряддя виробництва) та подарунків. Наприклад, А. Сухорський подарував бюст Т. Шевченка, М. Костик - лемківський чоловічий одяг, І. Красовський - колекцію виробів лемківських різьлярів, фотографії, документи. Незрівнянно цінну колекцію гравюр (33 шт.) з лемківською тематикою вручив митець В. Мадзелян (США). Ряд експонатів подарували П. Когут, Д. Солинко, В. Шевчик, брати Амбіцькі.

Експозицію музею складають два розділи: історія лемків, матеріальна і духовна культура. Історичний розділ розповідає про основні події в Західних Карпатах від часів Київської Русі до сьогоднішнього дня. Є експонати про тяжкі часи 1944-1947 рр., про життя лемків в Польщі, Словаччині, Україні, в еміграції.

Другий відділ музею репрезентують матеріали про культурні надбання лемків, досягнення у культурній сфері сестер Байко, хорової капели "Лемковина", про розвиток архітектурного процесу. Багатий розділ про різьбярство на дереві. Тут представлені твори О. Стецяка, І. Красовського, А. Сухорського, І. Бердаля, Андрія та Степана Орисиків, Григорія Пецуха - лемка з Польщі. Цікавий розділ лемківського народного одягу. Рада музею з правлінням ФДЛ організувала декілька виставок творів лемківських митців.

У 1994 р. укладено угоду між радою музею у Львові і радою музею лемківської культури в Зинранові (РП) про співпрацю. Значну допомогу в будівництві експозиції музею історії та культури лемків надали Фундації працівники наукового відділу і відділу фондів Музею-скансену.

Враховуючи те, що церковні питання поступово переходять у відання церковного комітету, а справи розбудови музею - до компетенції ради музею, правління Фундації дослідження Лемківщини зосередить свою увагу на видавничій діяльності.

Протягом п'яти років у видавничій сфері ФДЛ досягла великих успіхів, не дивлячись на важкі економічні умови, нестабільність цін і ріст рівня оплати видавництва і друкарні.

У травні 1991 р. група активістів-лемків вирішили створити редакційно-видавниче громадське об'єднання "Бібліотека Лемківщини". У кінці 1991 р. вийшла з друку перша книжечка "Бібліотеки Лемківщини" "Хто ми, лемки..." (автори І. Красовський, Д. Солинко). У 1992 р. видано книжечку І. Красовського "Тильки з рідним народом", в якій розповідається про корені політичного "русинства" в Закарпатті, Словаччині, Польщі. У м. Збаражі побачила світ збірка поезій В. Барни "Бескиди" ("Бібліотека Лемківщини", 3). Крім того, у Львові ФДЛ видала дві книжки авторів з Канади (І. Оленича "Доля Лемківщини" та збірка поезій М. Ковалського "Ta не чужинцем є я Україні").

У 1993 р. вийшла наукова праця І. Красовського "Прізвища галицьких лемків у XVIII ст" з аналізом близько п'яти тисяч прізвищ українських мешканців Західних Карпат. Ще дві книжки вийшли до кінця року. Це збірка поезій Василя Хомика "Лемківська молитва" та І. Красовського "До земляків - за океан" про подорож автора до Канади і США.

У 1994 р. видано перший в Україні "Лемківський народний календар на 1994 рік", а також (у кінці року) "Лемківський календар на 1995 рік". Приємно відзначити, що лемківські календарі набули неабиякої популярності як в Україні, так і поза її межами. Видано також цікавий альбом грав'юр лемківського митця В. Мадзеляна (США) "Лемківщина у творчості Василя Мадзеляна". Хоч у 1994-1995 рр. подорожчали поліграфічно-видавничі послуги, все ж вийшла з друку книжка І. Красовського "Михайло Орисик - визначний лемківський різьбар першої половини ХХ ст.". Немалим досягненням є завершення роботи над рукописом двотомної праці І. Красовського "Енциклопедичний словник Лемківщини".

Члени правління ФДЛ працюють також у культурно-освітній діяльніці, що є дуже багатогранною. Правління провело ряд виставок народного мистецтва лемків. Член правління Д. Солинко організував кілька персональних виставок творів живопису.

ФДЛ була організатором ювілейних свят на честь публіциста, редактора, громадського діяча Юліана Тарновича (1903-1977), письменників Олександра Духновича (1803-1865), Володимира Хиляка (1843-1893), митців Михайла Орисика (1885-1946), Никифора Дровняка (1895-1968) та інших.

Члени правління виступали постійно із статтями в пресі, збірниках, календарях (І. Красовський, П. Когут, Я. Швягла, Д. Солинко, А. Сухорський).

Члени правління І. Красовський, Д. Солинко, Я. Швягла були на урочистості лемків у Борщеві Тернопільської області, голова ФДЛ побував на лемківському святі в Бережанах, Білій Криниці на Тернопільщині і разом з А. Сухорським були на зборах лемків у м. Трускавці. Заступник голови правління ФДЛ П. Когут та члени правління Д. Солинко, М. Костик, Я. Швягла і Я. Дуда допомагали у підготовці і проведенні свята "Від Русалля до Івана" в с. Зинранова. Голова правління І. Красовський виїжджав до Польщі, де 10-11 листопада 1994 р. брав участь у роботі Президії СФЛ, що проходила в Горлицях і у II з'їзді Об'єднання Лемків Польщі (12 листопада).

Члени правління ФДЛ П. Когут, А. Петришак є членами правління товариства "Лемківщина". Певний час членами правління товариства були також І. Красовський, Д. Солинко.

Можна сміливо твердити, що п'ятиріччя існування ФДЛ у Львові її організатори і члени-фундатори зустріли гідно, з великою наснагою до творчої, хоч кропіткої праці.

ПОСЬМІЙМЕ СЯ ТРІШКИ

Ощадний

- Ой, Ваню, я юж гмерам. Ид скорше по дохторя...
- Та пошто летіти по дохторя, раз ти юж гмераш. Шкода гроши.

Хвалько

Єден хвалько ся хвалив:

- Я видів таку ріку, в якій пливало стільки риб, же без сітки іх можна було руками в горнець наберати.
- То ищинич, - хвалит ся другий. - Я знав таку ріку, де не було води, лем сама риба.

Над гробом

Ховают до гробу мале дитя... Мати заводить:

- “Як будеш, Васильцю, в Бога, то попрос го, жеби наш тато перестав пити. І прос для Романа даякой роботи... і ищи попрос, жеби наша Марися ся оддала і ищи прос...”

Тут дощом січе і гробарьови сприклило ся ждати:

- Та ви пошто таку малу дітину за стівкома справунками посилате? Та треба було самій там піти!

На пляжі

- Чого ти не надів шлюбний перстень? - зацікавила ся жена.
- Та што ти, дорога, в таку спеку!

Влучна одновід

- Ліпше бим вишла заміж за чорта! - в гніві розкричала ся жена.
- Нич би в тебе не вишло, бо шлюби медже кровнима родичною сут забаронени.

*

- І так, - закінчат дохтір свою лекцію, - обморожени кінцівки треба розтерати сънігом...

- А што робити в літі? - роздав ся голос зо салі.

На екзамені

- Як мало так вийти, же єс ся провалив. Та ти знав вшитки питанья?
- Так, я знав питанья, але м не знав одповіди на них.

*

Бесідує муж зо женом:

- Яка ганьба! Наша дівка буде мати дітину ищи до весілья!
- Йой та откаль бідна знала, коли-то буде того весілья...

*

Жена зъвідує ся мужа:

- Чом ти ціліма днями не приходиш істи домів. Чим-то ти жиєш?
- Перебивам ся закуском, - скромно одповів.

*

Жена будить мужа:

- Што ся з тобом стало? Чого так верещиш?
- Мі ся приснило, же Марися ся топит...
- Што за Марися!?
- Та ти ей не знаш. Я ся з ньом познайомив у сні...

На вокзалі

Сідіт сой хлоп в ресторані і помали п'є сой пиво. Роздав ся свист - сигнал до від'їзди поїзда. Хлоп далі спокійно п'є.

- Свистий сой, свистий. Білет-то я вшитко єдно мам в кішени...

В суді

- На якій віддалі од місця злочина ви ся находили? - завідує ся судья.

- В трьох метрах і 78 центиметрах.
- Откаль така точніст?
- Та спеціальні єм зміряв. Знав єм же даякий осел ся о тім завідат.

*

Прокурор: - Підсудний здійснив злочин рідкісний по съмілости, хитrosti і бogaцтву фантазіi...

- Ние чого мене захвалювати, я ся і так не призnam!

*

В совітському концтаборі наглядач завідує ся засудженою:

- То зашто тя посадили, чловече?
- Присігам Богу, же цавком задармо...
- Е, штоси ти скриваши. В нас цавком задармо дают лем десят років, а ти дістав п'ятнадцять...

ВСЯКА ВСЯЧИНА

Трагедія сміху.

Французький центр з досліджень суспільної думки дійшов висновку, що світ стає похмурнішим. Згідно з підрахунками, нині француз сміється в середньому 5-6 хвилин на добу, тоді як п'ятдесят років тому - у чотири рази більше.

Чорні зуби.

У багатьох країнах Азії з метою збереження зубів вдаються до очорнення їх. В'єтнамці, наприклад, по кілька днів носять у роті дольки цитрини, кислота якої роз'їдає вапно й скріплює емаль. Потім до зубів наклеюють клаптики паперу з чорною фарбою, що виготовляється з ібиру та іманго. За 12 годин зуби вкриваються плівкою, яка надійно захищає їх від пошкодження.

Життя дерев.

Багато дерев живе значно довше, ніж найдовгічніші тварини. Так, груша і вишня доживають 300 років, ялівець - до 500, ялина і сосна - до 1000, липа - до 1200, дуб - до 2000 років. Вік мамонтового дерева в Каліфорнії визначають у 3500 років. Мексиканські кипариси живуть до 10000 років. Макрозамія досягає рекордного віку - 12-15 тис. років.

Курси плаакс.

На думку одного англійського психолога чоловіки живуть значно менше, ніж жінки з тієї причини, що вони пригнічують у собі почуття і не плачуть так часто, як жінки. Психолог, піклуючись

про довголіття мужчин, організував курси, на яких чоловіки вчаться плакати.

Гусак-довгожитель.

У гірському селі Амткольц (Швейцарія) у 60-річного селянина живе гусак - товариш його дитячих ігор. Гусак пильно охороняє хояйських курей від яструбів, а коли на подвір'ї з'являється хтось чужий, попереджає господарів гучним клекотанням.

Пернатий композитор.

Пальма першості серед пернатих співаків, як відомо, належить солов'ю. Чорного дрозда натомість можна вважати пернатим композитором. Характер та варіації мелодій у цих птахів мають багато спільногого з людськими. окремі мотиви сплітаються в теми, змінюються в ритми і темпи. У співі черних дроздів виразно чути лейтмотив, що повторюється в одній і тій же тональності.

Чи знаєте ви, що...

... найбільшою книгою є географічний атлас, який зберігається в Берлінській державній бібліотеці. Це грубезний том заввишки два метри і завширшки один метр.

*

... Нептун, планета відкрита ще у вересні 1846 р., до цього часу не завершила свого першого після відкриття оберту навколо Сонця. Це відбудеться щойно в 2011 р.

*

... в Австралії на деяких прилеглих островах живе незвичайний юкак, що несе яйця. Це так званий мурашиний юкак, який харчується мурашками і термітами.

*

... нитка, яку "пряде" павук, настільки тонка й легка, що 40 тисяч її кілометрів важить 230 грамів. У мистецтві ткацтва рівних членистоногому немає.

*

... польовий коник - це справжній скрипаль-віртуоз. Своєрідним "смичком" - лівим підкриллям, він водить по правому і видає звуки.

*

... жителям села Хундар (Індія) курити забороняє старий звичай. Порушників судять старийшини. Вирок - штраф - 51 рупія.

Ніхто з односельців не знає, коли було накладено вето на тютюн, але його дотримуються. За десять останніх років судили лише одного курця.

*

... поблизу міста Опатова стоїть стародавній замок, побудований ще в середині XVIII ст. Згідно з задумом архітекторів, він символізує календар. Споруда має чотири вежі - то пори року, 12 великих залів - кількість місяців у році, 52 кімнати - кількість тижнів, 365 вікон - кількість днів.

*

... якщо випарувати всю сіль з океанів, нею можна було б вкристи поверхню земної кулі шаром завтовшки 100 метрів.

Способи вітання.

Потиск руки - не єдиний спосіб вітання або прощання. У Тібеті, наприклад, при зустрічі молодшого зі старшим перший знімає шапку і показує... язика. У західній Африці вітаються, ляскавочи себе долонями в груди, а в центральній - вклоняються і плашуть у долоні.

Птахи і землетрус.

Як повідомили учасники одного орнітологічного конгресу в Угорщині, в окрузі Бекеш, де недавно трапився землетрус, птахи напередодні поводили себе не зовсім звичайно. Рано-вранці чайки були збуджені, літали навколо з гучними криками. Лелеки опівночі почали клацати дзьобами і залишати свої гнізда. Дики голуби незадовго до землетрусу почали злітатися до села.

Зібрав Д. Солинко

Видання "Бібліотеки Лемківщини"

1. Красовський І., Солинко Д. "Хто ми, лемки..." (Львів, 1991).
2. Красовський І. "Тільки з рідним народом" (Львів, 1992).
3. Барна В. "Бескиди" (Збараж, 1992).
4. Красовський І. "Прізвища галицьких лемків у XVIII ст." (Львів, 1993).
5. Оленич І. "Доля Лемківщини" (Львів, 1992).
6. Красовський І. "До земляків - за океан" (Львів, 1993).
7. Хомик В. "Лемківська молитва" (Львів, 1993).
8. Ковальський М. "Ta не чужинцем є я Україні" (Львів, 1992).
9. Лемківський народний календар - 1994 (Львів, 1994).
10. Мадзелян С. "Лемківщина у творчості Василя Мадзеляна" (Львів, 1993).
11. Лемківський календар - 1995 (Львів, 1994).
12. Красовський І. "Михайло Орисик - визначний лемківський різьбар першої половини ХХ ст." (Львів, 1995).

*Видання можна придбати
у Львівському музеї
народної архітектури та побуту.*

ЗМІСТ

Слово до читачів	3
М.Добровольська. Щиро вас вітасмо	4
Б.-І.Антонич. Черемхи	6
Церковний календар	7
Історичний та народний календар	7
Пости 1996 р.	32
Загальниці	32
Звернення до лемків у Польщі, Словаччині, Україні та в еміграції	33
П'ять років вільній Україні	36
С.Романяк. Лемкиня	38
Ольга Петик. Сон про Никифора. Драма	39
З репертуару сестер Байко. В зеленім гаю	90
Оріхове сіделечко	91
П.Когут. Великий співець з лемківського роду (До 245-річчя від дня народження Д.Бортнянського)	92
Видатний дослідник фольклору лемків (До 150-річчя від дня народження І.Верхратського)	95
І.Красовський. Співець долі лемків (До 125-річчя від дня народження І.Филипчака)	96
І.Красовський. Маляр і патріот (До 100-річчя від дня народження Льва Геца)	97
Пам'яті лемківського композитора (До 100-річчя від дня народження О.Турковського)	99
У садочку зелененькім	101
Педагог і журналіст (До 100-річчя від дня народження Й.Звірика)	102
Останній лист товаришам-лемкам О.Костаревича	103

О.Костаревич (Звірик). Не знати за що (з Талергофських оповідань)	104
Й.Звірик. Де була Свіржова	107
Визначний лемківський скульптор (До 85-річчя від дня народження М.Черешньовського)	108
І.Красовський. Заслужений скульптор з Вільки (До 75-річчя від дня народження В.Одрехівського)	110
В.Барна. Щоранку	112
М.Горбаль. Прачки	112
П.Когут. Церковний та освітній діяч Лемківщини (До 70-річчя від дня народження владики Адама)	113
Активіст на лемківській ниві (До 70-річчя від дня народження М.Костика)	115
М.Костик. Русалля в Зиндронові	116
І.Красовський. Дослідник і фольклорист (До 60-річчя від дня народження М.Мушинки)	118
Сорок років плідної праці "Нашого слова"	120
І.Красовський. "Лемковині" бажаємо процвітання (До 25-ліття народної капели)	122
Г.Гануляк. Рідний край	125
М.Волошинович. За Лемківщину	125
Т.Шевчик. Ранок в Ждині	126
І.Желем. Моя весна	126
І.Головчак. Літо в горах	127
Р.Вархол. Вечірня елегія	127
І.Киризюк. Осінь в Бескидах	128
О.Сидорак. Моє щастя	128
І.Красовський. Скарбниця народних перлин (До 25-річчя Львівського скансену)	129
І.Красовський. Із подорожі до Польщі	131

Г.Кохан. Лемку, вставай!	134
І.Прислопський. Сандецька Русь (Історичні нотатки)...	135
І.Красовський. Фундація дослідження Лемківщини у Львові (До 5-річчя від дня заснування)	142
Посьмійме ся трішки.....	148
Всяка всячина.....	150
Видання "Бібліотеки Лемківщини".....	153

Шановні громадяни!

До правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові звертаються громадяни Львівщини та інших областей і країн з питанням:

Яким способом допомогти в справі завершення будівництва Лемківської церкви, експозиції музею, розгортання видавничої діяльності і на який рахунок переслати гроші?

Повідомляємо, що громадяни України можуть передати гроші в карбованцях на рахунок

700644 МФО 325633 АК Промінвестбанк м. Львів
Фундація дослідження Лемківщини

Громадяни із-за кордону і ті, що бажають внести відповідні суми у валюті (долари та ін.), можуть передати на наш валютний рахунок

516139600/001 МФО 325633 РУ Промінвестбанк м. Львів.

За допомогу дякуємо

*Правління ФДЛ
Церковний комітет*

Дорогі земляки, громадяни!

ДЛЯ НОТАТОК

З 1992 р. в Шевченківському гаю м. Львова працює
Лемківська церква святих Володимира і Ольги.

Богослужіння відбуваються один раз у місяць.

Про день відправ слідкуйте за оголошеннями у га-
зеті "За вільну Україну".

Поруч з церквою працює Музей історії та культури
лемків.

Відвідуйте церкву і музей, що на лемківській зоні
Львівського скансену (Шевченківський гай).

Правління ФДЛ

Церковний комітет

Музейна Рада

Літературно-довідкове видання
Фундація дослідження Лемківщини у Львові
ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР 1996
Бібліотека Лемківщини, 13
Львів "Край" 1995

Упорядники І.Красовський, А.Дуда, В.Хомик
Редактор І.Цельняк
Художньо-технічний редактор С.Шорін
Коректор І.Денисова

Здано в набір 10.02.95. Підписано до друку 6.11.95
Формат 60x84/16. Папір друкарський № 2. Друк офсетний.
Гарнітура таймс. Ум.друк.арк. 9,3.
Обл.-вид.арк. 10,4. Ум.фарбовідб. 9,56.
Вид. №40

Видавництво "Край".
290008, Львів, Підвальна, 3.
Комп'ютерний набір і верстка "Інтен".
290008, Львів, Підвальна, 3.
Учбово-виробничі майстерні ЛПТ.
290058, Львів, Винниченка, 12.